

PROGRAM
Možemo!
za nacionalne
izbore 2024.

MOŽEMO!

Sadržaj

Uvod — 3

1. Zelena i otporna ekonomija po mjeri ljudi i okoliša — 5

- 1.1 Zelena reindustrializacija Hrvatske — 6
- 1.2 Energetska tranzicija — 10
- 1.3 Otporna poljoprivreda i ribarstvo — 13
- 1.4 Kružna ekonomija i gospodarenje otpadom — 16
- 1.5 Zaštita okoliša i prirode — 19
- 1.6 Održivi promet — 22
- 1.7 Održivi turizam — 26
- 1.8 Suvremeno, pravedno i kvalitetno tržište rada — 29
- 1.9 Digitalna politika — 32

2. Pravedno i jednako: država i društvo koji se brinu za ljude — 35

- 2.1 Socijalna skrb — 36
- 2.2 Mirovine — 40
- 2.3 Zdravstvo — 41
- 2.4 Stanovanje — 43
- 2.5 Mladi — 46
- 2.6 Odgoj i obrazovanje — 49
- 2.7 Visoko obrazovanje i znanost — 53
- 2.8 Kultura — 54
- 2.9 Mediji — 59
- 2.10 Sport — 61

3. Snažan i odgovoran javni sektor u službi građana — 64

- 3.1 Javno dobro — 65
- 3.2 Prostorno planiranje — 67
- 3.3 Porezna politika — 69
- 3.4 Reforma javne uprave i teritorijalni preustroj — 72
- 3.5 Reforma pravosuđa — 75

4. Sigurne i solidarne: ravnopravnost, ljudska sigurnost i otpornost na klimatske promjene — 78

- 4.1 Rodna ravnopravnost — 79
- 4.2 Prava LGBTQIA+ osoba — 81
- 4.3 Migracije i međunarodna solidarnost — 84
- 4.4 Pravedna prilagodba i otpornost na klimatske promjene — 87
- 4.5 Ljudska sigurnost — 90
- 4.6 Vanjska politika — 93

Uvod

Hrabrost za promjene

U posljednjih 30 godina svjedočimo politikama koje su dovele do pljačke javnih i zajedničkih dobara, uništavanja ekonomije i resursa, uništavanja društvenih institucija i nebrige za ljude. Ljudi su ostavljeni da čekaju da njihovi životi, njihove brige i njihove potrebe dođu na red.

Čekali smo to i mi, sve do prije pet godina kada smo odlučili iznjedrati promjenu i vratiti ljude u središte politike, ekonomije i društva.

Hrvatska ekonomija i društvo stagniraju, a stotine tisuća ljudi odlaze iz zemlje. Gubimo ono što je najveća vrijednost svake zemlje: ljude. Sve je to posljedica koruptivnog i klijentelističkog modela koji je stvorio HDZ, stranka koja nema hrabrosti provesti promjene koje će ovu zemlju učiniti poželjnom za život, promjene koje su usmjerene na ljude i na kvalitetu njihovog života.

U Zagrebu smo dokazali da imamo tu hrabrost i da razmišljamo dugoročno, a ne u ciklusima od 4 godine: sve one teške, ali apsolutno nužne promjene donijeli smo usprkos velikim otporima interesnih grupa, podmetanjima, pa i dobronamjernim savjetima: "nemojte to pokušavati jer će vas koštati popularnosti".

Nepotkupljivo za javni interes

Dokazali smo da možemo upravljati nepotkupljivo i u javnom interesu, interesu većine: nula pogodovanja, nula veza, nula podilaženja interesima velikih igrača. Kad nema lopovluka, onda se vrijeme, energija i resursi mogu ulagati u dobrobit za sve: u vrtiće, škole, socijalne usluge od najranijeg djetinjstva do duboke starosti, javnu infrastrukturu i stanovanje, sigurna radna mjesta i materijalna prava radnika.

To smo pokazali u Zagrebu, ali i u Pazinu, jer je za nas smanjivanje nejednakosti ključno: pravo na dobar život pravo je svih ljudi, neovisno o tome žive li u velikim gradovima ili manjim sredinama. Za nas ne postoje dvije Hrvatske. Postoji jedna Hrvatska – jednaka za sve.

Dokazali smo da je moguće zapošljavati bez stranačkih iskaznica ili osobnih veza: da se kvaliteta, znanje i iskustvo mogu staviti na prvo mjesto i time jačati institucije. A to je nužan preduvjet da bismo vratili povjerenje u izgradnju društva u kojem nije svatko sam za sebe.

Dobar i ispunjen život ne dolazi preko leđa drugih, nego rame uz rame s drugima. To je osnova svakog sretnog društva. To je ono što želimo za sve stanovnike naše zemlje, za sebe, našu djecu i buduće generacije.

Dobar život za sve

Mi smo zelena ljevica koja nudi viziju Hrvatske kao zemlje dobrog života u kojoj država brine za sve svoje građane i štiti ih. Zemlje u kojoj je ekonomija usmjerena na ostvarenje dostojanstvenih plaća i uvjeta rada, energetske i prehrambene samodostatnosti, zelene tranzicije i povezivanja znanja, istraživanja i razvoja s gospodarstvom koje stvara robe i usluge potrebne za suočavanje s najvećim izazovima današnjice poput klimatske krize.

Mi vidimo Hrvatsku kao zemlju u kojoj su javne institucije usmjerene na rješavanje životnih situacija građana i ostvarenje njihovih prava, u kojoj su svi jednaki i pred zakonom i u postupcima javne uprave, u kojoj nema onih privilegiranih naspram građana drugog reda. I kako smo se uhvatili ukoštac s teškim problemima koji su godinama zanemarivani u Zagrebu i Pazinu tako ćemo to učiniti i na razini cijele zemlje.

Činimo ono što Hrvatskoj treba, a ne ono što donosi glasove. Promijenit ćemo i Hrvatsku u bolju, pravedniju i zeleniju zemlju. Zemlju sretnih ljudi.

1. Zelena i otporna ekonomija po mjeri ljudi i okoliša

Izlaskom na izbore 2024. godine i pobjedom na izborima napraviti ćemo zaokret od postojećeg neuspjelog društvenog modela kojeg je protekla tri desetljeća stvarao HDZ. Ekonomski gledano, taj model počiva na klijentelizmu, rentijerstvu i uništavanju industrije uz isključiv fokus na trgovinu i turizam, a rezultira lošom obrazovnom strukturom, niskom produktivnošću, niskim plaćama u odnosu na zemlje EU te ekonomskim nejednakostima. Oni koji žive od rada ne žive dobro, a rastući troškovi zbog regresivne porezne politike, eksplozije cijene stanovanja i visoke inflacije urušavaju kvalitetu života većine. Društveni ishod tog modela je masovno iseljavanje stanovništva i propadanje brojnih regija.

Takav društveno-ekonomski model zamijeniti ćemo modelom koji počiva na zelenoj proizvodnji s visokom dodanom vrijednošću, kvalitetnim radnim mjestima i većim ulaganjima u inovacije i razvoj. Aktivnom industrijskom politikom unaprijed ćemo definirati ključne strateške projekte i razvojne smjerove kako bi im gospodarski subjekti mogli prilagoditi svoju proizvodnju i investicije. Cilj je takvog modela postizanje visoke kvalitete života za one koji žive od rada i veće socioekonomske jednakosti, ubrzanje zelene transformacije te ujednačen razvoj svih dijelova Hrvatske.

Hrvatska mora postati energetska, prehrambena i prometno održiva čuvajući pritom jedinstvenu raznovrstnost svojih ekosustava i biološku raznolikost pred izazovima klimatskih promjena. Što prije treba fosilna goriva zamijeniti obnovljivim izvorima energije i ubrzati energetska tranziciju kako bi u skladu sa zajedničkim ciljevima EU-a smanjila emisije stakleničkih plinova za 55 % do 2030. i postala klimatski neutralna do 2050. Energetska obnova, obnovljivi izvori energije, kružna ekonomija, kvalitetan javni prijevoz i zdrava, lokalno proizvedena hrana prilika su za novi gospodarski zamah, manje troškove života i veću kvalitetu životne sredine.

1.1 Zelena reindustrijalizacija Hrvatske

Naša vizija razvoja gospodarstva temelji se na stvaranju ekonomskog modela prema kojemu nastaju dobra i usluge potrebne za zelenu transformaciju društva i postizanje klimatske neutralnosti, prema kojemu se stvara ekonomska jednakost i raspodjeljuju koristi tako da oni koji žive od rada imaju visoku kvalitetu života uz poželjne i ravnomjerno raspoređene ekonomske i društvene učinke u svim dijelovima Hrvatske. Stoga su osnovni ciljevi razvoja hrvatskoga gospodarstva:

- cilj 1: zelena reindustrijalizacija;
- cilj 2: povećanje produktivnosti u javnom i privatnom sektoru i ograničavanje moći privatnih monopola i oligopola;
- cilj 3: kvalitetna i dobro plaćena radna mjesta i uvjeti rada (vidi poglavlje *Suvremeno, pravedno i kvalitetno tržište rada*);
- cilj 4: pravedan porezni sustav koji osigurava ravnomjernu distribuciju bogatstva (vidi poglavlje *Porezna politika*);
- cilj 5: ravnomjeran, održiv i lokaliziran razvoj svih dijelova Hrvatske (vidi poglavlje *Reforma uprave i teritorijalni preustroj*).

Poluge zelene reindustrijalizacije Hrvatske

Ekonomski plan za Hrvatsku temelji se na ideji države koja jasno trasira strateške razvojne smjerove kako bi svi ostali dionici, a posebno **gospodarski subjekti, znali unaprijed planirati i usmjeriti svoje investicije, tj. svoju proizvodnju prilagoditi strateškim potrebama države i javnog sektora** i na te potrebe adekvatno odgovoriti svojim proizvodima i uslugama. Mi smatramo da uloga države u gospodarstvu nije samo u tome da bude institucija koja će intervenirati kad tržište ne ispuni svoje ciljeve već i da bude **ključni lider ekonomskog razvoja** koji strateškom suradnjom s gospodarstvom osigurava ispunjenje ekonomskih i društvenih ciljeva države.

Smatramo i da je generacijski zadatak zelene transformacije i postizanja klimatske neutralnosti **hrvatski new deal koji će omogućiti zelenu reindustrijalizaciju Hrvatske u ključnim strateškim sektorima** kako bismo osigurali poželjne društvene učinke gospodarstva: **visoku kvalitetu uvjeta rada i radnih mjesta uključujući i plaće** koje bi svakomu tko živi od rada omogućavale kvalitetan život i zadovoljavanje temeljnih egzistencijalnih, društvenih i kulturnih potreba.

Strateška područja zelene reindustrijalizacije vidimo naročito u područjima energetike, proizvodnje hrane, razvoja održivog prometa, obnove stambenog fonda, proizvodnje građevnog materijala, razvoja novih materijala temeljenih na prirodnim rješenjima, zdravstva i farmacije, informacijsko-komunikacijskih tehnologija te adaptacijskih mehanizama za klimatske promjene. Navedena područja u većem se dijelu poklapaju s područjima Strategije pametne specijalizacije, no za stvarnu primjenu nužno je definirati nove institucionalne i financijske mehanizme potpore.

Da bismo pokrenuli zelenu reindustrijalizaciju Hrvatske, nužno je **izgraditi institucionalnu i financijsku podršku za transformacije tih sektora koje polaze od inovacija i prate strateške projekte/programme kroz različite faze njihovog razvoja i primjene**. Predviđamo tri institucionalne poluge zelene reindustrijalizacije: podršku istraživanju, razvoju i inovacijama, strateška nacionalna partnerstva i nacionalni investicijski fond.

Podrška istraživanju, razvoju i inovacijama u zelenoj transformaciji

Potrebno je stvoriti **zasebnu institucionalnu i financijsku podršku za istraživanje, razvoj i inovacije** javnog i privatnog sektora u strateškim područjima zelene transformacije. U nju treba ugraditi jake **mehanizme transfera znanja i tehnologija između privatnog i javnog sektora** pri čemu se osim socijalizacije troškova (ulaganja iz javnog proračuna) osigurava i socijalizacija (široka korist) rezultata ulaganja umjesto dosadašnje socijalizacije troškova, a potom privatizacije koristi, odnosno rezultata.

Ulaganje u istraživanje, razvoj i inovacije uključuje i ulaganje u tzv. **frontier istraživanja novih procesa, tehnologija i materijala**. Potaknut ćemo **primijenjena istraživanja u navedenim strateškim područjima** i stvoriti mehanizme potpore koji će **pratiti razvoj pojedinog inovacijskog procesa na svim razinama tehnološke spremnosti**. Umjesto rascjepkanosti sustava potpore u više zasebnih sustava, takvom kontinuiranom podrškom radikalno ćemo smanjiti birokratiziranost procesa potpore inovacijama javnog i privatnog sektora, ojačati sustav monitoringa i vrednovanja procesa i ishoda te zajedničko korištenje javne istraživačke infrastrukture. Time ćemo ujedno osigurati to da javna financijska sredstva za ulaganje u istraživanje, razvoj i transfer tehnologija budu povezana s jasnim nacionalnim ciljevima kao odgovorima na ključne potrebe društva.

Uz javna ulaganja cilj nam je i različitim mehanizmima, uključujući i porezne olakšice, **poticati javne i privatne tvrtke da značajno povećaju ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije**.

Strateška nacionalna partnerstva

Strateška partnerstva podrazumijevaju **stvaranje klastera ili zajedničkih holdinga za provedbu velikih strateških programa/projekata**, a obuhvaćaju javne institucije, istraživačke institucije i istraživačku infrastrukturu, kao i tvrtke (javne i privatne) koje stvaraju dobra i usluge potrebne za ostvarivanje specifičnog cilja zelene reindustrijalizacije.

Takav je cilj, primjerice, solarizacija Hrvatske – od postavljanja solarnih krovova na stambene kuće do gradnje velikih solarnih elektrana – što podrazumijeva **okupljanje javnih i privatnih tvrtki koje će sudjelovati u implementaciji projekta solarizacije**. Takav klaster čine, primjerice, HEP kao javna tvrtka i distributer električne energije, tvrtke proizvođači solarnih panela, tvrtke proizvođači baterijskih sustava, tvrtke koje proizvode komponente nužne za jačanje distribucijske mreže HEP-a, IT kompanije koje mogu unaprijediti sustav upravljanja izvorima energije za HEP-ov distribucijski sustav, projektantske tvrtke potrebne za pripremu dokumentacije za solarne elektrane te istraživačko-znanstvene institucije i tvrtke koje unapređuju tehnologiju proizvodnje, pohrane i distribucije solarne energije.

Javne i privatne tvrtke koje su uključene u nacionalno partnerstvo sudjeluju u sustavima **financiranja različitih faza razvoja proizvoda** uključujući faze istraživanja i razvoja. Zauzvrat se od tvrtki koje sudjeluju u nacionalnim partnerstvima **očekuje dijeljenje i razmjena javno financiranog znanja i inovacija, ulaganje u povećanje produktivnosti, osiguranje visoke kvalitete uvjeta rada i plaća, poticanje sindikalnog udruživanja zaposlenika te vođenje kolektivnih pregovora i visoka razina transparentnosti**.

Nacionalni investicijski fond

Hrvatska ima stalni problem nedostatnog ulaganja u produktivne gospodarske sektore, a neprekidno rastu investicije u nekretnine i rentijerstvo. Usto hrvatski građani imaju značajnu depozitnu štednju koja ne donosi gotovo nikakve prinose jer banke dižu kamatne stope na kredite, ali ne i na depozite. Jedan od prevladavajućih oblika štednje postala su ulaganja u nekretnine što je prouzročilo vrtoglav rast cijena nekretnina (druga najviša stopa rasta cijena u EU-u) i mnogim našim građanima onemogućilo kupnju stanova. Drugi uzrok tomu što su

ulaganja u nekretnine postala prevladavajući oblik štednje jest nerazvijenost tržišta kapitala i nemogućnost sigurnog investiranja u druge, produktivne sektore.

Da bismo osigurali investicijski kapital za zelenu transformaciju Hrvatske i zelenu reindustrijalizaciju, **osnovat ćemo Nacionalni investicijski fond u koji će država, institucionalni financijski (EIB, EBRD) i komercijalne banke ulagati** sredstva za unaprijed definirane projekte zelene transformacije i zelene reindustrijalizacije te koji će **omogućiti građanima da sudjeluju u financiranju zelene transformacije otkupom zelenih obveznica** kojima će se dodatno puniti Fond. Time ćemo osigurati jaku financijsku injekciju za projekte koji osiguravaju ostvarenje misije Fonda, preusmjeriti investicijska sredstva i štednju građana u produktivne sektore gospodarstva i osigurati zamašnjak zelene reindustrijalizacije. Drugi pozitivan učinak tih poteza bit će **smanjivanje investicijskog pritiska na nekretnine**, a time i zaustavljanje rasta cijena nekretnina i stvaranje konkurencije bankama za štedne depozite što će **potaknuti rast kamata na štednju i u bankama**.

Povećanje produktivnosti i ograničavanje monopola i oligopola

Veličina je važna: osiguranje rasta mikro, malih i srednjih tvrtki i njihova sudjelovanja u nacionalnim strateškim partnerstvima

Često se kao uspjeh ističe to da Hrvatska ima više od 90 % mikro i malih poduzeća u ukupnom broju poduzeća. Mi smatramo da je to loša struktura ekonomije i da je zadatak buduće Vlade **osigurati instrumente za rast mikro/malih poduzeća u male/srednje te daljnji rast i razvoj srednje velikih poduzeća**. Naime, mikro poduzeća s jednim ili nekoliko zaposlenika uglavnom nemaju dovoljno kapitala za ulaganje u istraživanje i razvoj, povećanje produktivnosti i kapacitete za izvoz ni financijske kapacitete da bi mogla osigurati visoke standarde uvjeta rada i kvalitetno plaćena radna mjesta.

Njihov je pristup kapitalu potrebnom za razvoj izrazito ograničen zbog politike većine hrvatskih banaka prema financiranju poduzetništva. S druge strane, upravo mikro i mala poduzeća imaju visok potencijal za rast zbog drukčije strukture nastanka i razvoja ideja i inovacija i fleksibilnosti prema potrebama klijenata. Međutim, taj se potencijal često ne uspije ostvariti zbog problema s financiranjem, ali i nemogućnošću pristupa tržištu često uvjetovanog favoriziranjem određenih tvrtki koje su već zauzele tržišni položaj.

Da bismo osigurali rast mikro i malih poduzeća u poduzeća koja bi svojom veličinom mogla adekvatno ispuniti i ekonomske i društvene ciljeve, pokrenut ćemo mehanizme podrške rastu tako što ćemo omogućiti:

- a) **dostupnost jeftinog investicijskog i obrtnog kapitala uz pomoć HBOR-a i HPB-a ponajprije** za mikro i mala poduzeća u definiranim strateškim sektorima;
- b) afirmaciju i jačanje mehanizma **uzajamnog osiguranja i društava za uzajamno osiguranje**;
- c) podršku u povezivanju **mikro i malih poduzeća sa strateškim privatnim i javnim tvrtkama** u razvoju novih proizvoda i usluga te njihovom **integriranju u nacionalna strateška partnerstva**;
- d) **poticanje i olakšavanje co-brandinga** radi jačanja tržišne pozicije mikro i malih tvrtki.

Zelena javna nabava kao mehanizam reguliranja i stvaranja tržišta za proizvođače hrane

Jedan od najvećih problema poljoprivrednika i malih proizvođača hrane svakako je pristup tržištu i predvidljivost plasmana. Vrlo često su proizvođači žrtve visokih troškova posrednika i nedostatne vlastite ili zajedničke infrastrukture za čuvanje, obradu, skladištenje, zamrzavanje ili sušenje prehrambenih proizvoda.

Stoga ćemo na svim razinama, od nacionalne do lokalne, **uvesti sustav zelene javne nabave hrane i pića za javne subjekte** poput vrtića, škola, bolnica, javnih ustanova, državne i lokalne samouprave uz kriterij udaljenosti proizvođača i načina proizvodnje (ekološki uzgoj).

Da bi se osigurao pozitivan učinak za proizvođače, potrebno je:

- a) napraviti analizu i stvoriti bazu podataka zainteresiranih proizvođača, njihovih kapaciteta i potencijala rasta;
- b) napraviti zajedničku infrastrukturu (tzv. centri za voće i povrće) za prihvata, skladištenje, obradu, zamrzavanje, sušenje i pakiranje hrane na razini mikroregija;
- c) izraditi planove i projekcije potreba naručitelja do pet godina unaprijed;
- d) uvести potpore za širenje kapaciteta i podizanje produktivnosti lokalnih proizvođača uključenih u kratke lance nabave;
- e) osigurati logističku potporu države i podršku razvoju privatnog sektora posebno u poljoprivredno-prehrambenom sektoru.

Provedbom zelene javne nabave usmjerene prema lokalnim proizvođačima **godišnje bi se vraćalo više sredstava od iznosa ukupnih subvencija i potpora EU-a.**

Jačanje ovlasti i kapaciteta Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja

Dio inflacije u sektoru maloprodaje i veleprodaje hrane prouzročen je i pohlepom različitih aktera što jasno pokazuje činjenica da nakon smanjenja PDV-a na određene vrste namirnica maloprodajne cijene nisu pale. To je alarmantna činjenica koja upućuje na netržišno ponašanje i moguće dogovore među trgovcima jer je upravo ta mjera u drugim zemljama znatno pridonijela smanjenju cijena.

Odgovornost za reguliranje tržišta snose Vlada i Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja koja nije poduzela ništa nakon što je Porezna uprava izdala izvještaj o (nepostojećem) učinku mjera obuzdavanja inflacije smanjenjem stope PDV-a. Slične pojave u drugim zemljama rezultirale su promptnim jačanjem kompetencija tijela ovlaštenih za nadziranje tržišta.

Stoga ćemo ojačati ovlasti Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja sljedećim mehanizmima:

- redovitom provedbom i ubrzanjem procesa sektorskih analiza s mogućnošću **izdavanja naredbi tvrtkama da eliminiraju netržišne oblike ponašanja** i onda kada oni nisu detektirani u zasebnom postupku ili ne predstavljaju izravnu povredu zakonskih normi, ali im je **efekt smanjenje tržišne konkurencije**;
- oduzimanjem koristi stečene netržišnim ponašanjem;
- mjerama cijepanja tvrtki s dominantnim položajem na tržištu.

1.2 Energetska tranzicija

Energetska politika od ključnog je značaja za cijenu energije i životne troškove, nacionalnu sigurnost i ekološku održivost. Ruska agresija na Ukrajinu pokazala nam je do koje mjere fosilni izvori energije i svjetska ovisnost o njima služe za geopolitičke obračune. Na sreću, geografski položaj Hrvatske i klimatski uvjeti u njoj u velikoj joj mjeri omogućuju korištenje obnovljivih izvora energije, a time i smanjenje ovisnosti o fosilnim gorivima koja su predmet globalne geopolitike. Međutim, Hrvatska nažalost ne koristi potencijal obnovljivih izvora energije.

Cilj je naše energetske politike znatno povećati razinu energetske samodostatnosti i sigurnosti, osigurati građankama priuštivu energiju iz obnovljivih izvora energije i omogućiti im da ulažu u obnovljive izvore energije te istodobno smanjiti emisije stakleničkih plinova.

Povećanje energetske učinkovitosti nulti je korak u energetske tranziciji, a ujedno je i najveći izvor dodatne energije za koju nije potrebna izgradnja novih postrojenja. Nadalje, cijena proizvodnje i pohrane energije iz obnovljivih izvora drastično je pala i više nije prepreka energetske tranziciji. Stoga bi svako daljnje zaostajanje u ulaganjima u obnovljive izvore energije Hrvatsku ostavilo u podređenom položaju, prisiljeno da u budućnosti plaća višu cijenu energije iz fosilnih izvora.

Svjesni smo toga da uspjeh energetske tranzicije ovisi o pravednoj raspodjeli troškova i pravednom sudjelovanju građanki u njoj. Stoga naše mjere daju prednost financijskoj podršci građankama u energetske obnovi domova i prelasku na obnovljive izvore energije.

Povećanje energetske učinkovitosti

Mjere za povećanje energetske učinkovitosti u mandatnom razdoblju usmjerit ćemo na **energetsku obnovu zgrada i na sektor prometa.**

Energetska obnova zgrada

Potrošnja energije u zgradarstvu ima najveći udio u ukupnoj neposrednoj potrošnji energije u Hrvatskoj – nešto manji od 50 %. Stoga je energetska obnova zgrada jedno od područja u kojemu se očekuju najveći učinci od energetske učinkovitosti.

Prva etapa, koja se odnosi na mandatno razdoblje, bit će usmjerena na **energetsku obnovu višestambenih zgrada, zgrada javne namjene i samostojećih kuća**, i to ulaganjima u poboljšanja ovojnice zgrada (fasade, stolarija, krovovi, podrumi) pri čemu će se opseg obnove temeljiti na omjeru energetske uštede u odnosu prema visini investicije.

Energetska obnova jednim će se dijelom financirati iz dostupnih europskih fondova, a drugim s pomoću tzv. ESCO modela koji omogućuje otplatu investicije iz ostvarenih ušteda. Inicijalna sredstva za investiciju **osigurala** bi se za **građanke beskamratnim kreditima HBOR-a**. Istodobno bismo visokim udjelom ili cjelovitim sufinanciranjem iz EU-a i nacionalnih fondova omogućili energetske obnovu građankama koji žive u (energetskom) siromaštvu.

Poslijepotresna obnova pokazala je koliki je problem manjak kvalificirane radne snage u sektoru građevinarstva i pratećim sektorima. Da bismo ispunili ciljeve energetske obnove i učinkovitosti sustavno ćemo raditi na rješavanju problema nedostatka radnica (vidi poglavlje Suvremeno, kvalitetno i pravedno tržište rada).

Energetska učinkovitost u sektoru prometa

Promet je drugi najvažniji potrošač energije u Republici Hrvatskoj, s udjelom od otprilike 33 % pri čemu se više od 90 % odnosi na cestovni promet. Pritom se pogonsko gorivo gotovo potpuno temelji na fosilnim izvorima. Masovna elektrifikacija prometa nužna je kako bismo u dugoročnom razdoblju i u taj sektor uveli obnovljive izvore energije. **U mandatnom razdoblju posebnu pozornosti ćemo usmjeriti na elektrifikaciju javnog prijevoza u gradovima i izgradnju punionica za električna vozila.**

Visok udio cestovnog prometa u ukupnom prometu rezultat je višedesetljetnog zanemarivanja razvoja željezničke infrastrukture, kako prigradske tako i međugradske. **Pokrenut ćemo velika i ubrzana ulaganja u osuvremenjivanje i izgradnju nacionalne željezničke mreže međugradskih, regionalnih i prigradskih vlakova te u elektrifikaciju željeznice.** Nužna je prilagodba kolodvora i stanica potrebama dnevnih putovanja te povezivanje željezničkog i drugih sustava javnog prijevoza u integrirane sustave prijevoza funkcionalnih regija.

Ubrzano uvođenje solarnih sustava

Svi podaci i dostupna istraživanja pokazuju da se Hrvatska izrazito slabo koristi potencijalima za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije premda za to ne postoji opravdan razlog. S obzirom na visok udio hidroelektrana (40-45 %) u proizvodnji električne energije, **ubrzano uvođenje solarnih sustava** pridonijet će potpunoj dekarbonizaciji proizvodnje električne energije. Za početak **znatno ćemo povećati broj fotonaponskih elektrana na postojećim javnim i privatnim zgradama** čiji je potencijal otprilike 16 % godišnje potrošnje električne energije.

Za samostojeće kuće razvit ćemo **programe individualizirane podrške pri postavljanju solarnih elektrana**, a za lokalne samouprave osigurati ćemo sredstva iz europskih fondova za sufinanciranje izrade projektne dokumentacije ili kupnju i postavljanje solarnih sustava.

Za višestambene zgrade, **uklonit ćemo prepreke koje koče razvoj energetske zajednice i dijeljenje energije** među članicama energetske zajednice te tako olakšati širenje građanske energije. Poticati ćemo razvoj energetske zadruge. Nadalje, s obzirom na to da građanke ne mogu utjecati na količinu proizvedene električne energije iz obnovljivih izvora, uklonit ćemo neizvjesnosti oko dugoročnog režima predaje viška proizvedene električne energije u mrežu.

Konačno, kako bismo omogućili povoljna ulaganja i aktivaciju štednje građana, razvit ćemo **model građanski financiranih javnih solarnih elektrana**, a za privatne investitorice koje žele ulagati u velike solarne i vjetroelektrane na vlastitu građevinskom zemljištu ubrzat ćemo procese izdavanja dozvola i priključivanja na mrežu uz strogo pridržavanje ekoloških standarda.

Ulaganja u elektroenergetsku mrežu

Razvoj infrastrukture elektroenergetske mreže desetljećima je zanemarivan i svodio se na tekuće održavanje. Puni razvoj pametne elektroenergetske mreže spremne za decentraliziranu, varijabilnu proizvodnju struje dugotrajna je investicija, no do 10 % udjela solarnih sustava u proizvodnji električne energije smatra se jednostavnom integracijom. Na razini aktualne proizvodnje, 10 % udjela solarnih sustava značilo bi 1,7 TWh što je više od polovice ukupnog potencijala (3 TWh) za proizvodnju solarne energije na postojećim zgradama. Stoga **ograničenja na mreži nisu prepreka ubrzanom postavljanju solarnih sustava na postojeće zgrade.**

Prioritetna područja investiranja u elektroenergetsku mrežu određena su geografskim položajem. Stoga će **najveći dio investicija biti usmjeren na mrežu koja se nalazi na području TS Konjsko**, najvećeg elektroenergetskog postrojenja prijenosne mreže u Dalmaciji, kako bi se stvorili preduvjeti za očekivana velika opterećenja na postojećoj infrastrukturi upravo u tom dijelu Hrvatske.

Veza politike energetske tranzicije i politike gospodarskog razvoja

Energetsku tranziciju trebamo iskoristiti za zelenu reindustrijalizaciju koja je nužna kako bismo se odmaknuli od gospodarske monokulture turizma sa slabo plaćenim radnim mjestima u **reindustrijalizirano gospodarstvo koje počiva na načelima održivosti i nudi kvalitetna i dobro plaćena radna mjesta**.

Gospodarski razvoj i energetska tranziciju povezivat ćemo kroz proizvodnju (dijelova) solarnih sustava i vjetroturbina, proizvodnju toplinskih pumpi i obnovu hidroelektrana. Osim tih segmenata usko vezanih uz povećanje udjela obnovljivih izvora energije, proizvodnja građevnog materijala, uključujući i prirodni, uklapa se u ciljeve vezane za povećanje energetske učinkovitosti u zgradama. Nadalje, proizvodi domaćeg industrijskog sektora podržavat će energetska tranziciju u sektoru prometa te u osuvremenjivanju hidroelektrana.

Podrška gospodarstvu očitovat će se ponajprije u aktivnoj industrijskoj politici usmjerenoj prema ciljevima zelene reindustrijalizacije i postizanja klimatske neutralnosti uz definiranje dugoročnih razvojnih i gospodarskih ciljeva što će gospodarstvenicima omogućiti planiranje razvoja i investicija. Osim toga, imat će podršku u razvoju proizvoda u suradnji s istraživačkim sektorom sve do njihove komercijalizacije.

1.3 Otporna poljoprivreda i ribarstvo

Hrvatsko društvo u 21. stoljeću treba poljoprivredu i ribarstvo koji će biti otporni na klimatske promjene i nositelji potrebnih promjena u tome kako proizvodimo hranu, otkud nam hrana dolazi i kako se od poljoprivrede živi. Društvo također treba zdravu hranu koja nije uzgojena prekomjernom upotrebom pesticida i gnojiva, korištenjem GMO usjeva i iz akvakulture u kojoj se koriste toksične supstance.

Država stoga treba intervenirati kako bi svim građanima omogućila zdravu hranu, ribarima i poljoprivrednicima dostojanstvene prihode i uvjete rada te sve veću sigurnost u proizvodnji i opskrbi hranom. Pritom mora očuvati ekosustave i biološku raznolikost o kojima prehrambeni sustav ovisi.

Da bismo pokrenuli tu transformaciju nužan je zaokret od poljoprivrede u kojoj se potiče poljoprivredna industrija ovisna o pesticidima i monokulturama prema sustavu u kojem će se velikim investicijama pokrenuti organska i ekološka poljoprivreda.

Poljoprivreda

Ključni izazovi za razvoj poljoprivrede u narednom periodu su povećanje prehrambene samodostatnosti, unapređenje kvalitete tla, osiguravanje kratkih lanaca nabave hrane i jačanje logističkog sustava u poljoprivredi. Oni moraju biti praćeni dostizanjem prosječnih ulaganja na razini EU-a u istraživanje i razvoj u poljoprivredi, razvojem sustava navodnjavanja, upotrebom obnovljivih izvora energije poput solarnih sustava i geotermalne energije za proizvodnju hrane (primjerice u stakleničkoj proizvodnji) i modela uzgoja s vrlo niskim emisijama i potrošnjom resursa (tla, vode) poput hidroponskih sustava.

Podaci o materijalnoj deprivaciji stanovništva ukazuju na jasnu vezu siromaštva s područjima u kojima je poljoprivreda dominantan sektor. Među zaposlenima u poljoprivredi više su stope rizika od siromaštva nego u drugim sektorima. To je stoga što poljoprivredni sektor u Hrvatskoj ima nisku produktivnost u odnosu na usporedive zemlje EU, pristup tržištu je ograničen za male proizvođače kojima nedostaje zajednička infrastruktura za skladištenje, obradu, sušenje, zamrzavanje i pakiranje proizvoda i logističke usluge transporta svježih namirnica koje u kratkom roku moraju doći do polica trgovina.

Niska produktivnost poljoprivrednog sektora uzrokovana je i izrazito niskim ulaganjima u istraživanje i razvoj (višestruko niže od prosjeka EU-a) te obrazovanje poljoprivrednika. Prinosi su značajno niži nego u starijim zemljama članicama EU-a, a kvaliteta tla opada i predstavlja značajan rizik za poljoprivrednu proizvodnju u narednim godinama.

U cilju ostvarivanja svih nužnih promjena u poljoprivrednom sektoru, fokus ćemo staviti na sljedeća područja: jačanje sigurnosti poljoprivrednika, transformaciju sustava poticaja i kreditiranja te bolje upravljanje poljoprivrednim resursima.

Jačanje sigurnosti poljoprivrednika

Razvijat ćemo ekološku poljoprivrednu proizvodnju snažnijim poticajima za poljoprivredna gospodarstva s ciljem očuvanja klime i okoliša, smanjenja kontaminacije i erozije zemljišta uzrokovanih pretjeranim korištenjem gnojiva i pesticida te obnovom organskog tla, a što je i sukladno strategiji "Od polja do stola" Zajedničke poljoprivredne politike EU-a.

Uvodit ćemo zelenu javnu nabavu hrane i pića u vrtiće, škole, bolnice i druge javne ustanove od lokalne do nacionalne razine u cilju osiguravanja predvidljivosti plasmana, kvalitetnije distribucijske infrastrukture te većih prihoda za poljoprivrednike i male proizvođače, a u konačnici i razvoja lokalne proizvodnje zelenih proizvoda i usluga.

Povećat ćemo produktivnost rada, konkurentnosti, iskoristivosti zemlje i kvalitete proizvoda razvojem zadrugarstva s ciljem smanjenja troškova proizvodnje i povećanja prihoda zajedničkim plasmanom i jačanjem pregovaračke pozicije na tržištu.

Ulagat ćemo u institucionalnu podršku za znanje, primjenu tehnologija, istraživanje i razvoj s ciljem pristupačnog informiranja poljoprivrednika o trendovima, inovacijama i novim znanjima u agrarnom sektoru te o promjenjivim uvjetima za poljoprivredne kulture koji dolaze s klimatskim promjenama.

Povezivat ćemo turistički sektor sa sektorom proizvodnje hrane razvojem lokalnih tržišta i uvođenjem sustava certificiranja turističko-ugostiteljskih subjekata koji u svojoj ponudi imaju visoki postotak lokalnih proizvoda.

Transformacija sustava poticaja i kreditiranja

Redefinirat ćemo kriterije sustava poticaja, uključujući veličine poljoprivrednih površina, s ciljem pravednije preraspodjele poticaja u svrhu poticanja obiteljskih gospodarstava.

Poticat ćemo **ekološki prihvatljiva gospodarstava** i povećanje ekološki obradivih površina.

Usmjerit ćemo poticaje u ekonomski i društveno manje razvijene krajeve s ciljem ravnomjernog razvoja poljoprivrednih regija u odnosu na današnje stanje.

Poticat ćemo obnovljive izvore energije u stakleničkoj proizvodnji hrane (solarni paneli, geotermalni izvori) i **produženje sezone proizvoda** kroz modele koji čuvaju ključne resurse (tlo i vodu) poput hidroponske i drugih oblika stakleničke proizvodnje hrane.

Uspostavit ćemo sustav kružne ekonomije u poljoprivrednim područjima kako bi se reziduum u poljoprivrednoj proizvodnji koristio kao materijal u drugim sektorima (primjerice vuna kao izolacijski materijal, slama u građevini i sl.) te korištenje prirodnih gnojiva koja dolaze sa stočnih farmi.

Osnovat ćemo državnu agro-banku temeljenu na načelima etičkog financiranja s ciljem brzog i efikasnog kreditiranja svih poljoprivrednih kultura s niskim kamatnim stopama.

Bolje upravljanje poljoprivrednim i stočarskim resursima

Davat ćemo u zakup, po ubrzanoj proceduri, državnog poljoprivrednog zemljišta koje nije u funkciji.

Prilagodit ćemo Zakon o nasljeđivanju u pogledu poljoprivrednih površina s ciljem onemogućavanja cjepkanja ekonomske cjeline OPG-ova, a time i zemljišta.

Digitalizacijom, automatiziranim spajanjem postojećih knjiga i provjerom s uredima državne uprave ubrzat ćemo transformaciju gruntovnica i katastra iz pasivnih zakonskih provoditelja koji čekaju građane u procesu rješavanja vlasničkih papira u aktivne sudionike rješavanja vlasništva državne i privatne poljoprivredne zemlje.

Intenzivirat ćemo ulaganja u navodnjavanje poljoprivrednih površina – trenutno se navodnjava 2 % poljoprivrednih površina (20 tisuća hektara), za čisto navodnjavanje postoji potencijal od 240 tisuća hektara, a uz mjere prilagodbe (poput skupljanja kišnice, spajanja na fluvijalne sustave i sl.) čak do 600 tisuća hektara.

Unaprijedit ćemo brigu o dobrobiti životinja u stočarstvu donošenjem i provedbom strogih pravila o uvjetima držanja i uzgoja životinja.

Ribarstvo i akvakultura

U ribarstvu ćemo primjenjivati prakse održivog ribolova promicanjem modela zajedničkog upravljanja temeljenog na lokalnim zajednicama, dostojanstvenim uvjetima rada ribara, osnaživanjem lokalnih ribara znanjem i alatima za očuvanje morskih ekosustava, uvođenjem

strožih propisa u industrijskom ribolovu, a sve u svrhu zaštite biološke raznolikosti i života obalnih zajednica, osiguravajući ravnotežu između očuvanja okoliša i odgovornog korištenja resursa.

Naše politike fokusirat ćemo na jačanje uloge ribara, održivi razvoj tržišta i Zaštitu morskih ekosustava i oporavak ribljeg fonda.

Jačanje uloge ribara

Poticat ćemo ribarsko zadrugarstva s ciljem povećanja prihoda ribara zajedničkim plasmanom robe i jačanjem njihove pregovaračke pozicije na tržištu u odnosu na velike prekupce.

Poticat ćemo modela zajedničkog upravljanja kojim ribari, institucije i ostali dionici kroz suradnju donose odluke o upravljanju zaštićenim područjima, ribljim fondom i ribolovom.

Implementirat ćemo nove tehnologije za **bolje praćenje ribarskih aktivnosti kroz e-Očevidnike** u cilju pravednije raspodjele potpora.

Održivi razvoj tržišta

Poticat ćemo vertikalnu integraciju tržišta i jačanje sektora prerade ribljih proizvoda s ciljem ostvarivanja većih marži i povećanja dodane vrijednosti koja ostaje u Hrvatskoj širenjem skladišnih i prerađivačkih kapaciteta.

Regulirat ćemo i poticati održivosti morske i slatkovodne akvakulture u pogledu udjela ribljeg brašna i ribljeg ulja te korištenja toksičnih supstanci.

Ulagat ćemo u kampanje **edukacije i podizanja svijesti potrošača** o razlikama između divljeg ulova, uzgoja i nezakonitog ulova te o prekomjerno izlovljenim vrstama i mogućnostima korištenja drugih vrsta u svakodnevnoj prehrani.

Poticat ćemo peskaturizam i druge vrste diverzifikacije ribarskih prihoda s ciljem smanjenja pretjeranog izlova.

Smanjivat ćemo ugljični otisak ribarske flote sustavom potpora za elektrifikaciju motorne opreme i pogona na brodovima.

Zaštita morskih ekosustava i oporavak ribljeg fonda

Širit ćemo morska zaštićena područja i **provoditi aktivne mjere zaštite** i praćenja morskih ekosustava s ciljem povećanja ribljeg fonda, radnih mjesta, resursa i usluga.

Povećat ćemo selektivnost ribolovnih tehnika i opreme sustavom potpora za ribare u svrhu izbjegavanja ulov vrsta koja nisu ciljani ulov i sprečavanja pretjeranog izlova ribljeg fonda. a.

Unaprijedit ćemo aktivnosti tijela nadležnih za praćenje i sprečavanje nezakonitog, neprijavljenog i nereguliranog ribolova.

1.4 Kružna ekonomija i gospodarenje otpadom

U Hrvatskoj je na snazi Strategija gospodarenja otpadom iz 2005. godine. Budući da je naša zemlja u međuvremenu prošla pretpristupni proces te 2013. godine postala punopravnom članicom Europske unije i da se osobito od 2015. godine snažno razvilo zakonodavstvo i praksa na razini EU-a, a posebice nakon usvajanja Europskoga zelenog plana, posve je jasno da je Strategija gospodarenja otpadom RH odavno zastarjela i da se temelji na konceptima koji ne odgovaraju današnjim izazovima i ciljevima zelene transformacije. Strategija i nacionalni planovi gospodarenja otpadom, koji se na temelju nje donose svakih pet godina, nisu usklađeni s ciljevima kružne ekonomije i još uvijek kao prioritet definiraju regionalne centre za gospodarenje otpadom, a marginalizirane su druge komponente važne za ostvarivanje ciljeva kružne ekonomije.

Strategija kružne ekonomije

Stoga smatramo da ne treba donositi novu strategiju gospodarenja otpadom, nego treba **donijeti Strategiju kružne ekonomije koja će uključivati i mjere gospodarenja otpadom uz primjenu načela hijerarhije otpada**. Hijerarhija otpada uključuje sprečavanje nastanka otpada, njegovu ponovnu uporabu, odvojeno prikupljanje i recikliranje te druge postupke oporabe i zbrinjavanje otpada.

Od nastanka Strategije 2005. do danas postignut je znatan tehnološki napredak u području obrade otpada, kako komunalnog tako i industrijskog te posebnih vrsta otpada. Kako bismo uopće mogli primijeniti prihvatljive nove tehnologije, one moraju biti uvrštene u novu Strategiju kružne ekonomije.

Iseljavanje iz mnogih dijelova Hrvatske i veliko sezonsko povećanje broja stanovnika u turističkim regijama zahtijeva različite pristupe gospodarenju otpadom. Geološke podloge sjeverno i južno od Kupe toliko su različite da se ista ili slična rješenja nikako ne mogu primjenjivati na cijelom prostoru Hrvatske. Centralizirani sustav centara za gospodarenje otpadom na razini županija primjeren je za prostore s velikom gustoćom naseljenosti, no stvara trošak uz upitan ukupni utjecaj na okoliš u slabo naseljenim ili udaljenim prostorima poput udaljenih otoka ili manjih jedinica lokalne samouprave u brdsko-planinskim područjima. Prijevoz komunalnog otpada iz takvih prostora do centara za gospodarenje otpadom skup je i zahtjevan te je upitna njegova opravdanost u odnosu prema lokaliziranim rješenjima manjih kapaciteta.

Naš se program temelji na potrebi za **centraliziranim, strateškim pristupom koji će uspostaviti nacionalni sustav gospodarenja otpadom kao dio cjelovite kružne ekonomije**. Sustav bi organizirala, provodila i nadzirala država u suradnji s jedinicama regionalne i lokalne samouprave uz jasnu podjelu ovlasti, financijskih obveza i kapaciteta. Takav će sustav morati ostvariti **sljedeće ciljeve u skladu s ciljevima Europskoga zelenog plana**:

- minimalno 60 % recikliranog ili ponovno uporabljenog komunalnog otpada do 2030. godine;
- maksimalno 10 % komunalnog otpada na odlagalištima do 2035. godine;
- prosječnu količinu proizvedenog komunalnog otpada po stanovniku ispod prosjeka EU-a do 2035.;
- smanjenje stakleničkih emisija za 55 % u odnosu prema 1990. godini.

Kako bismo postigli te ciljeve, potrebno je učiniti ambiciozne iskorake duž cijele hijerarhije gospodarenja otpadom, a osobito unutar sljedećih područja koja su trenutačno podregulirana, nedovoljno organizirana i za čiju je uspješnu provedbu ključna snažna podrška države.

Sprečavanje nastanka otpada

Prvi je zahtjev u hijerarhiji gospodarenja otpadom sprečavanje nastanka otpada. U tom aspektu ponajprije ćemo **unaprijediti zakonodavni okvir** jer sprečavanje nastanka otpada u Hrvatskoj nije dovoljno regulirano te ćemo poticati **istraživanje, razvoj i primjenu inovacija na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini** kako bi se spriječio nastanak otpada u pojedinim sektorima (poput građevinarstva, proizvodnje plastike i ambalaže, prehrambene, tekstilne i elektroničke industrije). To ćemo činiti raspisivanjem natječaja za bespovratna sredstva za razvoj društvenih i poslovnih inovacija.

Postupno ćemo uvoditi **obvezu korištenja ambalaže za ponovnu uporabu** u sektoru ugostiteljstva i event-industrije. Uvest ćemo zakonske odredbe koje će poticati proizvođačice na to da izrađuju **proizvode čiji će otpad biti manji i koji će se moći ponovno upotrijebiti**. Primijenit ćemo zajednička pravila EU-a koja će sprečavati planirano zastarijevanje i omogućiti pravo na popravak te ćemo uvesti kontrolu i obavještavati potrošačice o proizvođačicama koje krše ta pravila.

Uspostavit ćemo kapacitete za podršku organiziranju **komercijalnih suradnji u kojima i privatna i javna poduzeća razmjenjuju ostatke i višak proizvoda** kao što su voda, energija i razni materijali smanjujući tako nastanak otpada i neuporabljivih viškova te primijeniti dijeljenje resursa prema istom načelu u svim industrijskim i gospodarskim zonama u Hrvatskoj.

Ponovna uporaba

Osigurat ćemo državna sredstva za uspostavu centara za ponovnu uporabu koji će biti povezani s reciklažnim dvorištima i lokalnim komunalnim tvrtkama te osiguravati i dodatnu uslugu odvoza korištenih predmeta poput namještaja, sanitarija, tekstila, elektronike, posuđa i druge robe široke potrošnje koja će se u radionicama centara popravljati, redizajnirati ili pretvarati u potpuno nove proizvode.

Uvest ćemo **porezne i administrativne olakšice za obrte i tvrtke koje se primarno bave popravcima i redizajnom** postojećih proizvoda uz osiguranje prednosti u dobivanju državnih, regionalnih i lokalnih subvencija za poticanje poduzetništva.

Omogućit ćemo ponovnu uporabu materijala u građevinskoj, tekstilnoj i elektroničkoj industriji **uklanjanjem administrativnih zapreka za ponovnu uporabu komponenata ili materijala**.

Odvojeno prikupljanje i recikliranje otpada

Za uspjeh u odvojenom prikupljanju i recikliranju otpada potrebna je suradnja svih razina vlasti (lokalne, regionalne i nacionalne) uz jasnu podjelu ovlasti i financijskih obveza te uz podršku i nadzor države.

Osigurat ćemo stvarnu provedbu **individualizacije i naplate komunalnog otpada prema načelu "što manje proizvedem, manje plaćam"** na razini svih kućanstava i poslovnih subjekata uz obaveznu individualizaciju varijabilnog dijela cijene na razini kućanstva, odnosno poslovnog subjekta.

Osigurat ćemo **infrastrukturu za obradu glomaznog odvojeno prikupljenog otpada** te sagraditi **biokompostane i/ili bioplinska postrojenja** za otpad. Financirat ćemo izgradnju **centara za gospodarenje otpadom** koristeći se najboljim dostupnim tehnologijama. Financirat ćemo i sufinancirati izgradnju **postrojenja za obradu izdvojenih frakcija metala, plastike, papira i stakla** pri javnim poduzećima ili u suradnji javnog i privatnog sektora.

Uspostavit ćemo **burzu otpada**. Na temelju pilot-projekta Hrvatske gospodarske komore uspostaviti ćemo burzu prema uzoru na talijansku i slične razvijene burze kojima

upravlja država u suradnji s institucijama poslovne zajednice, jedinicama lokalne i regionalne samouprave, centrima za gospodarenje otpadom, reciklažnim dvorištima i centrima za ponovnu uporabu kako bi se stvorilo stalno tržište reciklata.

Financirat ćemo **programe istraživanja i razvoja tehnologija recikliranja** najčešćih reciklata, posebice različitih vrsta plastike, kako bismo povećali učinkovitost i isplativost procesa recikliranja uz osiguranje infrastrukture za provjeru inovativnog koncepta (*proof of concept*) i testiranja prototipa (*prototyping*) u sklopu javne infrastrukture za gospodarenje otpadom.

1.5 Zaštita okoliša i prirode

Zbog izuzetnih morskih i kopnenih ekosustava i biološke raznolikosti na relativno maloj površini, zaštita prirode i okoliša temelj je razvoja Hrvatske. Zdravi ekosustavi omogućuju sigurnost hrane, vode i obnovljivih dobara, ublažavaju posljedice zagađenja i prirodnih nepogoda, preduvjet su za ostvarivanje prava na zdravi okoliš i za razvoj ključnih gospodarskih grana. U svjetlu provedbe Europskog zelenog plana, prilagodbe na klimatske promjene, razvoja otpornosti i zelene transformacije, zaštita okoliša i prirode nije samo pitanje zaštićenih područja, ekosustava i vrsta, nego razvoja turizma, bioekonomije i kružnog gospodarstva.

Reforma sustava upravljanja zaštitom okoliša i prirode

Iako se u raspravama o zaštiti prirode i okoliša fokus stavlja primarno na obuhvat i razinu zaštite, najveći problem u Hrvatskoj je to što se postojeći zakoni, pravilnici, mehanizmi praćenja i zaštite slabo primjenjuju.

Kako bi se reformirao sustav zaštite okoliša i prirode, u periodu 2024 - 2028. fokusirat ćemo se na jačanje zaštite izdvajanjem današnjeg Zavoda za zaštitu okoliša i prirode iz Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja te **ponovnom uspostavom Agencije za zaštitu okoliša i prirode**. Izgradit ćemo kapacitete Agencije u pogledu njezine stručne službe, suradnje s Europskom agencijom za zaštitu okoliša i, nadalje, neovisnosti. Istodobno, jačat ćemo **inspekcijski nadzor** na nacionalnoj i županijskoj razini, **koordinaciju o prekršajima i kaznenim djelima** s MUP-om i nadležnim sudovima te **edukaciju i poticanje civilnodruštvenog praćenja**. Proširit ćemo **programe praćenja i službe čuvara javnih ustanova zaštićenih područja** (parkova prirode, nacionalnih parkova, županijskih ustanova).

Paralelno ćemo **revidiranjem Zakona o zaštiti okoliša i ostalog nacionalnog zakonodavstva** raditi na kvalitetnijoj provedbi na nacionalnom nivou zakonodavstva i mjera Europskog zelenog plana za period 2019-2024, uključujući Strategiju bioraznolikosti do 2030. U realizaciju tih mjera intenzivnije ćemo ulagati sredstva iz fondova EU-a, kao i **sredstava Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost u zaštitu okoliša i prirode**, čije ćemo poslovanje i natječaje učiniti transparentnijima.

Sustavno ćemo integrirati mjere zaštite okoliša i prirode u druge sektore (gospodarstvo, energetika, turizam, poljoprivreda, lovstvo i prostorno planiranje) pravodobnim uključivanjem znanstvene zajednice, službi zaštite okoliša i javnosti u izradu i provedbu planova te podizanjem standarda pri izradi studija utjecaja na okoliš (npr. razrada alternativnih rješenja). Poticat ćemo programe **formalne i građanske znanosti, znanstvenog praćenja (monitoringa) i obrazovanja** o zaštiti okoliša i prirode.

Kroz rad naših zastupnika u EU parlamentu i predstavnika u Vijeću EU-a **zagovarati ćemo jaču zaštitu prirode i okoliša u novom Europskom zelenom planu za period 2025-2029.** te adekvatno povećanje proračunskih sredstava EU-a za te mjere.

Zrak

Zagađenje zraka ima ozbiljne posljedice na ljudsko zdravlje, ekosustave i klimatske promjene. Prema aktualnim podacima Hrvatska je na začelju EU po kvaliteti zraka, a od onečišćenja zraka godišnje umire oko 4000 ljudi. Dosadašnje mjere sprečavanja onečišćenja nisu dovoljne i Hrvatska mora intenzivnije raditi na smanjenju zagađenja zraka i postizanju preporuka EU-a.

Stoga ćemo prioritetno raditi na **povećanju broja mjernih stanica** kako bismo kvalitetnije identificirali izvore zagađenja i pratili učinkovitost mjera zaštite zraka. Poticanjem javnog prijevoza i elektrifikacije prometa, podrškom pri zamjeni neadekvatnih izvora grijanja u

kućanstvima, podrškom kućanstvima u energetske siromaštvu i konačnim uvođenjem reda u sustav gospodarenja otpadom u Hrvatskoj **sustavno ćemo smanjivati emisije lebdećih čestica i stakleničkih plinova**. Poticati ćemo ciljanu **regulaciju lokalne klime unapređenjem urbanističkih strategija i primjenom rješenja temeljenih na prirodi**, kao što su sadnja stabala uz prometnice, zelenih krovova i zidova te uspostava urbanih šuma. U manjim mjestima i ruralnim područjima provodit ćemo edukacije kako bismo spriječili **nepotrebno paljenje biomase**.

Vode

Rijeke, potoci, jezera i močvare dragocjen su prirodni resurs na koji se značajno mora smanjiti pritisak od poljoprivrede, otpadnih voda i klimatski intenziviranom izmjenom dugotrajnih suša i intenzivnih kiša koje uzrokuju poplave. Stoga ćemo snažno raditi na značajnom **smanjenju upotrebe pesticida i gnojiva** koji izazivaju onečišćenje štetno po ljudsko zdravlje i vodne ekosustave edukacijom o racionalnoj upotrebi, transformacijom sustava poticaja te poticanjem održive poljoprivrede.

Dugoročno ćemo raditi na prelasku s dominantnog sustava upravljanja vodnim tokovima kanaliziranjem, koje smanjuje bioraznolikost i retencijski kapacitet, prema **naplavnim sustavima i renaturizaciji** koji bolje mogu odgovoriti na izazove klimatskih promjena i velikih fluktuacija između sušnih i kišnih razdoblja. **Podizat ćemo svijesti građana o zaštiti voda u krškim područjima** od otpada i septičkih jama. Tijekom perioda suše i potencijalnih nestašica poticati ćemo racionalno korištenje vode i **ukidanje prakse prioritiziranja turističkih sadržaja** poput golf terena ili bazena naspram potreba stanovnika i potreba lokalne poljoprivrede.

More

Svijest o zaštiti mora ključna je s obzirom na to da more ima važnu ulogu u regulaciji klime, apsorpciji ugljičnog dioksida te kao važan izvor hrane. Zaštita Jadranskog mora za Hrvatsku ima poseban značaj s obzirom na to da velik broj stanovnika posredno ili neposredno živi od mora. Kako bi se očuvalo Jadransko more, širenjem područja uključenih u morsku ekološku mrežu (Natura 2000) i područja pod zaštitom **te intenzivnijim provođenjem monitoringa i zakonske zaštite na terenu** radit ćemo na očuvanju bioraznolikosti koja je ključna za održavanje zdravog morskog sustava.

Opreznim upravljanjem u ribarstvu i marikulturi te poticanjem selektivnijih praksi ribolova uspostaviti ćemo održiv riblji fond. Postrožit ćemo kontrole ispuštanja otpadnih voda, načine sidrenja u uvalama gdje raste posidonija, kažnjavanje izlova koralja i revidiranje dozvola za vađenje koralja. Širit ćemo monitoring zagađenosti kemijskim tvarima (između ostalog, nabavom novih brodova za istraživačke institute). **S državama regije radit ćemo na sprečavanju zagađenja rijeka i obale te na regulaciji ribolova**.

Šume

Šume su od presudnog značaja za bioraznolikost i regulaciju klime i vode, pohranu ugljičnog dioksida, stabilizaciju tla te pročišćavanje zraka i vode. Šume su ujedno važan izvor energije i materijala za drvnu i građevinsku industriju. Hrvatska je jedna od najšumovitijih zemalja Europe, stoga šume predstavljaju veliki ekološki i socioekonomski potencijal, ali šumama je potrebno savjesno upravljati u skladu s načelima zaštite, pošumljavanja, zelene ekonomije i posebice ususret izazovima koje donose klimatske promjene.

Uvest ćemo multidisciplinarni pristup zaštiti i gospodarenju šumama s ciljem povećanja otpornosti šuma posebno na požare, elementarne nepogode, vremenske ekstreme,

štetnike, bolesti i druge prijetnje koje su u porastu zbog klimatskih promjena. Kao mehanizam ublažavanja i prilagodbe na klimatske promjene. Stimulirat ćemo **izobrazbu i zapošljavanje šumskih radnika u Hrvatskim šumama i prerađu drveta unutar Hrvatske.**

Poticati ćemo prirodnu obnovu šuma, ojačavati funkciju lugarske službe i inspekcije, opremiti ih modernijim tehnologijama i educirati građane u svrhu čuvanja šuma, šumskog reda i prevencije požara.

Tlo

Naše politike usmjerit ćemo na zaštitu plodnosti tla, smanjenje erozije i povećanje količine organskih tvari u tlu. Kako bismo to postigli prioritetno ćemo raditi na praćenju kvalitete tla, identifikaciji zagađenja tla i donošenju mehanizama za **obnovu degradiranih tla**. Poticat ćemo **poljoprivredne prakse poput agroekologije koje povećavaju organski sastav tla** i njegov kapacitet apsorpcije emisija ugljičnog dioksida.

Prekogranična suradnja na zaštiti okoliša

Kako posljedice zagađenja ne staju na političkim granicama, bitna je prekogranična suradnja sa susjednim zemljama na zaštiti okoliša. Prioritizirat ćemo prekograničnu suradnja na zaštiti okoliša s Bosnom i Hercegovinom: na problemima zaštite zraka u Slavonskom Brodu, zaštite Save, Une i Neretve, zaštite krških ekosustava i suradnju na protupožarnom djelovanju u Dalmaciji. Sa Slovenijom ćemo raditi na zaštiti Save i Kupe, s Mađarskom na zaštiti Drave i Dunava, a sa Srbijom na zaštiti Save i Dunava. S Crnom Gorom i Albanijom radit ćemo na smanjenju onečišćenja Jadrana plastikom. Sa svim zemljama regije trebamo raditi i na zaštiti populacije velikih zvijeri poput vuka, risa i medvjeda.

1.6 Održivi promet

Zbog minimalnih ulaganja proteklih desetljeća u javnoprivremozu infrastrukturu i usluge, gotovo jedini vid mobilnosti za građanke u slabije naseljenim dijelovima Hrvatske jest osobno vozilo. Čak u gusto naseljenim regijama sjevera Hrvatske, Istre i Primorja, srednje Dalmacije i istočne Slavonije prigradska željeznica i integracija različitih vidova prijevoza na poraznom su nivou. Osobe koje si ne mogu priuštiti ili ne koriste osobno vozilo, a to su nesrazmjerno žene, zakinute su u sferi rada, dostupnosti javnih usluga i kvaliteti života. Istodobno, izostanak ulaganja u željeznice značajno je ograničio razvoj naših luka i industrije, a zbog intenziviranja željezničkog prijevoza u Europi imat će i negativan učinak na budući razvoj turizma.

Cilj je razvoja održivog prometa značajnija povezanost, modernizacija i održivost koje će povećati dostupnost javnog prijevoza i kvalitetu života za sve stanovnice Hrvatske te jačanje regionalne integracije i razvoj manje razvijenih dijelova Hrvatske. Zaokret u funkcioniranju prometnog sustava želimo ostvariti u skladu s energetske i gospodarske tranzicijom koristeći zelene i financijski održive zahvate uz podršku EU-a.

Okvir za razvoj održivog prometa

Razvoj temeljne organizacije javnog prijevoza

Temeljnu organizaciju javnog prijevoza transformirat ćemo napuštanjem sadašnje procedure usklađivanja voznih redova i izdavanja dozvola koncesijama, jer koncesionari u autobusnom prijevozu ne ispunjavaju svoje obaveze, a usluga je sve lošija. Stoga ćemo **dopunom Zakona o prijevozu u cestovnom prometu uvesti obavezu Ugovora o javnoj usluzi** kao dokumenta na osnovu kojega prijevoznici imaju dozvolu za obavljanje usluge javnog linijskog prijevoza putnika. Županije ili integrirane regije s prijevoznicima će ugovorima definirati novu mrežu linija, vozni red, minimalni standard tehničke opremljenosti vozila, naplatu prijevoza i redovno godišnje ažuriranje prijevoza prema stvarnim potrebama.

Dugoročni ciljevi reorganizacije ugovaranja prijevoza su jednaka dostupnost i kvaliteta javnog prijevoza za sve stanovnice Hrvatske, univerzalna putna karta, integracija željezničkog i cestovnog prijevoza te adekvatnija raspodjela sredstava za razvoj javnog prijevoza prema stvarnim potrebama županija.

Prometna porezna reforma

Više putnika u javnom prijevozu znači manje gužvi, manje zagađenja i veću mobilnost. Stoga ćemo **značajno smanjit stopu PDV-a na javni prijevoz** kako bismo ga učinili priuštivijim za građanke. HDZ-ove vlade su javni prijevoz tretirale s prezirom oporezujući ga s maksimalnih 25 %. Višu stopu u EU-u ima samo Mađarska, a zemlje s najkvalitetnijim prijevozom imaju ispod 10 % ili čak nultu stopu.

Istodobno, uz posebnu naknadu za okoliš koja se uplaćuje u Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitosti, **dio prihoda općeg proračuna od poreza na cestovna motorna vozila usmjerit ćemo na razvoj zelenih oblika javnog prijevoza.**

Ubrzanje realizacije projekata prometne infrastrukture

Zbog vlasničkih odnosa projekti prometne infrastrukture često se sporo realiziraju, osobito u gradovima. Radi brže realizacije proširit ćemo mogućnost **utvrđivanja strateškog interesa**

pri očuvanju i širenju mreže prostora i koridora javne, društvene i komunalne namjene uz pravodobno i pravedno obeštećenje vlasnika nekretnina planiranih za razvoj javne infrastrukture (vidi Prostorno planiranje).

Participativnost i inkluzivnost u planiranju prometne infrastrukture

Postojeće prometne strategije i projekti planiraju se s niskom razinom utjecaja građanki i civilnog društva, stoga planiramo izraditi i implementirati **smjernice za bolju participaciju u planiranju prometne infrastrukture**. Novu infrastrukturu planirat ćemo i graditi s ciljem veće dostupnosti, sigurnosti i uključivanja svih društvenih skupina korisnica.

Infrastrukturalna transformacija putničkog i teretnog prijevoza

Razvoj željeznice i lakih tračničkih sustava

Preustroj HŽ Prijevoza putnika, HŽ Infrastrukture i HŽ Carga temelj je promjena u sustavu željezničkog prijevoza. Stoga prioritetno treba posvetiti pažnju promjenama u organizaciji poslovanja, rasporedu kadrova i sistematizaciji radnih mjesta tih triju poduzeća.

Povećanje broja putnika iziskuje unapređenje brzine prometovanja vlakova, pouzdanosti i sigurnosti te razvoj mreže međunarodnih, međugradskih i prigradskih linija, kao i modernizaciju kolodvora, signalizacije, opreme i modernizacija voznog parka. Stoga ćemo značajno ubrzati **kapitalna ulaganja u reaktivaciju ili izgradnju** međunarodnih, regionalnih i gradsko-prigradskih pravaca u putničkom i teretnom prijevozu.

Ubrzat ćemo modernizaciju i izgradnju dionica **međunarodnih željezničkih koridora Rijeka – Zagreb – Botovo** uz dugo očekivanu izgradnju nizinske pruge i prenamjenu goranske pruge za lokalni prijevoz, **Karlovac – Split** uz trasu konkurentnu cestovnom prijevozu i u funkciji regionalnog prometa, a u suradnji s Bosnom i Hercegovinom **Ploče – Sarajevo – Osijek – Mađarska** koja će omogućiti i brzu željezničku vezu između **Zagreba i Osijeka**. Dopršavanjem ovih koridora pomoći ćemo i razvoju naših luka.

U funkciji razvoja **regionalnog prometa** predviđena su ulaganja u izgradnju brze pruge Lepoglava – Bedekovčina radi **povezivanja Zagreba i Varaždina**, stavljanje u funkciju pruge **Zagreb – Kumrovec – Imeno**, stavljanje u funkciju pruge **Knin – Strmica**, modernizaciju pruge Šibenik – Perković uz cjelodnevne regionalne vlakove **Knin – Šibenik**, modernizaciju pruge uz cjelodnevne regionalne vlakove **Knin – Zadar** i modernizaciju pruge **Pula – Divača** radi boljeg povezivanja unutrašnjosti Istre i povezivanja sa Slovenijom.

U funkciji lokalnog prometa, odnosno javnog prijevoza **gradsko-prigradskom željeznicom** u velikim regijama Zagreba, Splita, Osijeka i Rijeke ulagat ćemo s ciljem funkcionalnog spajanja željeznice s matičnim sustavima javnog gradskog prijevoza što će dovesti do povećanja brzine putovanja i smanjenja potrebe za automobilom, posebice u dnevnim migracijama između velikih urbanih središta i regija koja im prometno gravitiraju.

Ulaganja u ovom segmentu odnose se na kreiranje integriranih tarifnih i informacijskih sustava gradova, **elektrifikaciju i modernizaciju osječkog čvora**, izgradnju brze tračničke veze **Trogir – Split**, razvoj **zagrebačke prigradske željeznice** izgradnjom novih stajališta i povećanjem frekvencije vlakova, izgradnju brze tračničke veze **Zagreb – Samobor**, odvojak željezničke **pruge prema zagrebačkoj zračnoj luci**.

Razvoj državnih brodskih i trajektnih linija i prometa na otocima

Dugogodišnjim intenziviranjem turizma sve su veći prometni problemi na otocima koji se očituju kao zagušenja u većim naseljima i u prilazima trajektnim lukama te u nedostatku

prostora za parkiranje. Zbog toga ćemo **izraditi i provesti prometnu strategiju povezivanja otoka i kopna te razvoja prometa na otocima** (po uzoru na SUMP u gradovima) s naglasom na razvoj održivih oblika prijevoza (javni prijevoz, bicikliranje).

Poticat ćemo nabavu plovila (najviše trajekata) **s maritimnim sposobnostima koja omogućuju veću pouzdanost, sigurnost i udobnost odvijanja pomorskog prometa**, posebice u zimskim mjesecima kad su vremenske neprilike na moru učestalije i češći su prekidi prometa, pogotovo prema vanjskim otocima. Planiramo i analizu prometnih potreba za povratkom **dužobalne trajektne linije Rijeka-Dubrovnik** povezujući gradove na obali i na otocima.

Elektrifikacija prometa

Međugradski i prigradski željeznički prijevoz iziskuje nabavu baterijskih vlakova te vlakova na vodik za neelektrificirane mreže. HŽ Prijevoz putnika ćemo **podržati u ubrzanj nabavi novih vlakova**, a u sklopu politike zelene reindustrijalizacije **podržat ćemo domaću industriju koja ih može proizvoditi**. Podržavat ćemo **gradove u elektrifikaciji gradskog javnog prijevoza** nabavom električnih autobusa i autobusa na vodik.

Ubrzat ćemo **izgradnju punionica za električna vozila** i razvoj elektronaponske mreže kako bi mogla podržati ubranu elektrifikaciju. Sufinanciranje za električna vozila usmjerit ćemo na **privatna vozila javne namjene** poput taksija i dostavnih vozila. Redovito ćemo raspisivati natječaje za **sufinanciranje običnih, teretnih i električnih bicikala** te elektromotornih dodataka za kolica za osobe s invaliditetom.

Prometna sigurnost i aktivna mobilnost

Unapređenje sigurnosti prometa na cestama

Hrvatska ima značajno veću smrtnost u prometu od prosjeka Europske unije. Stoga ćemo u autoškolama unaprijediti teorijski i praktični dio nastave te **uvesti obavezu programa sigurne vožnje (koja primjerice uključuje vožnju po skliskom terenu ili reakciju na neočekivane prepreke)**, uvesti **automatizirano kažnjavanje za prebrzu vožnju**, strožu provjeru nepridržavanja sigurnosnih pravila i vožnje pod utjecajem alkohola **uz dosljedno kažnjavanje i strože novčane i bodovne kazne**, a jačat ćemo i ljudske kapacitete prometne policije i redarstva. **Razmotrit ćemo smanjivanje osnovne dozvoljene brzine u naseljima** (trenutno 50 km/h). S ciljem spašavanja života u nesrećama, jačat ćemo kapacitete brze i učinkovite hitne pomoći, nadasve kroz **razvoj sustava helikopterske službe**.

U cilju sigurnosti pješakinja uvest ćemo **premještanje po službenj dužnosti vozila prakiranog unutar 5 metara od pješačkog prijelaza**, a u cilju sigurnosti biciklistkinja obvezu minimalnog razmaka od 1.5 metra pri pretjecanju bicikla motornim vozilima, te **omogućiti usporednu vožnju dvaju bicikla**. Ukinut ćemo odredbu kojom se biciklistkinje koje padnu i ozlijede zakonski tretira kao da su uzrokovale prometnu nesreću.

Poticanje aktivne mobilnosti i unapređenje biciklističke infrastrukture

Preduvjete za povećanje aktivne mobilnosti, a posljedično bolje zdravlje okoliša i samih građanki unaprijedit ćemo interdisciplinarnom izradom **pravilnika o pravednijem projektiranju i transformaciji postojećih ulica s ciljem ostvarivanja veće sigurnosti kretanja pješice ili biciklom**; revidirat ćemo Pravilnik o biciklističkoj infrastrukturi kako bismo **normirali biciklističku ulicu i dvosmjern biciklistički promet u jednosmjernj ulici**; uvesti obvezu osiguranja sigurnih i natkrivenih parkirnih mjesta za bicikle pri gradnji stambenih

zgrada; rezervirati ćemo sredstva za provedbu Nacionalne strategije za bicikle, **povećati ulaganja u izgradnju pješačke i biciklističke infrastrukture u gradovima i izvan njih** te jačati obrazovanje o prometnoj kulturi u osnovnim školama **programima učenja vožnje bicikla**.

1.7 Održivi turizam

Turizam se u Hrvatskoj mora odmaknuti od neplanskog i neodrživog razvoja čija se korist u velikoj mjeri odlijeva van zemlje te se moramo okrenuti razvoju održivog turizma koji balansira gospodarsku korist, kvalitetu života lokalnog stanovništva i očuvanje okoliša.

Udio turističke djelatnosti u 2022. godini u Hrvatskoj činio gotovo 20 % BDP-a. Pritom se atraktivnost hrvatskog turizma temelji primarno na prirodnim ljepotama, a bitno manje na kulturnoj baštini i kvaliteti ponude. Istodobno, turistički je sektor izrazito ranjiv na nestabilnosti u društvu i regiji, gospodarske krize i neočekivane događaje poput pandemija. Stoga tako visoki udio ove djelatnosti čini turizam faktorom potencijalne nestabilnosti kako za ekonomski sustav u cjelini tako i u pogledu lokalnih zajednica orijentiranih na turizam, koje često posluju samo u toplijem dijelu godine, dok je u hladnijim mjesecima turistička aktivnost izrazito slaba pa tako zamru i prateće djelatnosti.

Takva intenzivna turistička orijentacija za sobom vuče niz negativnih učinaka kao što je sezonalnost poslova i atipični oblici zaposlenja, što je domaće radnice natjeralo da financijsku stabilnost potraže u drugim ekonomijama čija im struktura nudi stabilnost i kvalitetnija radna mjesta od sezonskih. Nadalje, izrazito snažna turistička aktivnost dovodi do porasta cijena nekretnina, koje postaju teško dostupne ili pak nepriuštive sve većem dijelu lokalnog stanovništva, a u dijelu godine nedostaje i stanova za najam za studentice i radnice jer vlasnice svoje nekretnine prenamjenjuju u apartmane za kratkoročni najam. Kontinuirani rast broja turista predstavlja sve veće opterećenje i na lokalnu infrastrukturu pa tako ceste, vodoopskrba i odvodnja te strujna mreža sve teže podnose višestruko povećanje korisnica u kratkom ljetnom periodu. Konačno, u dominaciji turizma lokalna zajednica ima vrlo ograničene mogućnosti razvoja drugih djelatnosti i malo poticaja da ih razvija.

S druge strane, u visoko atraktivnim turističkim destinacijama stare gradske jezgre suočavaju se s problemom napuštanja stanovništva, pa tako jezgre brojnih gradova tijekom vansezonskih mjeseci postaju "gradovi duhova". Tome doprinosi i specifičnost hrvatskog turizma da na jedan hotelski krevet dolazi otprilike šest kreveta u privatnom smještaju. U većim gradovima nedostatak smještajnih kapaciteta potiče stanarke višestambenih zgrada da svoje stanove izdaju za kratkoročni najam, što pak mijenja način života ne samo onih koje se bave turističkom djelatnošću već i svih onih koje žive u tim zgradama.

Nasuprot nizu negativnih karakteristika, turizam je osobito važna grana kako za državu tako i za brojne građane kojima osigurava prihode što od samostalnog bavljenja turističkom djelatnošću što od rada za poslodavce u turističkom sektoru. Stoga je od presudne važnosti raditi na **sustavnom i strateškom razvoju turizma**, kvalitetnom **povezivanju turizma s drugim sektorima** i **oblikovanju specijaliziranih oblika turističke ponude koji bi omogućili produživanje sezone** izvan ljetnih mjeseci na čitavu godinu, te poticati **razvoj turizma u trenutno manje atraktivnim dijelovima zemlje i suradnju sa susjednim regijama**.

Za razvoj turizma iznimno je važno ulagati sredstva u stručni kadar koji će doprinijeti strukturnom razvoju tog sektora, snažnije povezati turističke aktivnosti s drugim sektorima, ali i poboljšati kvalitetu ponude i sadržaja. No **ono što smatramo ključnim u promišljanju turističkog razvoja jest fokus na kvaliteti života građanki koje žive u sredinama dominantno orijentiranim prema turizmu**.

Strateški razvoj turističkog sektora

Kao ključan strateški smjer održivog turizma vidimo turizam koji će biti oblikovan po mjeri građana, odnosno koji će svoj razvoj temeljiti na doprinosu kvaliteti života lokalnog stanovništva, očuvanju okoliša i otpornosti na izazove i izvanredne situacije.

Stoga ćemo:

- izraditi **plan razvoja održivog turizma** temeljen na razvojnim politikama povezanih sektora kao što su promet, gospodarstvo, poljoprivreda, urbano planiranje, kultura te zaštita i očuvanje okoliša i javnih dobara;
- poticati razvoj **komplementarnih gospodarskih djelatnosti koje dodanu vrijednost generiraju kroz turizam**;
- obrazovanjem kadra i studijskim posjetima inozemstvu, snažnijim uvezivanjem s drugim aktivnostima lokalne zajednice i boljom organizacijom **unaprijediti rad turističke zajednice**;
- **podići kvalitetu obrazovanja** kadra koji radi i razvija svoje stručne kapacitete za rad u turističkom sektoru;
- **poticati bolje uvjete rada i stabilnost zaposlenja u turizmu** kroz stroži nadzor (poštivanje ugovora o radu, isplate plaća i svih dodataka, prava na dnevni i tjedni odmor te na adekvatan smještaj), ali i kroz poticanje granskog kolektivnog pregovaranja te širenje obuhvata mjere stalnog sezona.

Razvoj i diversifikacija turističke ponude

Primarna koncentracija turističke ponude na "sunce i more" ne doprinosi održivom razvoju turizma. Istodobno, snižava kvalitetu života lokalnih zajednica, osiromašuje njihovo socijalno tkivo i uzrokuje iseljavanje stanovništva. S druge strane, turistički manje razvijene regije nemaju mogućnost razviti potencijale i kapacitete koji bi im omogućili novi aspekt gospodarskog razvoja.

Stoga ćemo:

- raditi na razvoju drugih oblika turizma kao što su **ruralni turizam, gastro turizam, eko turizam, kongresni turizam i cikloturizam**, kako bi se diversificirala turistička aktivnost u unutrašnjost;
- snažnije ćemo **povezati turistički sektor sa sektorom kulture, sporta, zdravstva i obrazovanja** kako bismo stvorili kvalitetnu turističku ponudu pored "sunca i mora" te razvijali cjelogodišnje sadržaje i smanjili sezonalnost;
- **osigurati ćemo da financijska korist od turizma ide domaćim proizvođačima** umjesto da se kroz trgovačke lance odlijeva van zemlje: poticati ćemo ponudu lokalno proizvedene hrane koja se može kvalitetno plasirati te osmisliti sustav certificiranja turističko-ugostiteljskih objekata koji u svojoj ponudi imaju visoki udio lokalnih proizvoda;
- **poticati razvoj rezidencijalnih programa** u turističkim središtima za znanstvenice i istraživačice, kulturne radnice i umjetnice, kako bi posjetiteljice doprinosile i kvaliteti života zajednice.

Osnaživanje lokalnih zajednica

Turizam kao klimatski ranjiv sektor istodobno ostavlja značajan otisak na okoliš, što doprinosi iscrpljivanju postojećih resursa i narušavanju bioraznolikosti. Neplanski razvoj turizma dubinski transformira lokalne zajednice te je stoga nužno ograničiti nekontrolirani razvoj smještajnih kapaciteta koji nisu u skladu s lokalnom infrastrukturom i kapacitetima ekosustava. Smještajni kapaciteti će se usklađivati s infrastrukturom lokalne samouprave te urbanističkim planovima razvoja. S druge strane, naša porezna politika neće favorizirati kratkoročni najam nauštrb dugoročnog, kao i nekretninsku štednju nauštrb drugih oblika investicija, kako bismo poboljšali uvjete lokalnog stanovništva za ostanak u zajednicama i osigurali mu dugoročne perspektive.

Stoga ćemo:

- turističkim odredištima osigurati podršku u provedbi transformacija koje će ih **učiniti otpornijima na posljedice klimatskih promjena** poput podizanja razine mora, sve

učestalijih snažnih nevremena, dugih sušnih perioda i nestašica vode te požarnih stihija kroz ulaganja u antipoplavnu infrastrukturu, kreiranjem zelenih površina, parkova i urbanih šuma koje smanjuju temperaturu ambijenta i povećavaju kapacitete retencije vode te osnaživanje sustava civilne zaštite i vatrogastva;

- **zaustaviti daljnju prekomjernu izgradnju i apartmanizaciju obalnog područja** kako bismo zaštitili obalu, ali i spriječili daljnje šire društvene posljedice poput socijalnog raslojavanja, pražnjenja gradskih središta i negativnih posljedica na kvalitetu profesionalnih prilika izvan turizma;
- **razviti paletu mjera usmjerenih na jačanje lokalnih zajednica i podizanje kvalitete života lokalnog stanovništva** kako bismo osigurali održivost tih zajednica te smanjivanje ovisnosti o turizmu, primjerice kroz razvoj kulturne ponude i kulturnih sadržaja tijekom cijele godine, poticanje lokalne proizvodnje hrane i poljoprivrednih aktivnosti;
- **nadasve ćemo poticati razvoj drugih ekonomskih aktivnosti kako bi se ekonomska baza turističkih dijelova zemlje diversificirala**, nudila kvalitetnu perspektivu i u drugim zanimanjima pored turizma te time smanjila dominaciju dinamika turističkog sektora nad razvojem tih zajednica;
- u turistički podrazvijenim regijama poticati ćemo razvoj turizma kroz šire strategije povećanja dostupnosti društvenih sadržaja i unapređenja opće kvalitete života lokalnog stanovništva.

1.8 Suvremeno, pravedno i kvalitetno tržište rada

Rast plaća i kvalitetniji uvjeti rada

Naša razvojna politika temelji se na dostojanstvenim plaćama te na kvalitetnim i sigurnim radnim mjestima.

Povećavat ćemo plaće u javnom sektoru te osigurati jednaku plaću za jednak rad u cijelom sustavu i ispraviti postojeće nepravde. U privatnom sektoru poticat ćemo rast plaća **porastom produktivnosti, investicijama u tehnološko unapređenje i istraživanje i razvoj te ulaganjem u sektore zelene tranzicije** s visokom dodanom vrijednošću i strateška nacionalna partnerstva države s javnim i privatnim poduzećima. Kako bismo neprekidno povećavali plaće, koristit ćemo se i dodatnim polugama države kao što su socijalni dijalog s poslodavkama, poticanje granskoga kolektivnog pregovaranja, pojačan inspekcijski nadzor i kazne za sve koji ne poštuju dogovorene standarde rada. Zalagat ćemo se za transparentnost plaća i transparentnu sistematizaciju radnih mjesta.

Minimalnu plaću odredit ćemo kao najmanje 60 % medijalne plaće u Hrvatskoj što će omogućiti rast u skladu s rastom bruto plaće, a na godišnjoj razini **povećavat ćemo je i prema košarici troškova života** o kojoj će se dogovoriti sindikati, vlada i poslodavke. Ukinut ćemo mogućnost da minimalna plaća prema kolektivnom ugovoru bude manja od tog iznosa. U minimalnu plaću nećemo više računati nikakve dodatke, što uključuje i staž, kako pojedine poslodavke ne bi više mogle isplaćivati zakonski minimalnu plaću radnicama s velikim brojem godina radnog staža.

Poticat ćemo sigurne oblike rada. Postrožit ćemo sklapanje ugovora na određeno vrijeme definiranjem malog broja osnova na temelju kojih poslodavac može sklopiti ugovor na određeno, **ograničit ćemo korištenje agencijskih ugovora na uistinu privremene poslove.** Ograničit ćemo agencijski rad u javnim poduzećima i državnoj upravi na zaista privremeni rad, postupno ga smanjivati te istodobno sve poslove koje državne tvrtke i javna poduzeća mogu sama obavljati vratiti u njihovo okrilje (*insourcing*), što će poboljšati uvjete rada u javnom sektoru, osobito za loše plaćene i zahtjevne poslove. **Uredit ćemo platformski rad uz direktnu odgovornost platformi kao poslodavki.**

Kako bismo uistinu osigurali poštovanje dogovorenih standarda rada, **jačat ćemo kapacitete inspekcije rada i povećavati broj inspektorica. Uvest ćemo učinkovitiju organizaciju rada inspektorata** uz osiguravanje preduvjeta za transparentan i pravilan nadzor, poput prisutnosti radničkih predstavnica u njegovoj provedbi. Uvest ćemo **strože kazne za poslodavke koje krše zakone**, a zakonski ćemo ih odrediti proporcionalno prihodima poslodavaka. Uvest ćemo pojačan nadzor, osobito kad je riječ o isplati plaća, neprijavljenom radu, sklapanju ugovora na određeno, poštovanju radnog vremena i evidenciji prekovremenog rada, ali i drugim pitanjima u radnim odnosima.

Svjesni smo toga da je migrantski rad danas uglavnom prekarni rad jer strane radnice vrlo često rade u lošim uvjetima. Stoga ćemo **osigurati adekvatniju zaštitu stranih radnica** i omogućiti svim radnicama u Hrvatskoj jednaka prava i bolje uvjete rada. Kako bismo spriječili potencijalne zloupotrebe, uvest ćemo kontrolu agencija za posredovanje radnica i omogućiti zapošljavanje stranih radnica samo onim poslodavkama koje su stvarne i provjerene (koje nemaju dugove prema svojim radnicama, koje stabilno posluju i zapošljavaju radnice na neodređeno vrijeme). **Maknut ćemo agregatore s liste poslodavki koje mogu tražiti dozvole za strane radnice** (jer ne mogu jamčiti posao), a umjesto toga digitalne će platforme same morati ishoditi dozvole za strane radnice. Konačno ćemo razviti integracijsku politiku na nacionalnoj razini te uvesti mjere da se poslodavke potaknu i educiraju kako bi stranim radnicama nudile integracijske mjere kao što su organiziranje tečaja hrvatskog jezika, orijentacijskih tečajeva upoznavanja strankinja s ekonomskim i političkim kontekstom Hrvatske ili mogućnostima dokvalifikacije. Širenjem kolektivnih ugovora u sektorima kao što

su ugostiteljstvo i turizam te uvođenjem mehanizama inspekcijskog nadzora nad proširenom primjenom kolektivnih ugovora dodatno ćemo unaprijediti prava stranih radnica koji velikim dijelom rade upravo u tim sektorima.

Radne uvjete poboljšavat ćemo i jačanjem uloge radničkih predstavnica te poticanjem ekonomske demokracije. Stvorit ćemo **bolji zakonodavni okvir za pravo radnica na participaciju u vlasništvu poduzeća** s pomoću različitih oblika radničkog dioničarstva i zadruge. Takve intervencije pozitivno će utjecati na zadovoljstvo radnica, smanjiti njihovu fluktuaciju te pozitivno utjecati na poslovne pokazatelje.

Podrška kolektivnom pregovaranju i sindikalnom organiziranju

Jačat ćemo tripartitni dijalog te osnažiti Gospodarsko-socijalno vijeće kao jedno od ključnih mjesta za vođenje gospodarske, socijalne i razvojne politike. **Poticat ćemo širenje granskih kolektivnih ugovora na sve sektore te isto tako poticati proširenu primjenu kolektivnih ugovora** kako bismo omogućili kontinuiran rast plaća i bolje uvjete rada u svim sektorima te kako bi Hrvatska što prije dosegla ciljeve europske direktive da se kolektivnim ugovorima obuhvati najmanje 80 % svih sektora. Ujedno ćemo **jačati kapacitete državnog inspektorata za nadziranje kolektivnih ugovora s proširenom primjenom** kako bi ih poštovala sve poslodavke i kako bi se uistinu primjenjivala bolja prava radnica dogovorena kolektivnim ugovorima.

S obzirom na nisku stopu sindikalne zastupljenosti i pokrivenosti kolektivnim ugovorima, uvest ćemo mjere kojima se potiče sindikalno organiziranje te sklapanje kolektivnih ugovora, a među njima su veća informiranost radnica i veća zakonska zaštita sindikalnih povjerenica. Ujedno ćemo vrednovati poslodavke koje poštuju i unapređuju radne standarde, primjerice javnom nabavom ili natječajima za dodjelu državnih prostora.

Rješavanje problema nedostatka radnika

Vjerujemo da se **trend iseljavanja radnica može riješiti jedino sveobuhvatnim pristupom čija je svrha povećanje kvalitete života i radnih mjesta**, a to uključuje ulaganje u obrazovanje (od vrtića do cjeloživotnog obrazovanja), povećanje plaća granskim kolektivnim pregovaranjem, sustavan plan povećanja plaća u javnom sektoru, mjere aktiviranja radno neaktivnog stanovništva, mjere veće ravnoteže između poslovnog i privatnog života te mjere koje će povećati dostupnost javnih servisa za radnice.

Nedostatak odgovarajućeg obrazovanog kadra mora se riješiti i **reformama programa obrazovanja odraslih**. Potrebna je izmjena postojećih i uvođenje novih programa obrazovanja odraslih, primjerenog trajanja i s većim brojem sati praktične nastave, i to za zanimanja za kojima postoji potreba na tržištu rada, **osobito za deficitarna zanimanja i zanimanja ključna za zelenu transformaciju društva**. Za deficitarna zanimanja iz državnog ćemo proračuna platiti troškove programa obrazovanja odraslih i uvesti veće stipendije za obrazovanje odraslih u visini minimalne plaće (i uz plaćanje doprinosa za mirovinsko osiguranje).

Hrvatskoj je potrebna **aktivna migracijska politika** koja će se umjesto stihijskog zapošljavanja radnica iz trećih zemalja koje je trenutno prepušteno poslodavcima temeljiti na društvenim potrebama i **na privlačenju specifičnih skupina radnika za deficitarna i zelena zanimanja**, a posebnu pozornost posvetit ćemo **povratku hrvatskih građana iz inozemstva**.

S obzirom na znatan broj nezaposlenog i radno neaktivnog stanovništva u radnoj dobi, **uvest ćemo mjere usmjerene na neaktivno stanovništvo u radnoj dobi i potencijalne poslodavke**. Ulagat ćemo u bolju javnoprometnu i telekomunikacijsku povezanost manjih sredina, u bolje sustave skrbi i prekvalificiranja te povećati poticaje kako bismo omogućili rad neaktivnom stanovništvu u manjim sredinama u kojima je industrija urušena, osobama koje su zbog nedostatka vrtića i skrbi u zajednici prisiljene neprestano skrbiti o članicama obitelji te osobama s invaliditetom zbog nedostatka socijalnih usluga.

Usklađivanje privatnog i poslovnog života i radno vrijeme po mjeri radnica

Svjesni smo velikog pritiska na pojedinke i obitelji koje imaju sve više problema s usklađivanjem privatnog i poslovnog života. To se osobito odnosi na žene koje su u neravnopravnom položaju na tržištu rada jer i dalje obavljaju većinu kućanskih poslova, skrbe o djeci i starijima. Osim toga, prekarni poslovi stavljaju velik teret na obitelji držeći ih u stanju trajne nesigurnosti. Stoga ćemo posebnu pozornost posvetiti **stvaranju radnog vremena po mjeri radnica te mjerama za bolje usklađivanje privatnog i poslovnog života i ravnomjernu raspodjelu rada i skrbi.**

Budući da suvremeni oblici rada sve više zamagljuju granicu između poslovnog i privatnog života, zakonski ćemo **jasno odrediti pravo na isključivanje od posla nakon radnog vremena.** Budući da velik broj radnica u cijelom nizu sektora obavlja neplaćeni prekovremeni rad, pojačat ćemo **inspekcijski nadzor kad je riječ o kontroli radnog vremena i prekovremenog rada** kako bismo suzbili zloupotrebe zakonskih odredaba o radnom vremenu. Poticat ćemo fleksibilnije i klizno radno vrijeme svim osobama koje se brinu o članicama obitelji – djeci ili osobama starije dobi. Smatramo da je skraćeni radni tjedan jedna od nužnih reforma tržišta rada u budućnosti te ćemo u idućem mandatu poticati uvođenje pilot-projekata četverodnevnog radnog tjedna u onim sektorima u kojima za to postoje uvjeti uz istodobno poštovanje ograničenja pojedinih poslodavki ili sektora.

Promicat ćemo politike i programe usmjerene prema ravnomjernoj raspodjeli rada i skrbi: izgradnji vrtića i širenju dostupnosti predškolskog odgoja te skrbi o starijima i nemoćnima, i to izgradnjom domova za starije osobe i razvojem usluga u zajednici (poput gerontocentara) te usluga za osobe s invaliditetom kako posao vezan za skrb ne bi (p)ostao neplaćeni rad žena i kako bi žene mogle ravnopravno sudjelovati na tržištu rada.

Osigurat ćemo veće naknade za roditeljski dopust te povećati broj dana očinskog dopusta što bi pridonijelo većem uključivanju očeva u brigu o djeci. Izmjenama Zakona o radu suzbijat ćemo zloupotrebu ugovora na određeno i agencijskog rada te ćemo osigurati veću zaštitu trudnicama koje rade na određeno.

Uvođenje suvremenih radnih mjesta po mjeri radnica, reguliranje novih oblika rada i sigurna radna mjesta

Poticat ćemo uvođenje novih tehnologija u sektorima koji su važni za pružanje ključnih usluga građankama kao što su zdravstvo ili poslovi skrbi, poput uvođenja najnovijih tehnologija u poslove skrbi o teško pokretnim osobama ili adaptivnih tehnologija u zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Regulirat ćemo platformski rad tako da platforme preuzmu izravnu odgovornost za platformske radnice kao njihove poslodavke. Omogućit ćemo radnicama veće mogućnosti rada na daljinu i rada na izdvojenu mjestu jer se velik dio poslova može obavljati od kuće bez znatnijih nedostataka i uz mnoge prednosti (skraćuje se vrijeme provedeno u prometu, roditeljima se omogućuje lakšu brigu o djeci i sl.). **Uvest ćemo obavezne naknade radnicama za troškove rada na daljinu,** zaštititi radnice od potencijalnih negativnih posljedica takvog rada i uvesti obavezu za **poslodavke da osiguraju odgovarajuće uvjete za rad od kuće** kao što je ergonomski prilagođeno radno mjesto.

Radno zakonodavstvo potrebno je prilagoditi novim izazovima pri čemu je sigurnost na radu važan aspekt. **Uvest ćemo mjere za zaštitu od rizika povezanih s novim oblicima rada kao što su psihosocijalni rizici i zaštita mentalnog zdravlja.** Uvest ćemo mjere zaštite i podrške radnicama koje rade na daljinu s obzirom na to da, unatoč mnogobrojnim prednostima, takva vrsta rada može povećati rizike poput stresa i anksioznosti ili pak kršenja prava radnica na privatnost. Osvremenit ćemo protokole zaštite na radu uzimajući u obzir posljedice klimatskih promjena kao što je primjerice rad na visokim temperaturama. **Ratificirat ćemo Konvenciju protiv nasilja i uznemiravanja** kojom ćemo uvesti standarde za prevenciju nasilja i uznemiravanja na radnom mjestu.

1.9 Digitalna politika

Svjedočimo ubrzanom razvoju umjetne inteligencije i robotike koje mogu pospješiti ljudski rad, znanstvena otkrića, tehnološke sustave i njihove ekološke učinke, ali i ugroziti radna mjesta, privatnost i sigurnost te povećati socijalnu nejednakost i širenje dezinformacija. Nakon razdoblja platformizacije koja je, između ostaloga, rezultirala porastom nesigurnih oblika zapošljavanja, ekonomske nejednakosti i dezinformacija, nova generacija digitalnih tehnologija donosi još veću neizvjesnost i rizike. Naš je cilj u središte tehnoloških promjena staviti ljudska prava, socijalnu jednakost, kvalitetna radna mjesta i ekološku održivost.

Kako bi nove tehnologije koristile što širem krugu građana, cilj nam je stvoriti programe medijskog opismenjavanja, unaprijediti dostupnost digitalnih javnih usluga i omogućiti svima pristup kvalitetnom, brzom internetu. U borbi protiv dezinformacija poticat ćemo medijski pluralizam, kritičko novinarstvo i društvena istraživanja.

Hrvatski IT sektor zamašnjak je ekonomske aktivnosti, a svojom ćemo ga industrijskom politikom poticati da pridonosi zelenoj tranziciji – od prometne infrastrukture, energetike i elektroenergetske mreže do proizvodnje hrane. Njegov daljnji razvoj poticat ćemo lakšom dostupnošću kapitala, nacionalnim strateškim partnerstavima, ulaganjima u istraživanje i razvoj te snažnim obrazovnim politikama. Istodobno ćemo unutar sektora poticati radnička prava, rodnu ravnopravnost i ekonomsku demokraciju.

Digitalni rad, digitalna ekonomija

Regulirat ćemo platforme kao izravne poslodavce u situacijama u kojima postavljaju određene uvjete rada (ekskluzivnost poslodavca, način izvođenja posla i iznos naknade za rad) i **dokinuti status agregatora. Regulirat ćemo algoritamsko upravljanje radom** koje treba biti transparentno, a odluke o otkazu ili ukidanju korisničkih računa temeljeno na ljudskoj provjeri uz mogućnost podnošenja prigovora. Regulirat ćemo i pravo platformskih radnika da mogu uzeti pauzu tijekom obavljanja poslova a da za to ne budu algoritamski penalizirani.

S pomoću tehnologija olakšat ćemo uključivanje u svijet rada, rad na daljinu i poduzetništvo u slabije razvijenim krajevima. Intenzivnijim ulaganjima u širenje mrežne infrastrukture i subvencioniranjem cijene za siromašnija kućanstva osigurat ćemo **dostupnost širokopojasnog interneta brzine >100Mbps na cijelom teritoriju Republike Hrvatske**. Poticat ćemo uvođenje najnovijih **tehnologija koje mogu pomoći radnicima** u fizički zahtjevnim aktivnostima poput skrbi i **adaptivnih tehnologija u zapošljavanju osoba s invaliditetom**.

Povećanjem kvalitete radnih mjesta, života i investicijskog okvira **poticat ćemo povratak naših IT stručnjaka iz inozemstva**, a politikama imigracije i integracije **privlačiti stručnjake iz inozemstva**. Stipendiranjem i internacionalizacijom znanstvenog i istraživačkog sektora privlačit ćemo strane stručnjake. U suradnji s poslodavcima financijski ćemo poticati dokvalifikaciju za digitalne kompetencije i prekvalifikaciju za IT zanimanja.

Razvoj IT sektora poticat ćemo **većom dostupnošću investicijskog i obrtnog kapitala** za mikro, mala i srednja poduzeća uz pomoć HBOR-a i HPB-a, **uključivanjem IT poduzeća u nacionalna strateška partnerstva**, aktivnim politikama povezivanja manjih i većih poduzeća te **ulaganjima u istraživanje i razvoj** kroz čitav ciklus sve do komercijalizacije. Značajnije ćemo ulagati sredstva iz fondova EU-a u **digitalizaciju mikro, malih i srednjih poduzeća** kako bi se povećali primjena najnovijih tehnologija, produktivnost i konkurentnost, digitalne vještine radnika i plaće, a time zapošljavanje u takvim poduzećima postalo privlačnijim.

Dostupnost javnih usluga građanima i tvrtkama

Pokrenut ćemo procese **transformacije javne uprave u “administraciju bez papira”**. Zamjenom papirnatih komunikacija servisima e-dokumenti i e-dostava, proširenjem e-pečata i e-potpisa i uvođenjem e-arhiva javne uprave maksimalno ćemo iskoristiti potencijal digitalizacije za integraciju uprave i interakciju s građanima i poduzećima. Rasteretit ćemo građane i poduzeća od birokracije postupnom primjenom rješenja da **“samo jednom” moraju davati standardne podatke javnoj upravi** koja će uz pristanak korisnika i odgovarajuću zaštitu podataka te podatke integrirati i moći se ponovno koristiti njima.

Na svim razinama javne uprave postaviti ćemo načelo da se **novim uslugama primarno (iako ne i isključivo) pristupa digitalno**. Istodobno ćemo potaknuti digitalizaciju postojećih usluga kojima se ne može pristupiti elektronički, a platforme e-Građani i e-Poslovanje razvijati ćemo poboljšanjem korisničkog iskustva i nadasve **stvaranjem pripadajuće mobilne aplikacije**. One trebaju funkcionirati kao **jedinstveno upravno mjesto** (tzv. *one-stop-shop*) na kojemu se nalazi sva komunikacija i postupci koje su građani ili poduzeće pokrenuli s javnim tijelima. Razvijati ćemo nove “pakete” e-usluga prema načelu rješavanja životnih/poslovnih situacija. Za razliku od dosadašnje prakse, aktivno ćemo integrirati procese **savjetovanja lokalne i regionalne samouprave u državnu platformu za e-Savjetovanja** kako bismo izbjegli dupliranje servisa i unaprijedili participaciju građana.

Zaštita podataka i tehnološka suverenost

Jačati ćemo kontrolu građana nad vlastitim podacima. Primjerice, **reguliranjem rada agencija za naplatu potraživanja zabraniti ćemo razmjenu osobnih podataka** između financijskih institucija i agencija bez znanja dužnika. **Nacionalni identifikacijski i autentifikacijski sustav otvoriti ćemo aplikacijama privatnog sektora** i time podupirati dostupnost većeg spektra e-usluga građanima.

Koristiti ćemo se **javnom nabavom za ranu primjenu inovativnih rješenja za digitalizaciju javnih usluga** kako bi država bila katalizator inovacija pridonoseći stvaranju provjerljivih referencija važnih za tu industriju i njezinu međunarodnu konkurentnost. Poticati ćemo razvoj interoperabilnih rješenja, otvorenih podataka u javnom interesu i slobodnog softvera, a **koordiniranom javnom nabavom** za potrebe više tijela javne uprave poticati ćemo razvoj dijeljenih rješenja uz više standarde i manje troškove za tijela pojedinačno. Poticati ćemo inicijative koje kreiraju, održavaju, čine dostupnim i promiču slobodne podatke i sadržaje.

Uvesti ćemo porez na digitalne platforme, a sredstva prikupljena tim porezom usmjeriti ćemo u razvoj medijskog sektora i sustavnu podršku novinarstvu (kroz javni fond za novinarstvo), osiguravanje univerzalne dostupnosti kvalitetnog sadržaja, osobito onoga koji se odnosi na društvenu uključenost.

Uvesti ćemo u primjenu zajednička pravila EU-a o pravu na popravak koja proizvođače obvezuju na objavljivanje informacija o popravku uređaja na hrvatskom jeziku, dulje rokove jamstva i poticanje otvorenih i ekološki proizvedenih uređaja.

Razvoj i regulacija umjetne inteligencije

Dok se priprema obuhvatna regulacija, **prilagodit ćemo postojeću regulativu** kako bi se spriječila zloupotreba umjetne inteligencije – od generiranja lažnog sadržaja do ugrožavanja kibernetičke sigurnosti. Na temelju Akta EU-a o umjetnoj inteligenciji **uspostaviti ćemo sustav odobravanja modela umjetne inteligencije** uz stroga pravila u visokorizičnoj primjeni koja uključuje osobne podatke, sigurnosni nadzor i kritičnu infrastrukturu te pravila transparentnosti u primjeni ograničenog rizika i umjetne inteligencije opće namjene.

Štitit ćemo radna mjesta od zamjene umjetnom inteligencijom tako što ćemo jačati radnička prava, unapređivati obrazovanje za deficitarna zanimanja i poticati razvoj onih oblika umjetne inteligencije koji su usmjereni prema sinergiji radnika i tehnologija, povećanju produktivnosti i smanjenju radnog opterećenja.

Nacionalnom kampanjom i programima neformalnog učenja **upoznavat ćemo širu javnost s tehnologijama umjetne inteligencije**, njihovim dobrobitima i rizicima. **Osnažit ćemo obrazovne radnike** u ograničavanju upotrebe umjetne inteligencije u učionici, ali ćemo i im omogućiti da usvajaju znanja o umjetnoj inteligenciji i podučavaju učenice savjesnoj upotrebi.

Podupirat ćemo razvoj znanstvenih istraživanja na području umjetne inteligencije uz izgradnju dijeljene nacionalne računalne infrastrukture kako bi se smanjio trošak i utrošak energije potrebne za učenje i rad modela umjetne inteligencije te unaprijedilo razumijevanje i regulatorno praćenje tehnologije koja je većim dijelom u rukama privatnih dionika.

2. Pravedno i jednako: država i društvo koji se brinu za ljude

Ekonomska nesigurnost, siromaštvo, socijalna isključenost i nedostatak socijalnih usluga za građane rezultat su dugogodišnjeg zanemarivanja razvoja i nedostatnog ulaganja u socijalnu državu. Pandemija koronavirusa, energetska kriza i velike stope inflacije dodatno su produbili društvene nejednakosti, nagrizli životni standard građana i ukazali na kronični nedostatak kapaciteta našeg javnog sektora, naročito socijalnog i zdravstvenog sustava.

Osigurat ćemo zaokret od socijalne države koja brine za rijetke prema državi koja brine za građanke u svakoj fazi njihova života, smanjuje društvene nejednakosti i prioritizira dobrobit svih kroz velika ulaganja u mirovinski sustav, svima dostupno stanovanje, zdravstvo, obrazovanje i socijalne usluge od najranijeg djetinjstva do duboke starosti.

Poticat ćemo društvene aktivnosti koje nas odmiču od društvene polarizacije i fragmentacije i vode prema društvu koje brine za ljude i zajednicu, ulaže u zajedničke javne prostore te kulturne i rekreativne programe za građanke.

2.1 Socijalna skrb

Briga za građane, obitelji i zajednicu

Prepoznamo raznolike potrebe obitelji u Hrvatskoj i osigurat ćemo im snažniju podršku u različitim životnim situacijama.

Povećat ćemo **kvalitetu života svih obitelji razvojem socijalnih i javnih usluga**. Surađujući s jedinicama lokalne samouprave, ulagat ćemo u priuštivo i socijalno stanovanje razvojem modela javne stanogradnje i stanova za javni najam. Suzbijanjem nesigurnih oblika rada i politikom rasta plaća obiteljima ćemo pružiti veću sigurnost i više vremena za osobni i obiteljski život.

Oснаžit ćemo socijalne usluge za obitelji ovisno o njihovim potrebama, kako bi im se pružila adekvatna podrška za izlazak iz životnih teškoća. Jačat ćemo psihosocijalnu podršku obiteljima i unaprijediti one usluge usmjerene na sveobuhvatnu podršku roditeljstvu. Jačat ćemo programe **društvenog mentoriranja** kako bismo pružili potrebnu podršku roditeljima koji se nose s izazovima u odgoju djece, a posebnu pozornost obratiti na obitelji sa socioekonomskim problemima kako bi one čim prije izašle iz nepovoljnih životnih prilika.

Rasteretit ćemo obitelji, a najvećim dijelom žene koje skrbe za djecu i starije, i to tako da vrtiće učinimo dostupnijima u svim sredinama te razvijemo usluge u zajednici za starije osobe, osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Poticat ćemo fleksibilno i klizno radno vrijeme u javnom i privatnom sektoru za sve osobe koje brinu o članu obitelji.

Uvest ćemo mjere za uspostavu zdravije ravnoteže privatnog i poslovnog života te za ravnomjernu raspodjelu rada i skrbi. Osim veće dostupnosti predškolskog odgoja, **povećat ćemo roditeljske naknade i broj dana očinskog dopusta** kako bi očevi ravnopravnije sudjelovali u brizi za djecu.

Posebnu ćemo podršku pružiti **samohranim roditeljima i jednoroditeljskim obiteljima** (primjerice širenjem kruga ljudi na koje mogu prenijeti svoja dodatna dva mjeseca roditeljskog dopusta i povećanjem socijalnih naknada, s obzirom na to da se oni nalaze u većem riziku od siromaštva).

Radit ćemo na **prevenciji rizika od siromaštva obitelji**. Uz povećanje socijalnih naknada i njihovo vezivanje za troškove života, osigurat ćemo **adekvatne inflacijske dodatke za građanke s nižim prihodima**.

Uvest ćemo dodatne mjere zaštite ovršenih građanki kako bismo spriječili stvaranje neotplativih dugova te guranje građanki u dužničko siromaštvo. **Regulirat ćemo rad agencija za naplatu potraživanja**; potrošački se krediti više neće moći prodavati bez pristanka dužnika niti će se moći prodavati agencijama za naplatu potraživanja, nego tek drugim kreditnim institucijama koje su regulirane zakonima i štite potrošače. Olakšat ćemo k tome i otplatu duga građankama tako da se više ne naplaćuju prvo troškovi i kamate, nego da 50 % otplate duga otpadne na glavnica.

Ulaganje u dobrobit djece i mladih

Ulagat ćemo u dobrobit djece i mladih tako što ćemo u narednom mandatu proširiti pristup predškolskom odgoju i obrazovanju te podići kvalitetu svih školskih programa. Jačat ćemo programe podrške obiteljima u području mentalnog zdravlja, naročito djeci i mladima. **Vratit ćemo psihologe i socijalne radnice u sustav odgoja i obrazovanja** kao stručne timove koji pružaju adekvatnu podršku djeci ovisno o njihovim potrebama.

Uvest ćemo univerzalni dječji doplatk te ga usklađivati s rastom troškova života. Uz početni isti iznos, dječji doplatk dizajnirat ćemo po socijalno progresivnim stopama.

Radit ćemo na **dobrobiti djece bez odgovarajuće skrbi**, prije svega osnažujući programe prevencije, tj. stručne podrške ugroženim obiteljima, kako ne bi došlo do izmještanja iz obitelji,

odnosno kako bi se čim prije stekli uvjeti za povratak u obitelj. **Povećat ćemo interventne smještajne kapacitete u domovima socijalne skrbi za djecu**, a istovremeno širiti usluge u zajednici s krajnjim ciljem deinstitucionalizacije. Svako dijete treba imati pravo na dom, obitelj i život u zajednici, a ne instituciji, stoga ćemo razvijati organizirano stanovanje i pružiti veću podršku udomiteljstvu.

Snažnije ćemo podržati sustav udomiteljstva jačanjem profesionalnog i specijaliziranog udomiteljstva, uvećanjem naknada za udomitelje te proširenjem kruga potencijalnih udomitelja. **Omogućit ćemo pravo na udomljavanje i posvajanje istospolnim parovima** i tako uskladiti postojeće zakone sa sudskim praksama koje su eksplicitno potvrdile da istospolni parovi tim procesima mogu pristupiti.

Budući da se brojni parovi susreću s problemima začeca, osigurat ćemo adekvatan pristup medicinski potpomognutoj oplodnji.

Dostojanstven život starijih

Ključan uvjet za osiguravanje dostojanstvenog života starijih osoba su **adekvatne mirovine**. Predlažemo stvarno osnaživanje sustava, i to ne pomoću dodataka i prigodnih predizbornih dosjetki, nego sistemskim i trajnim podizanjem mirovina. Tijekom četiri uzastopne godine mandata, mirovine ćemo povećati za 10 % po formuli 2.5 % + 2.5 % + 2.5 % + 2.5 %, i to povrh standardnih polugodišnjih usklađivanja, **kako bi puna starosna mirovina nakon 40 godina radnog staža iznosila 67 % plaće**. Nacionalnu naknadu za starije osobe usklađivat ćemo s rastom troškova života.

Ulagat ćemo u regionalno ujednačen razvoj socijalnih usluga u zajednici za starije osobe kako bismo promicali zdravo starenje, uključenost starijih osoba u društvo i lokalnu zajednicu te omogućavanje nastavka života u vlastitoj sredini, sve to radi sprečavanja prerane institucionalizacije u domove za starije. Socijalne usluge u zajednici razvijat ćemo **jačanjem programa pomoći u kući za starije osobe te mreže dnevnih centara koji bi pružali usluge individualnog ili grupnog savjetovanja te boravka za starije osobe**.

Izgradit ćemo nove domove za starije i nemoćne osobe kako bismo osigurali njihovu veću dostupnost, pri čemu bi prioritet trebale imati one građanke kojima je potrebna cjelodnevna skrb. Osigurat ćemo veću ekonomsku pristupačnost domova za starije, povećati smještajne kapacitete za umirovljenice slabijega imovinskog stanja te reformirati liste čekanja prema modelu potrebe za skrbi i socijalne pravednosti. Onima koji ne trebaju cjelodnevnu skrb želimo omogućiti kvalitetan život u vlastitoj zajednici uz **jačanje skrbi u zajednici, organizirano stanovanje te stambene zajednice za osobe starije životne dobi**.

Strože ćemo regulirati ugovor o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, kako bi se ukinule zloupotrebe na štetu starijih osoba. Propisat ćemo zakonske rokove u kojima se moraju riješiti sudski postupci poništavanja takvih ugovora i uvesti **mjere suzbijanja rastućeg nasilja nad starijim i nemoćnim osoba**.

Prava osoba s invaliditetom i djece s poteškoćama u razvoju

Kako bismo unaprijedili prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, radit ćemo na unapređenju njihove neovisnosti u svim aspektima života, na njihovoj uključenosti u zajednicu, obrazovanje i svijet rada te na razvoju izvaninstitucionalne skrbi. **Osnivanjem zasebna vladinog ureda za osobe s invaliditetom** olakšat ćemo međusektorsko ostvarivanje prava koje često zapinje u zasebnim silosima zdravstva, socijalne skrbi, prostornog planiranja, prometa, obrazovanja i rada.

Kako bismo osigurali puno pravo osoba s invaliditetom na neovisnost i uključenost u zajednicu, **jačat ćemo uslugu osobne asistencije**, i to tako što ćemo osigurati dostojanstvene plaće i puno radno vrijeme za osobne asistente, proširiti prava na uslugu i u većoj mjeri individualizirati osobnu asistenciju. Proširit ćemo i **pravo na inkluzivni dodatak**

na sve one osobe koje imaju organiziran smještaj u ustanovama socijalne skrbi i koje koriste pravo na organizirani smještaj (recimo u udomiteljskim obiteljima) te maknuti ograničavajuću odredbu da osobe s invaliditetom koje imaju drugu nekretninu ne mogu primati inkluzivni dodatak.

Kako bi osobe s invaliditetom mogle ostvariti pravo na stanovanje, poticat ćemo jedinice lokalne samouprave na povećanje kapaciteta za neovisno življenje, a programom **nove javne stanogradnje povećati fond stanova za neovisno življenje i organizirano stanovanje**. Uvest ćemo i sredstva za prilagodbu stanova i zgrada u kojima žive osobe s invaliditetom.

Polazeći od standarda univerzalnog dizajna, sustavno ćemo mapirati i **prilagođavati objekte i usluge zdravstvenih, socijalnih, kulturnih i drugih javnih ustanova**. Kao turistička zemlja, poražavajuće je da pristupačnost kulturnih i turističkih sadržaja prepuštamo stihiji. Potrebno je omogućiti pristupačnost zaštićenih objekata, dostupnost pomagala za posjetiteljice s invaliditetom, protokole za ophođenje i druge normative (npr. cijene ulaznice za pratiteljice).

Pristupačnost cestovnog i željezničkog prometa, međugradskog i međunarodnog, poražavajuća je. Novim zamahom u razvoju željezničkog prometa i strožom regulacijom međugradskog autobusnog prometa, **osobe s invaliditetom moraju postati njegove ravnopravne sudionice**. Subvencijama za nabavu prilagođenih vozila potaknut ćemo pristupačnost autotaksi prijevoznika.

Kako bi se izvaninstitucionalne usluge teritorijalno ravnomjerno razvile te u konačnici bile dostupnije, povećat ćemo dostupnost rane intervencije, rehabilitacije, dnevnog boravka, privremene zamjenske skrbi i palijativne skrbi širenjem mreže centara za cjelovitu skrb u manjim regionalnim središtima. Lokalne ćemo zajednice poticati na izgradnju kapaciteta za podršku pri prelasku iz institucionalizirane skrbi u onu deinstitutionaliziranu, odnosno deinstitutionalizirane skrbi u onu institucionaliziranu.

Jačat ćemo udruge kao oblik samoorganiziranja osoba s invaliditetom, a u slučaju kad su pružateljci usluga izjednačiti cijenu njihovih usluga s cijenom usluga pružateljica u javnom sektoru.

Kako osobe s invaliditetom ne bi prerano izlazile iz sustava obrazovanja, **povećat ćemo broj specijaliziranih stipendija, osigurati sredstva za prilagodbe objekata i nastave te im omogućiti psihosocijalnu podršku**. Povećat ćemo upisne kvote za studentice u području edukacijske rehabilitacije i logopedije kako bismo osobama s invaliditetom pružali dugoročnu podršku.

U slučajevima nedostatka radne snage, **motivirat ćemo poslodavke da zapošljavaju osobe s invaliditetom**, i to promjenom sustava penala, poticajima u javnoj nabavi i povećanjem broja radnih asistenata. **Osvremenit ćemo i podići standarde za pomagala** na listama Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, kao i standarde adaptivnih tehnologija potrebnih za zapošljavanje sredstvima Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom te smanjiti birokratski teret ostvarivanja prava na pomagala.

Reforma sustava socijalne skrbi: poboljšanje uvjeta rada, kapaciteta i usluga u sustavu socijalne skrbi

Centralizacija sustava socijalne skrbi rezultirala je lošijom uslugom za korisnice, smanjenjem autonomije socijalnih radnica te lošijim uvjetima rada u ionako potkapacitiranom, potplaćenom i zapuštenom sektoru. Taj ćemo trend zaokrenuti vraćanjem pravne osobnosti nekadašnjim Centrima za socijalnu skrb, ulažući u zapošljavanje stručnih radnica. Kako bi se stvorili kapaciteti za učinkovit rad s korisnicama socijalne zaštite, u najvećoj ćemo mogućoj mjeri smanjiti opterećenje socijalnih radnica administrativnim i tehničkim poslovima.

Budući da u ruralnim područjima socijalne usluge nisu dostupne, **osnovat ćemo mobilne timove** s kojima će se potencijalne korisnice u rubnim i izmještenim područjima moći redovito konzultirati.

Socijalne naknade trenutno nisu usklađene s troškovima života, a pouzdanih indikatora na temelju kojih se one dodjeljuju ni indikatora koji bi mjerili njihov učinak nema. Kako bismo ih prilagodili konkretnim potrebama korisnica i osigurali njihovu učinkovitost, **reformirat ćemo sustav socijalnih naknada te uspostaviti jasne indikatore rizika od siromaštva.** Socijalne naknade ćemo proširiti na skupine koje sustav trenutno ne prepoznaje, a u povećanom su riziku od siromaštva (npr. jednoroditeljske obitelji), a da bismo ih učinili dostupnima većem broju korisnica te automatizirali njihovu isplatu, umrežit ćemo i centralizirati različite socijalne usluge.

Reformirat ćemo socijalne usluge **uvođenjem novih**, konkretno onih koje mogu pružiti veću podršku obiteljima i pojedincima (poput, primjerice, odmora od skrbi), te osigurati adekvatno financiranje za nedržavne, odnosno neprofitne, pružateljice socijalnih usluga.

Vratit ćemo dostojanstvo poslovima socijalne skrbi i jačati javno dostupne socijalne usluge. Nova zanimanja u sustavu socijalne skrbi (recimo, osobne asistentice) uključit ćemo u klasifikaciju zanimanja u socijalnoj skrbi, a za njih osigurati adekvatnu naknadu.

Pobrinut ćemo se za to da se glas korisnica čuje na svim razinama sustava: uvest ćemo konzultacije s korisnicama usluga i njihovim predstavnicama prije osmišljavanja socijalnih planova, a obavezno uključiti korisnice u praćenja i evaluacije postojećih usluga socijalne zaštite. Osnažit ćemo i osamostaliti skupine korisnika usluga kako bismo im omogućili da uspostave vlastite projekte i programe.

2.2 Mirovine

Prosječna mirovina prema podacima za veljaču 2024. iznosi 495,50 eura. Već samo taj podatak pokazuje da je trenutna razina mirovina preniska. Od 1.225.457 umirovljenika koliko ih je trenutno u sustavu, njih 519.544 prima starosnu mirovinu. Njihov prosječni ostvareni staž je 31,8 godina, a prosječna starosna mirovina iznosi 561,12 eura. I s najnovijim redovitim usklađenjem prosječna starosna mirovina doseći će tek 48 % prosječne plaće.

S druge strane, i tako niska razina mirovina ni približno se ne može financirati doprinosima. Čak 4.150.000.000 eura odnosno 48 % potrebnih sredstava za isplatu mirovina izdvaja se direktno iz proračuna. Razlog je očit i dobro poznat: trenutni omjer osiguranika i umirovljenika je 1,34 prema 1. Zato je svaki pokušaj poboljšanja općeg materijalnog statusa umirovljenika teško provediv i protekla su se dva desetljeća svodila na dijeljenje prigodnih sporadičnih dodataka na mirovine.

Naš je cilj sistemsko podizanje razine svih mirovina obračunatih prema Zakonu o mirovinskom osiguranju (ZOMO). To nije moguće učiniti odjednom i odmah, ali je moguće planirati i provesti u jednom mandatnom razdoblju, tokom četiri godine.

Podizanje razine mirovina

Plan nam je osigurati svakom starosnom umirovljeniku mirovinu u iznosu od 1/60 plaće za svaku godinu staža. To je razina koja svakom umirovljeniku s ostvarenim stažem od 40 godina jamči mirovinu u visini od 67 % plaće. **Da bi se to dosegulo, potrebno je sadašnju razinu mirovina realno podići za 10 %.** Taj ćemo cilj postići tako da **u svakoj godini četverogodišnjeg mandata sistemski povećavamo mirovine za 2,5 %**, i to povrh standardnog polugodišnjeg usklađivanja propisanog Zakonom.

Pritom, to sistemsko povećanje treba primijeniti na sve umirovljenike koji su umirovljeni prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, a ne samo na korisnike starosnih mirovina. Umirovljenika koji su umirovljeni prema Zakonu o mirovinskom osiguranju trenutno je 1.130.533, s prosječnom mirovinom u iznosu od 453,69 eura. Godišnji trošak njihovih mirovina u 2024. godini se procjenjuje na 6.500.000.000 eura. Procijenjeni godišnji trošak planiranog izvanrednog povećanja mirovina iznosio bi između 160.000.000 u prvoj godini i 200.000.000 eura u zadnjoj godini mandata.

Na taj ćemo način sve mirovine stvarno podići u odnosu na plaće, neovisno o tome koliko će iznositi redovita zakonska polugodišnja usklađenja. **Konkretno, na kraju četverogodišnjeg mandata, prosječni umirovljenik s 40 godina staža primat će mirovinu u visini od 67 % prosječne plaće**, a prosječni umirovljenik s, na primjer, 36 godina staža imat će mirovinu u visini od 60 % prosječne plaće.

Opisani plan je ambiciozan, ali dohvatljiv. Njegovom ostvarenju svakako bi doprinio gospodarski rast i zaustavljanje inflacije u narednom mandatnom razdoblju.

Uz navedeno, nužno je voditi posebnu brigu i o mirovinama stečenim ili obračunatim prema posebnim propisima. Iako su te mirovine u prosjeku znatno veće od onih određenih Zakonom o mirovinskom osiguranju, i među tim skupinama ima vrlo ranjivih osoba s neodrživo niskim mirovinama te je i takve skupine, odnosno njihove mirovine, potrebno uključiti u prethodno opisani plan.

Uz navedene mjere, u prvom mirovinskom stupu načinit ćemo još jednu važnu izmjenu. **Nužno je u Zakonu o mirovinskom osiguranju prilagoditi definiciju dugogodišnjeg osiguranika za žene** (članak 35). Ta je definicija trenutno ista za žene i muškarce iako smo još uvijek u tranziciji u kojoj se dobna granica umirovljenja za žene tek postupno pomiče prema 65 godina. U tom smislu, sadašnja odredba je nepravedna prema ženama i mi ćemo je izmijeniti na način da se traženi uvjeti za stjecanje statusa dugogodišnjeg osiguranika za žene na odgovarajući način ublaže.

2.3 Zdravstvo

Naš cilj je osigurati kvalitetno, održivo i svima dostupno javno zdravstvo. Očekivani životni vijek u Republici Hrvatskoj tri je godine kraći od prosječnog očekivanog životnog vijeka u EU-u. Po smrtnosti od onkoloških bolesti drugi smo najgori u EU, dok liječenje onkoloških bolesti plaćamo čak 11 % više od prosjeka EU-a. Navedena razlika posljedica je nedostatne prevencije i kasnog otkrivanja bolesti te nedovoljno dostupne zdravstvene skrbi. Promjenu tog negativnog trenda planiramo ostvariti jačanjem primarne zdravstvene zaštite i prevencije te promjenom modela financiranja i upravljanja u zdravstvu.

Mjere jačanja primarne zdravstvene zaštite i prevencije

Naš je plan reafirmirati ulogu ambulante obiteljske liječnice kao centralne institucije koja poznaje i promatra pacijentice u cjelini, aktivno ih vodi kroz proces prevencije, dijagnostike i liječenja te uspješno rješava većinu zdravstvenih potreba građanki. Uz dobro educirane, opremljene i motivirane liječnice primarne zdravstvene zaštite značajno se smanjuje potreba za upućivanjem pacijentica na sekundarnu ili tercijarnu razinu zdravstvene skrbi, što čini sustav učinkovitijim i ekonomičnijim.

Obiteljsku medicinu planiramo učiniti atraktivnom liječnicama kroz poboljšanje financijskih uvjeta (povećanje plaća i drugih materijalnih prava obiteljskim liječnicama), **uvjeta rada** (administrativno rasterećenje) i **bolju edukaciju** (povećanje kvota specijalizacija iz obiteljske medicine i destimulaciju trenutne prakse u kojoj posao obiteljskih liječnica često obavljaju netom diplomirane liječnice bez iskustva, u periodu iščekivanja specijalizacije iz neke druge medicinske grane).

Planiramo i izradu jasnih protokola koji reguliraju postupke upućivanja i suradnje među različitim dijelovima zdravstvenog sustava.

Unapređenje skrbi za mentalno zdravlje

Skrb za mentalno zdravlje planiramo u većoj mjeri integrirati u primarnu zdravstvenu zaštitu. Trenutni koncept, gdje je većina skrbi za mentalno zdravlje organizirana na sekundarnoj i tercijarnoj razini zdravstvene zaštite, istu čini slabije dostupnom, nepravovremenom i neučinkovitom. Prioritet novog strateškog pristupa zaštiti mentalnog zdravlja bit će dostupnost, deinstitucionalizacija i destigmatizacija.

Osobitu pažnju posvetit ćemo gorućem problemu mentalnog zdravlja djece i mladih. Značajno ćemo povećati kvotu specijalizacija iz područja dječje i adolescentne psihijatrije uz prilagodbu cijena dijagnostičko-terapijskih postupaka koje plaća HZZO, na način da je ta cijena konkurentna i dostatna da pokrije troškove rada. **Osigurat ćemo psihološku pomoć u školama i stručnu psihološku pomoć svakom djetetu u potrebi**, neovisno o tome gdje živi, deinstitucionalizacijom skrbi i organizacijom mobilnih multidisciplinarnih timova. Implementirat ćemo preventivne i *screening* programe za poremećaje mentalnog zdravlja djece.

U sferi mentalnog zdravlja **energično ćemo pristupiti regulaciji poslovanja i oglašavanja igara na sreću**, kroz zabranu reklamiranja, regulaciju dostupnosti i ukupnog broja prodajnih mjesta (uz naročito ograničavanje u blizini škola, zdravstvenih ustanova i gusto naseljenih područja), uklanjanje kladomata iz ugostiteljskih objekata te regulaciju online igara na sreću.

Zbog loše prevencije i neuspješnih programa rane detekcije, u Hrvatskoj imamo značajno veću smrtnost od raka od ostalih članica EU-a. **Planiramo povećati ulaganja u implementaciju programa za promicanje zdravih životnih stilova**, s naglaskom na

prevenciju pušenja i debljine, te u **implementaciju programa rane detekcije malignih bolesti**, koji će se u većoj mjeri provoditi u suradnji s ordinacijama obiteljske medicine. Onim građankama koji se odazovu na programe rane detekcije raka odaziv će se honorirati (npr. smanjenjem troškova za dopunsko zdravstveno osiguranje).

Intervencije u modelu financiranja i upravljanja zdravstvenim sustavom

Postojeći je model financiranja u zdravstvu neodrživ, što se ogleda kroz kontinuiranu potrebu za sanacijama zdravstvenih ustanova. S druge strane, zbog neadekvatnog upravljanja sustavom sve se veći dio potreba ostvaruje u okviru privatnog zdravstvenog sektora, koji raste te je posljedično u mogućnosti ponuditi zdravstvenim radnicama bolju plaću i bolje uvjete rada. Posljedica svega je kadrovska devastacija javnozdravstvenog sustava, što produbljuje problem nedostupnosti zdravstvene skrbi u okviru istoga.

Potaknut ćemo prelazak na model **financiranja bolnica po načelu programskog ugovaranja utemeljenog na stvarnim potrebama društva i na praćenju ishoda liječenja**. Dodatna financijska ulaganja usmjerit ćemo na sustavno praćenje ishoda liječenja kao temelja za procjenu kliničke i troškovne učinkovitosti, definiranje minimalnih preduvjeta za mogućnost provođenja pojedinih vrsta liječenja u pojedinoj zdravstvenoj ustanovi te definiranje i licenciranje centara izvrsnosti za zbrinjavanje kompleksnijih zdravstvenih stanja. **Dodatno će se stimulirati timove u skladu s rezultatima** u pogledu smanjenja lista čekanja, unapređenja rezultata liječenja, racionalizacije troškova i sl.

Revidirat ćemo model specijalizacija, čiji glavni cilj treba biti kvalitetna edukacija i osiguravanje dovoljnog broja liječnika u svim dijelovima Hrvatske uz uspostavu poticajnih mjera za usmjeravanje **prema deficitarnim specijalnostima i deficitarnim geografskim područjima** nužnima za održivost zdravstvenog sustava.

U javnozdravstveni sustav uvest ćemo načelo **biranja ravnateljica temeljeno na profesionalnim rezultatima**.

Jasan odnos javnog i privatnog zdravstvenog sustava

Bolje ćemo regulirati potencijalne sukobe interesa u cilju zaštite dobrobiti pacijentica, promicanja stručnog i znanstvenog integriteta te osiguranja povjerenja javnosti. To se posebice odnosi na istodobni angažman liječnika u privatnom i javnom sektoru te na bolju regulaciju odnosa liječnika i liječničkih udruga s proizvođačicama lijekova i medicinskih proizvoda.

Smatramo neprihvatljivim istodobni angažman u privatnom sektoru osoba koje su na upravljačkim pozicijama u javnozdravstvenim ustanovama. **Angažman svake zdravstvene radnice u privatnom sustavu potrebno je uvjetovati efikasno odrađenim poslom u matičnoj zdravstvenoj ustanovi**.

Radit ćemo na povećanju transparentnosti odnosa liječnika i liječničkih udruga s proizvođačicama lijekova i medicinskih proizvoda te ponovnom uvođenju etičkih ugovora između HZZO-a i farmaceutskih tvrtki kojima će se **farmaceutske tvrtke obavezati na redovito izvještavanje HZZO-a** o svim transferima sredstava prema liječnicima, stručnim društvima, udrugama i ustanovama.

U cilju smanjivanja troškova nabave lijekova uvest ćemo **centralizirane javne nabave uz prioritiziranje propisivanja i korištenja generičkih lijekova u javnim ustanovama**.

Umjesto da HZZO i Ministarstvo zdravstva plaćaju usluge privatnom zdravstvenom sektoru, **javna sredstva u zdravstvu usmjeravat ćemo primarno na ulaganja u kapacitete i opremu javnog zdravstva**.

2.4 Stanovanje

Stambena se kriza već više od desetljeća spominje u novinskim napisima i u programima političkih stranaka. Kriza bi trebala biti izvanredni događaj, no čini se da se zapravo radi o dugotrajnom stanju za koje ne možemo tražiti rješenja u postojećim politikama. Stoga se naš program stanovanja koncentrira na pet problema i pet promjena koje mogu usmjeriti stambenu politiku prema izlasku iz spirale kriznog menadžmenta:

Loši najamni stambeni odnosi

Život u podstanarstvu je nesiguran i podložan čestim promjenama cijene najma, te nereguliranim iseljenjima, posebice s početkom turističke sezone. Takvi neuređeni stambeni odnosi rezultat su lošeg Zakona o najmu stanova, ali i neadekvatnog upravljanja državnom imovinom, koji predstavljaju zapreke za investicije javnih banaka (npr. Europske investicijske banke ili Razvojne banke Vijeća Europe) u razvoj javnog stanovanja i održive stambene politike.

Nezaustavljiv porast cijene kvadrata

Trenutno je kupovina stambenih kvadrata jedini oblik stambenog zbrinjavanja za koji postoji bilo kakva javna olakšica. No, cijene kvadrata toliko rastu da kupnja nekretnine mnogima postaje nemoguća misija. To je posebno izraženo u mjestima gdje je turizam intenzivan (obala) i u velikim gradovima gdje vlasništvo nad stambenom nekretninom često predstavlja i oblik "spremanja novca" što dodatno utječe na porast cijene kvadrata.

Uzroke tog rasta možemo naći i u programu subvencija stambenih kredita (APN). Program poticane stanogradnje (POS) usmjerava javna sredstva prema stjecanju privatnog vlasništva, koje često nakon toga postaje dio špekulativnog kapitala koji se nalazi na tržištu nekretnina, a država, iako ulaže goleme sredstva, ne povećava svoj fond stambenih jedinica kojima bi utjecala na priuštivost stanovanja.

Porast duga kućanstava i subvencije kredita

Subvencioniranje stambenih kredita dokazano dovodi do povećanja cijena stambenih nekretnina. Unatoč dokazima o štetnosti mjere po ukupno stanje stambenih prava u zemlji, aktualna vlada i dalje koketira s takvom ili sličnom mjerom u svojim dokumentima. Istodobno, svi sljedeći korisnici mjere ujedno plaćaju povećanu cijenu kvadrata koju je izazvala ta ista mjera te ulaze u dužničke odnose koji su sve nepovoljniji za kućni budžet. Model potiče zaduživanje kućanstava, izlažući ih riziku nelikvidnosti (poteškoća s otplatom kredita) u razdoblju nakon isteka perioda subvencije. Pritom je mjera dizajnirana na način da subvencije idu gotovo u potpunosti na otplate kamata, iz čega je jasno da od takve mjere najviše profitiraju upravo banke.

Mali broj javnih stanova

Hrvatskoj je preostao iznimno nizak postotak stanova u javnom vlasništvu ili u javnom upravljanju, no i tim fondom se nedostavno upravlja na korist potrebitih. Ideje da se nepriuštivost stanovanja može riješiti daljnjom rasprodajom državne imovine treba srezati u

korijenu. Jedna od glavnih prepreka povećanju tog fonda je nedovoljno strateško planiranje kojim bi urbana zemljišta u javnom vlasništvu bila sustavno korištena kao zalog za jeftiniju izgradnju javnih i neprofitnih stambenih kvadrata. Manjkav i nepoticajan zakonodavni okvir za zadružno stanovanje dovodi i do slabe mogućnosti za financiranje neprofitnog stanovanja. Prava građenja za neprofitne aktere u suradnji s javnom upravom mehanizam je koji se gotovo uopće ne koristi, a država nije uspostavila fond zemljišta koji bi se mogao koristiti za tu svrhu. Zakon o zadrugama također postavlja nepotrebne prepreke za neprofitnu gradnju. Država je podbacila i u korištenju međunarodnih financijskih mehanizama čime se značajno može povećati javni stambeni fond umjesto da se javna sredstva kontinuirano usmjeravaju u privatni sektor stanovanja.

Kratkoročni najam i nedovoljna uloga gradova i općina

U velikim gradovima i na obali značajno raste platformski turizam, odnosno kratkoročni najam stambenih nekretnina putem servisa kao što su Airbnb i Booking.com. Radi se o trendu koji utječe na smanjivanje stambenog fonda za dugoročni najam, ali i na kvalitetu života stanara. Gradovi i općine nemaju adekvatne mehanizme utjecaja na količinu tako iznajmljenih turističkih jedinica na njihovom području, a stanari se danas mogu naći u zgradi koja se gotovo cijela koristi u turističke svrhe, što uvelike utječe na održavanje zgrade i zadovoljavanje osnovnih stambenih potreba stanara. Gradnja novih stambenih jedinica gura se na periferiju dok se centri gradova i općina prepuštaju turizmu, što ima negativan utjecaj na kvalitetu života lokalne zajednice, socijalnu koheziju te povećava ekološki otisak.

Glavni je cilj našeg programa omogućavanje veće sigurnosti stanovanja u svim stambenim odnosima te razvoj javnih i neprofitnih oblika financiranja stanogradnje. Pojednostavljeno, građanima moraju biti na raspolaganju višestruke mogućnosti rješavanja stambenog pitanja. Provedbom našeg programa želimo ponuditi niz mogućnosti za ostvarivanje sigurnosti stanovanja i težiti stabilnosti tržišnih cijena najma i kupnje povećanjem javnih i neprofitnih stambenih programa, koristeći se modelima koji kombiniraju dostupne javne resurse poput zemljišta i povoljne javne investicije.

Veća stabilnost i sigurnost stanovanja u svim oblicima stambenih odnosa, posebice u najmu

Donošenjem novog Zakona o najmu stanova napokon ćemo pobliže regulirati odnose između najmodavaca i najmoprimaca te učiniti te odnose sigurnijima i predvidljivijima za sve uključene. Zakonom ćemo osigurati snažnija stambena prava najmoprimaca, kao i regulaciju zaštite imovine najmodavaca. Pritom, za razliku od postojećeg neprovedivog Zakona, predvidjet ćemo sredstva za njegovu provedbu koja podrazumijevaju veću sposobnost jedinica lokalne i regionalne samouprave u njegovoj provedbi. Donošenjem Zakona stabilizirat ćemo najamne stambene odnose i time **omogućiti pristup dosad nedostupnim fondovima EU-a i investicijama za javno i neprofitno stanovanje**, koje pretpostavlja regulaciju tih odnosa.

Veći javni stambeni fond

Povećat ćemo javni stambeni fond kupnjom ili gradnjom novih stambenih jedinica te progresivnim povećanjem proračuna za tu svrhu. U četverogodišnjem razdoblju uložiti ćemo 900 milijuna eura u stanovanje, što predstavlja povećanje od pet puta u odnosu na trenutna ulaganja. Umjesto u pojedinačne stambene kredite, javna ćemo sredstva usmjeriti u izgradnju javnog stambenog fonda. **Progresivno ćemo oporezivati višak nekretninskog bogatstva**

u vlasništvu privatnih osoba i neiskorištene nekretnine u vlasništvu pravnih osoba kako bismo demotivirali "parkiranje kapitala" u stambene nekretnine i porast praznih stambenih jedinica (detaljnije u Poreznoj politici).

Poticanje okvira za razvoj neprofitnog stambenog sektora

Stvorit ćemo poticajan zakonodavni i financijski okvir za financiranje neprofitne gradnje poput zadružnog stanovanja, kreirati fond zemljišta za neprofitnu gradnju i razvijati javno-civilna partnerstva u tu svrhu. Pogodnostima na nacionalnoj i lokalnoj razini, privući ćemo one ulagače koji imaju iskustva u neprofitnoj stanogradnji te razviti taj sektor tržišta. **Početak ćemo uvoditi kategoriju priuštivog stanovanja u prostorno-planske dokumente** kako bismo spriječili gentrifikaciju cijelih naselja i osigurali da se nove stambene jedinice uistinu grade za stanovanje.

Osnajati lokalnu samoupravu za aktivno upravljanje stanovanjem

Donijet ćemo novi zakonodavni okvir koji će jedinicama lokalne i regionalne samouprave dati više alata za ograničavanje dnevnog najma, agresivne turistifikacije i gentrifikacije. S obzirom na različite situacije u pojedinim sredinama, smatramo da je najbolje otvoriti zakonsku mogućnost da **jedinice lokalne i regionalne samouprave slobodno ograniče dnevni najam vremenski, sezonski, ili čak ukupni broj stanova u kratkotrajnom najmu**, po uzoru na gradove poput Barcelone, Madrida, Beča i drugih europskih metropola. Moramo pristupiti tim ograničenjima iz aspekta priuštivosti stanovanja, a ne iz aspekta „upravljanja destinacijama“. Razmotrit ćemo opciju oslobađanja od poreza na višak nekretninskog bogatstva vlasnike stanova koji svoje neiskorištene (prazne) stanove daju jedinicama lokalne samouprave na upravljanje u svrhu priuštivog javnog najma.

Izgradnja studentskih domova i domova za starije

Da bismo smanjili pritisak na tržište najma u sveučilišnim gradovima te omogućili dostupnost domova za starije, **izgradnja i obnova studentskih domova i domova za starije (uz intenzivan razvoj usluga u zajednici) bit će jedan od prioriteta naše politike**. Radit ćemo i na razvoju politika smještaja u slučaju prirodnih nepogoda te povećati broj ležajeva u prihvatilištima i stambenim jedinicama za najpotrebitije poput naših sugrađana bez doma i osoba u migracijama.

2.5 Mladi

Danas je glavni problem mladih u Hrvatskoj mogu li si priuštiti zadovoljavanje osnovnih životnih potreba te koliko su im dostupne usluge i sadržaji koji podižu kvalitetu života. U tim pitanjima krije se nejednakost između mladih iz obitelji lošijeg i obitelji boljeg socioekonomskog statusa. Ta se nejednakost povećava razlikama u kvaliteti života u različitim dijelovima Hrvatske. Mlade osobe lošijeg socioekonomskog statusa i iz siromašnijih sredina manje su aktivne u svim sferama društva.

Mladi u Hrvatskoj teško se odlučuju na odlazak iz roditeljskog doma, a tomu su glavni uzroci rast cijena najma stanova i niske plaće. Budući da većina njih svoje stambeno pitanje može riješiti isključivo kreditnim zaduživanjem, jasno je da oni sebi ne mogu priuštiti takav način osamostaljivanja.

Slična je situacija kad je riječ o dostupnosti zdravstvenih usluga. Mladima iz obitelji boljeg socioekonomskog statusa dostupan je cijeli niz zdravstvenih usluga u privatnim ordinacijama i klinikama, pogotovo u području mentalnog zdravlja, a onima koji zdravstvenu pomoć mogu zatražiti jedino u javnom zdravstvu takve usluge često ostaju nedostupne.

U obrazovanju se društvene nejednakosti očituju od početka školovanja, a karakterizira ih razlika u pristupačnosti izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti kao što je učenje stranih jezika, bavljenje sportom, pohađanje raznih radionica i drugo. Na višim razinama obrazovanja uočljiva je razlika između onih koji moraju raditi kako bi plaćali svoj studij i onih koji to ne moraju. Zbog neprestanog rasta troškova života koji uključuju i rast cijena smještaja i hrane, dio mladih ljudi slabijeg socioekonomskog statusa odustaje od studija, a neki su pak prisiljeni studirati uz rad kako bi mogli platiti svoj studij. To utječe i na kvalitetu i trajanje studija te ukupan trošak studiranja. Unatoč tomu što je rad studentica prema opsegu i trajanju često usporediv s radom zaposlenica koje imaju ugovor o radu, na nj se ne primjenjuju radnička prava čak i ako studentice godinama rade puno radno vrijeme.

Konačno, politička participacija povlastica je HDZ-ovih mladih snaga, a autentični predstavnici mladih, koje muče nabrojeni problemi, posve su marginalizirani. Mladež HDZ-a zauzela je predstavničke pozicije mladih, poput nacionalnog Savjeta mladih RH u kojemu trenutačno ima 15 od 19 članova, kao i Savjeta za mlade Vlade RH u kojemu također drže većinu.

Naša vizija je povratak autonomije mladima. Provedbom našeg programa svi će mladi imati veće izgleda da odlučuju o svojem životu, o tome gdje će i kako živjeti te kako će i za koga raditi. Imat će pravo odlučivati o politikama koje se tiču njih i o radu institucija u kojima se nalaze. Moći će birati sadržaje koji ih zanimaju, a bit će im dostupne i kvalitetne zdravstvene i obrazovne institucije.

Priuštivo stanovanje

Provedbom programa priuštivog stanovanja namjeravamo mladima osigurati više od jednog načina osamostaljivanja. Trenutačno su kupnja nekretnine ili podstanarstvo jedini načini da se mladi osamostale, no većina njih to sebi ne može priuštiti. Povećat ćemo stabilnost i sigurnost stanovanja u svim oblicima stambenih odnosa, posebice u najmu, te **javni stambeni fond čime ćemo utjecati i na cijenu i dostupnost priuštivog stanovanja**. Osiguravanjem uvjeta za razvoj neprofitnog stambenog fonda dodatno ćemo povećati mogućnosti koje su mladima na raspolaganju kako bi se što prije osamostalili. **Troškove stanovanja studentica smanjivat ćemo novim ciklusom gradnje dodatnih studentskih domova i time povećati broj studentskih smještajnih jedinica u sveučilišnim gradovima**. Osim toga, vratit ćemo oslobođenje od plaćanja poreza za prvu nekretninu.

Dostupne zdravstvene usluge

Više od 50.000 mladih suočava se s teškoćama mentalnog zdravlja, a pristupačnost usluga liječenja i podrške na niskoj je razini. Statistički podaci pokazuju da se u Hrvatskoj sustavno zanemaruje skrb za mentalno zdravlje djece i mladih. Provedbom našeg programa iz područja zdravstva **povećat ćemo dostupnost stručne podrške mentalnom zdravlju** kako u institucijama poput škola tako i u specijaliziranim ustanovama i domovima zdravlja. Podrška mentalnom zdravlju ne smije biti povlastica onih koji je mogu platiti, već ona treba biti dostupna svima kojima je potrebna.

Obrazovanje dostupno za sve

Ovisnost studentica o radu tijekom studija namjeravamo smanjiti tako što ćemo smanjiti troškove studiranja. To ćemo učiniti **javnim financiranjem školarine na svim razinama javnih obrazovnih institucija** i gradnjom **dodatnih kapaciteta studentskog smještaja**.

Rad od kojega se može živjeti, rad s radničkim pravima

Potreban je drukčiji pristup ideji o radu studentica koji se danas prečesto smatraju samo jeftinom i lako zamjenjivom radnom snagom zbog čega većina poslova koji se nude studenticama ne odgovara predmetu njihova studija. Postavit ćemo jasnije granice između učeničkog i studentskog rada, koji ponajprije treba biti kratkoročan ili vezan za predmet studija, i ostalih oblika zapošljavanja. Rad od 40 sati na tjedan tijekom većeg dijela godine ne može biti definiran kao studentski rad. Takva vrsta rada mora biti praćena svim radničkim pravima koja inače proizlaze iz radnog odnosa, a uključuju i pravo na plaćeni godišnji odmor, pravo na bolovanje i pravo na sindikalno udruživanje. Postupno ćemo smanjivati oblike studentskog rada u kojima studentice obavljaju poslove za koje nisu potrebne osobite kvalifikacije umjesto ljudi s nižom spremom, čime se spušta cijena rada i pogoršavaju ishodi učenja. **To ćemo postići sustavnim povećanjem studentske prakse i ograničavanjem maksimalnog broja sati koji se godišnje može odraditi bez ugovora o radu, tj. bez radničkih prava.** Sustav studentskog rada reformirat ćemo tako da se kontinuirani **studentski rad računa u mirovinski staž.**

Država će kao jedna od najvećih poslodavki potpomagati sustav studentske i učeničke prakse tijekom studiranja **kako bi poslovi koje studentice obavljaju bili povezani s područjem studija te** kako bi studentice stekle primjenjiva iskustva i bile pošteno plaćene za svoj rad.

Smatramo da **mladima, kad izađu na tržište rada, treba biti osigurana naknada u razdoblju traženja posla kao i svima drugima koji se nađu na burzi rada.** Tim bismo pristupom osigurali mladima to da ne dožive znatan pad standarda u razdoblju od završetka studija do pronalaska posla (jer više ne primaju stipendiju, ostaju bez subvencionirane prehrane, studentskog smještaja i studentskog rada) te da mogu uistinu birati posao koji je za većinu najvažniji odabir u karijeri. Ta bi se naknada, **nazvana mladoknada, isplaćivala u razdoblju do tri mjeseca ili zaposlenja.**

Pristupačne demokratske institucije i mladi osnaženi za demokratsko građanstvo

Politička participacija mladih jedna je od pretpostavki za zdravu i progresivnu demokraciju. Opće je prihvaćeno mišljenje da su mladi nezainteresirani te da je njihova politička socijalizacija manjkava. Međutim, mladi nisu jedina skupina s niskom razinom participacije

jer je taj problem prisutan u cijelom hrvatskom društvu. A čak i ondje gdje postoje institucije i tijela koja bi mladima trebala omogućiti sudjelovanje u donošenju odluka, ta su tijela i institucije ograničene na uzak dio mlade populacije, uglavnom iz istih stranaka, što zastupljenost mladih čini vrlo homogenom umjesto široke zastupljenosti koja bi trebala biti preslika izrazito heterogene populacije mladih.

Demokracija u školama

Pozitivno je to što u Hrvatskoj već postoje različiti oblici političke participacije mladih koji mogu biti izvrsna podloga za njihovo osnaživanje. Prvi primjer su učenička vijeća u osnovnim i srednjim školama koja malo tko shvaća ozbiljno. **Zato ćemo provoditi sustavne edukacije na kojima će učenice i njihove učiteljice steći znanja i vještine kojima će učenička vijeća pretvoriti u predstavnička tijela otvorena za sve.** Time ćemo postići to da učenice osjećaju zastupljenost u odlučivanju u školama koje su polazište njihove socijalizacije, a iz tog osjećaja zastupljenosti u školama razvit će se i potreba za daljnjom političkom participacijom.

Mladi i civilno društvo

Razočarani predstavničkom demokracijom, mladi često izlaze iz okvira institucija i pronalaze nekonvencionalne oblike participacije koje institucije u mnogim slučajevima ignoriraju. Riječ je ponajprije o aktivizmu i volonterskom radu. Najbolji je primjer takve participacije ekološki aktivizam mladih koji je ostvario svoj utjecaj i u institucionalnoj politici. Takav angažman smatramo izrazito važim te ćemo zato **sustavno i dugoročno financirati organizacije civilnog društva s područja mladih i rada s mladima.** Tematski prioriteti unutar tog područja bit će radnička prava mladih, rad s mladima, zagovaračke aktivnosti mladih, rad s marginaliziranim mladim osobama, rodna ravnopravnost, kultura i ekologija. Strateški je cilj osnažiti civilno društvo i poticati njegov razvoj u svim dijelovima Hrvatske, a ne samo u urbanim središtima u kojima je ono sada najrazvijenije.

Spuštanje dobne granice za glasanje na 16 godina

Konačno, osnažit ćemo mlade i maksimirati njihovu participaciju spuštanjem dobne granice za izlazak na sve izbore na 16 godina bez obzira na to hoće li na njih izlaziti kao glasačice ili kandidatkinje. Istodobno ćemo uvoditi građanski odgoj i obrazovanje. Na taj način mladi će dobiti priliku koristiti se svojim demokratskim pravom u vrijeme kad uče o demokratskom sustavu u školi. Uz to što ćemo tako osnažiti mlade u političkoj participaciji, vjerujemo da će mladi obogatiti naše demokratske procese.

Vaučer za mlade za kvalitetno slobodno vrijeme - mladčer

Radi poticanja kvalitetnog provođenja slobodnog vremena, **svakoj ćemo mladoj osobi za 18. rođendan osigurati vaučer za pohađanje kulturnih i sportskih sadržaja u iznosu od 200 € kojim će se moći koristiti u razdoblju od 24 mjeseca.** Tom ćemo mjerom omogućiti mladima izbor u provođenju slobodnog vremena i potaknuti ih da istražuju i razvijaju svoje interese.

2.6 Odgoj i obrazovanje

Možemo imati odgoj i obrazovanje koji doprinose osobnoj i društvenoj dobrobiti te ekološkoj održivosti.

Sustav usmjeren na skrb o fizičkom i mentalnom zdravlju djece i mladih

Istraživanja pokazuju da je mentalno zdravlje djece i mladih ozbiljno narušeno. Tome doprinose raznoliki čimbenici, uključujući i postojeći model školskog vrednovanja učeničkih postignuća u kojem je naglasak na ocjenama, što generira pritisak na učenike te učitelje i nastavnike. Taj je pritisak osobito velik u osnovnoj školi, s obzirom na to da su školske ocjene ključni kriterij selekcije pri upisu u srednju školu. Stručnjaci upozoravaju da su akademski zahtjevi učestali izvor zabrinutosti i stresa dijelu učeničke populacije s emocionalnim i psihosomatskim teškoćama, na što posebice utječe strah od ocjene koja je niža od očekivane. Mentalno zdravlje djece i mladih narušava i vršnjačko nasilje, kako fizičko tako i elektroničko.

Stoga ćemo naše politike usmjeriti na:

- **uvođenje novih modela vrednovanja učeničkih postignuća** i selekcije za prijelaz između obrazovnih razina koji će smanjiti pritisak ocjena na učenike, a koje bi izradila stručna skupina na temelju podloge nastale u sklopu inicijative za cjelovitu kurikularnu reformu (*Okvir za vrednovanje procesa i ishoda učenja u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju*, gdje su razrađeni pristupi vrednovanju koji ne rezultiraju ocjenom);
- **veću dostupnost stručne podrške za brigu o mentalnom zdravlju** zapošljavanjem stručnjaka u odgojno-obrazovnim ustanovama, mobilnim stručnim timovima i poticanjem intersektorske suradnje te ulaganjem u stručno usavršavanje za razvoj znanja i vještina vezanih uz osobni i socijalni razvoj kako bi djeca i mladi, posebice oni iz skupina u nepovoljnom položaju, dobili podršku da ostvare svoje pune potencijale;
- **pojačanje i praćenje programa prevencije vršnjačkog nasilja** kao sastavnog dijela rada škola i njegova primjena na stručno usavršavanje obrazovnih radnika vezano uz postupanje u slučaju pojave vršnjačkog nasilja;
- **evaluiranje provedbe međupredmetnog kurikulumu zdravlja** i kurikulumu osobnog i socijalnog razvoja te jačanje njihove provedbe u školama. Između ostaloga, želimo snažnije naglasiti sadržaje vezane uz seksualna i reproduktivna prava i zdravlje.

Pravičan i uključiv odgojno-obrazovni sustav

Hrvatska ima jednu od najnižih stopa sudjelovanja djece u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju (RPOO) u EU-u, pri čemu postoje značajne regionalne nejednakosti u sudjelovanju u RPOO-u. Djeca koja dolaze iz obitelji u nepovoljnom položaju najmanje su uključena.

U osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju obrazovne nejednakosti vidljive su u postignućima. Brojna istraživanja pokazuju kako učenici povoljnijeg socioekonomskog statusa ostvaruju veća postignuća. Važno je naglasiti i kako u Hrvatskoj osnovnoškolsko obrazovanje traje najkraće unutar EU-a. Roditelji koji si to mogu priuštiti nedostatke sustava nadoknađuju privatnim instrukcijama, dok drugi to ne mogu, što doprinosi još većoj nejednakosti. Ono što zabrinjava je i provedba projekta „Modernizacija strukovnog obrazovanja i osposobljavanja” koji znatno smanjuje dostupnost općeobrazovnih sadržaja za učenike strukovnih škola. Time se te učenike zakida za sadržaje koji su važni za cjelovit osobni razvoj i otežava njihovo daljnje obrazovanje.

Stoga ćemo naše politike usmjeriti na:

- osiguravanje **dostupnosti i priuštivosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja** za svu djecu u Hrvatskoj uspostavom transparentnog, objektivnog i pravednog sustava **državne financijske podrške jedinicama lokalne samouprave te jednakih plaća za jednak rad za sve zaposlenike u dječjim vrtićima;**
- provođenje mjera kojima bi se dugoročno postiglo **minimalno dvogodišnje obavezno sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju za svu djecu;**
- **produljenje trajanja osnovne škole na devet godina** uz zadržavanje postojećeg trajanja srednje škole i omogućavanje prelaska svih škola u jednu smjenu kao i integriranje produženog boravka u redoviti sustav osnovnog obrazovanja uz podršku države;
- **unapređivanje stručne podrške učenicima iz skupina u nepovoljnom položaju** kao što su to djeca iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa, otežavajućih obiteljskih okolnosti, djeca s teškoćama u razvoju, djeca s teškoćama mentalnog zdravlja i djeca migrantskog podrijetla;
- **poboljšanje položaja pomoćnika u nastavi boljom regulacijom njihovog statusa na nacionalnoj razini,** kako materijalni i radni uvjeti za pomoćnike u nastavi ne bi varirali i ovisili o jedinicama lokalne samouprave;
- osiguravanje adekvatne financijske potpore za svu djecu i mlade u Hrvatskoj koji imaju nepovoljne socioekonomske prilike, za sve razine obrazovanja;
- **zadržavanje općeobrazovnih sadržaja u strukovnim školama** polazeći od uvjerenja da škole ne mogu biti samo mjesta pripreme za tržište rada već i mjesta za osobni razvoj;
- **kontinuirani razvoj znanja i vještina vezanih uz inkluziju za odgojno-obrazovne radnike** na svim razinama obrazovanja te **stipendiranje pripadnika etničkih manjinskih skupina za učiteljsku i nastavničku profesiju.**

Djeca i mladi aktivni u svojoj okolini

Participaciju djece i mladih u njihovim odgojno-obrazovnim ustanovama i lokalnim zajednicama, usmjerenu na postizanje osobne i društvene dobrobiti te ekološke održivosti, smatramo ključnim dijelom učenja o solidarnosti i životu u demokratskom društvu. Na temelju dostupnih istraživanja zaključujemo kako su prilike za participaciju djece i mladih ograničene.

Stoga ćemo naše politike fokusirati na:

- **uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja kao obveznog predmeta** koji polazi od pojava i problema koje djeca i mladi prepoznaju kao važne u okolini te koji je putem suradničkog i iskustvenog učenja usmjeren na poticanje učeničkog aktivizma i rješavanje problema u lokalnim zajednicama;
- **poticanje provedbe projekata koje osmišljavaju djeca i mladi** te promicanje primjera participacije, uključujući i primjere uspješnog funkcioniranja Vijeća učenika, studentskih udruga i volonterskih klubova, ali i demokratskog okruženja u školama;
- **poticanje odgojno-obrazovnih ustanova na razvoj projekata solidarnosti** kako bi se kod djece i mladih poticala briga o drugima i briga o zajednici;
- **povećanje udjela predmetne izbornosti u školama;**
- stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika o poticanju participacije djece i mladih te ravnatelja s ciljem jačanja kompetencija za stvaranje demokratske škole.

Rad u odgojno-obrazovnom sustavu – poželjan rad

Rad u odgoju i obrazovanju postaje sve manje poželjan. Najneposredniji pokazatelj tih trendova činjenica je da postoji veliki nedostatak nastavnika matematike, informatike, fizike, biologije i kemije, odgojitelja, ali i radnika drugih profila. Izdvajamo tri ključne teme vezano uz poželjnost rada: (1) materijalne uvjete u užem smislu, (2) ravnotežu obrazovnih i drugih zadataka te (3) stručno usavršavanje i napredovanje odgojno-obrazovnih radnika.

Plaće odgojno-obrazovnih radnika

Primarni problem vezan uz materijalne uvjete razmjerno je niska plaća odgojno-obrazovnih radnika u odnosu na radnike usporedivih stručnih sprema na drugim poljima. Dok se navedeno naročito odnosi na početne plaće, Hrvatska također ima i najniži rast plaća u školama tijekom karijere. Još jedan problem koji odbija ljude od zaposlenja u obrazovanju često je dugotrajni rad na određeno ili na zamjeni. Konačno, unatoč određenim naporima, dio je problema i nepostojanje sustavnije brige o infrastrukturi odgojnih i obrazovnih ustanova.

Stoga ćemo naše politike usmjeriti na:

- **politiku plaća koja bi motivirala ljude da se odluče ući u odgojno-obrazovni sustav** te u njemu ostvare svoj puni potencijal, što uključuje veće ulazne plaće te pravednije povećanje plaća tijekom karijere uz motivirajući sustav napredovanja;
- **sustavnu i ujednačenu brigu o infrastrukturi** te pravovremeno prepoznavanje kadrovskih potreba i stipendiranje deficitarnih kadrova.

Ravnoteža obrazovnih i drugih zadataka odgojno-obrazovnih radnika

Problem je i činjenica da sustav podrazumijeva da odgojno-obrazovni radnik u sklopu svoje primarne obrazovne uloge obavlja i čitav niz drugih uloga koje nisu adekvatno prepoznate i vrednovane.

Stoga ćemo naše politike usmjeriti na:

- redefiniranje uloge odgojitelja i učitelja/nastavnika koji su napredovali u zvanju na način da se **preraspodjeli njihovo radno vrijeme u korist savjetovanja i prijenosa dragocjenog znanja i iskustva manje iskusnim kolegama;**
- razrađivanje normiranja rada koje nije fokusirano samo na nastavnu komponentu.

Stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika

Veliki dio nezadovoljstva radnika u odgojno-obrazovnom sustavu vezan je i uz ograničene mogućnosti kvalitetnog stručnog usavršavanja i demotivirajući model napredovanja u zvanju. Problem je i neujednačenost opterećenja na nominalno istim radnim mjestima u sustavu.

Stoga ćemo naše politike usmjeriti na:

- **razradu sustava nagrađivanja i izmjene pravilnika o napredovanju** kako bi snažnije poticali profesionalni razvoj, cjeloživotno obrazovanje i dodatani angažman radnika;
- **unapređenje postojećeg sustava stručnog usavršavanja** tako da bude usklađen s potrebama i podjednako dostupan u svim regijama;
- **partnersku ulogu odgojno-obrazovnih radnika u oblikovanju programskih sadržaja i regulativnih dokumenata** te očuvanje profesionalne autonomije odgojno-obrazovnog rada;
- unapređenje rada javnih ustanova mjerodavnih za pružanje podrške obrazovnim radnicima, posebice agencija u području odgoja i obrazovanja.

Zelene odgojno-obrazovne ustanove

Klimatske promjene nalažu nam da učinimo sve kako bi djeca i mladi od vrtića do visokih učilišta razumjeli povezanost s prirodom i promjene koje su nužne za stabilnost planetarnih uvjeta.

Stoga ćemo naše politike usmjeriti na:

- **aktivnosti koje doprinose povezivanju djece i mladih s prirodom**, a to znači boravak u prirodi u sklopu odgojno-obrazovnog rada, doprinos ekološkoj održivosti aktivnostima poput izgradnje vrtova, rezervoara za kišnicu i proizvodnju hrane te suradnju djece i mladih s udruženjima za zaštitu okoliša;

- **primjenu zelene, sigurne i inkluzivne gradnje** kod obnove infrastrukture postojećih obrazovnih institucija te gradnje novih;
- **omogućavanje prehrane koja se temelji na zdravim i lokalno uzgojenim namirnicama** u svim odgojno-obrazovnim ustanovama kroz program Zelene javne nabave;
- profesionalni razvoj radnika i radnica odgojno-obrazovnih ustanova koji je usmjeren na podizanje svijesti o klimatskoj krizi i naporima da se ona umanjí.

Odgovoran odnos prema tehnologiji

Razvoj tehnologije doveo je do značajnih promjena u osobnim životima djece i mladih i u društvu u cjelini. Posebno je to vidljivo u odgoju i obrazovanju. Digitalizacija nastave uvela je niz pozitivnih promjena, poput veće dostupnosti informacija i obrazovnih materijala. No postoje različite prakse po pitanju digitalizacije u različitim školama, pa čak i unutar istih škola među različitim nastavnicima, a prerano i pretjerano izlaganje djece tehnologiji ima i neželjene posljedice. Naš cilj jest omogućiti odgovorno i smisleno korištenje tehnologije u obrazovanju kako bi se iskoristile pozitivne strane novih tehnologija i smanjio njihov negativan utjecaj.

Stoga ćemo naše politike usmjeriti na:

- **izradu nacionalnih smjernica za digitalizaciju nastave** koja treba biti prilagođena uzrastu učenika;
- **stručno usavršavanje nastavnika i edukaciju učenika o prednostima i nedostacima primjene digitalne tehnologije u nastavi** u svrhu očuvanja mentalnog zdravlja, motivacije za učenje, koncentracije i motoričkih vještina;
- **provedenje programa medijske pismenosti i prepoznavanja dezinformacija za mlade** kroz škole, sustav javnih knjižnica i programe u lokalnim zajednicama.

Odgojno-obrazovne ustanove otporne na krizne situacije

Kriznom situacijom, uključujući onom izazvanom elementarnim nepogodama mora se znati pravovremeno i jasno upravljati kako bi svi unutar odgojne i obrazovne ustanove bili zaštićeni, a štetne posljedice bile svedene na minimum. Ovo je važno ne samo za one koji se školuju ili rade u odgojno-obrazovnom sustavu već i za širu zajednicu s obzirom na to da su odgojno-obrazovne ustanove važna uporišta zajednica, a u kriznim situacijama znaju postati i mjestima za zbrinjavanje stradalih te raspodjelu humanitarne pomoći.

Stoga ćemo naše politike fokusirati na:

- uspostavljanje međusektorskih timova koji će **razraditi planove pripreme odgojno-obrazovnih ustanova za krizne situacije** i analizirati mogućnosti odgojno-obrazovnih ustanova da postanu privremenim skloništima u kriznim situacijama;
- **ulaganje u stručno osposobljavanje** ravnatelja i tima unutar ustanove **za krizno upravljanje**;
- ulaganje u aktivnosti odgojno-obrazovnih ustanova usmjerene na jačanje otpornosti lokalnih zajednica na elementarne nepogode

2.7 Visoko obrazovanje i znanost

Zelena-lijeva politika koju zastupamo temelji se na znanju i znanstvenim uvidima. Smatramo da su znanje i nove spoznaje javno dobro i pripadaju svima te se zalažemo za slobodan i otvoren pristup znanju. Javno visoko obrazovanje, javno financirana znanost te javno financirana istraživanja i razvoj inovacija ključ su svakog društva i svake države u pronalaženju odgovora i rješenja za ključne izazove današnjice i budućnosti.

Dostatno financiran sektor znanosti i visokog obrazovanja

Sustavno ćemo raditi na povećanju ulaganja u visoko školstvo, znanost i istraživanje kako bi ona dosegla 3,5 % BDP-a na godišnjoj razini: povećanje za znanost i istraživanje na preko 2,5 % BDP-a godišnje te za visoko obrazovanje na preko 1 % BDP-a.

Uz postojeće programe financiranja Hrvatske zaklade za znanost, iz fondova EU-a i drugih međunarodnih izvora, **radit ćemo na značajnom povećanju sredstava za podršku aktivnostima od javnog interesa u znanstvenim i umjetničkim područjima.** Također ćemo omogućiti Hrvatskoj zakladi za znanost da prima sredstva od privatnog sektora u obliku donacija, a da se pritom ne narušava autonomija javnih istraživanja.

Naš cilj je stvoriti sustav programa podrške koji bi omogućio dugoročno planiranje u znanstvenim i umjetničkim područjima. **Uspostavit ćemo nove i kontinuirane programe, financirane iz državnog proračuna, namijenjene znanstvenicima u svim fazama karijere,** od doktorskih studentica do znanstvenica koje su već navršile 65 godina. Takav sustav omogućio bi svakoj znanstvenici i umjetnici te svakoj instituciji da planira na dugi rok te bi im osigurao dostupnost programa podrške tijekom svih faza profesionalnog razvoja.

Model ugovaranja potpora na osnovi administrativnih, financijskih i kvantitativnih kriterija (broj aktivnosti i troškovnik) treba dopuniti kriterijem očekivanih rezultata, rješenja i dostignuća. **Kvaliteta projektnih ishoda treba postati ključan kriterij financijske opravdanosti za sve potpore znanstvenim i umjetničkim područjima.** Naš je cilj osmisлити model poticanja multidisciplinarnе i međusektorske suradnje. Također, u novom proširenom programu potpora, želimo ojačati komponentu društvenih i ekoloških inovacija usmjerenih na zelenu industrijalizaciju i društveni razvoj.

Unaprijedit ćemo autonomiju istraživačkih i visokoobrazovnih institucija izmjenama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, posebno kada je riječ o upravljanju javnim institutima. Ukinut ćemo model ocjenjivanja rada u znanosti i visokom obrazovanju uveden Uredbom o plaći koji se temelji na modelu ocjenjivanja rada u javnim i državnim službama. **U predloženi model programskih ugovora s institucijama i javnim sveučilištima treba ugraditi elemente demokratskog dogovora** i odlučivanja na institucijskoj razini kako bi se spriječilo jednostrano donošenje odluka o strateškim i posebnim ciljevima programskog ugovora od strane trenutnih voditeljica u instituciji. **Zalagat ćemo se za model dugoročnog financiranja programskog ugovora koji će osigurati stabilnost institucija** nakon isteka četverogodišnjeg programskog razdoblja te ih zaštititi od financijske nesigurnosti.

Kontinuirano ćemo povećavati kapitalna ulaganja u adekvatnu fizičku infrastrukturu, opremu, suvremeno opremljene laboratorije i potrošne materijale. Poticati ćemo efikasnije umrežavanje znanstvene infrastrukture kako bi se sva znanstvena oprema koristila i dijelila racionalno. Ažurno ćemo raditi na digitalizaciji svih poslovnih, administrativnih i logističkih procesa javnog sustava podrške znanstvenim i umjetničkim područjima.

U Hrvatskoj su javne potpore poslovnom sektoru za istraživanje i razvoj u usporedbi s drugim zemljama EU-a značajno manje. Udio hrvatskih poduzeća koja ulažu u istraživanje i

razvoj je ispod razine većine europskih zemalja. Stoga ćemo **poticati poduzeća da više ulažu u aktivnosti istraživanja, razvoja i inovacija uvođenjem značajnih poreznih olakšica.**

Rad u znanosti i visokom obrazovanju kao poželjan rad

Osigurati ćemo bolju politiku plaća, što uključuje veće ulazne plaće te pravedniju segmentaciju povezanu s motivirajućim sustavom napredovanja za sve zaposlenice i financijsko vrednovanje akademskih i poslovnih postignuća. **Potrebno je ujednačiti materijalni status nastavnog i pomoćnog osoblja sa statusom istovjetnih ili analognih zaposlenica u ostalim javnim službama.** Istovremeno treba smanjiti i srednjoročno ukinuti prekarost u sustavu promjenama sektorske regulative te u skladu sa Zakonom o radu.

Potrebno je kontinuirano unapređivati efikasnost poslovnih i pratećih procesa s ciljem učinkovite raspodjele: službe osiguravaju efikasne poslovne i prateće procese, a nastavnice i znanstvenice se administrativno rasterećuju i fokusirane su na akademski rad. **Predložiti ćemo redizajn radnog vremena i opterećenja za nastavu, znanost i druge administrativne poslove.** Nužno je osigurati veću fleksibilnost radnog vremena i opterećenja ovisno o potrebama nastalim u fazama razvoja karijera ili unutar pojedinih institucija i ustanova visokog obrazovanja.

Ulagati ćemo u pedagoško obrazovanje sveučilišnih nastavnica i pratiti poboljšanje nastave u visokom obrazovanju. Potrebno je uvesti mehanizme podrške nastavnica koja će uključivati i edukacije, mentorstvo i suradničku podršku u nastavi. Također, za sve djelatnice u sustavu potrebno je uvesti edukaciju i usavršavanje u pogledu upravljanja i strateškog promišljanja razvoja, kao i za otvaranje prema društvu i suradnji s privatnim, civilnodruštvenim i javnim sektorom. **Kontinuirano ćemo poticati suradnju s privatnim, civilnim, javnim i državnim sektorom.**

Sustavno ćemo raditi na popularizaciji i unaprjeđenju nastavničkih studija, osobito u STEM i drugim deficitarnim područjima. Ohrabrivati ćemo inovativne oblike nastave na nastavničkim studijima u novom tehnološkom okruženju i okolnostima zamjetnog smanjenja sposobnosti učenica za koncentraciju, verbalnu komunikaciju i opadanja svih oblika pismenosti te jačanje kompetencija nastavnica iz znanstvenih grana poput neuroznanosti i logopedije, kao i prijenos znanja i kompetencija iz tih grana u metodiku poučavanja i odgoja u školama.

Reorganizacija sustava visokog obrazovanja

Potrebno je prilagoditi broj visokih učilišta te provesti funkcionalno spajanje institucija s ciljem traženja maksimalne sinergije, interdisciplinarnosti i međuinstitucionalne izbornosti studijskih programa te znanstvene i umjetničke suradnje. Naš je programski cilj da hrvatska sveučilišta ukupno reflektiraju sve ili većinu svjetskih disciplina i polja neovisno o njihovoj zapošljivosti/isplativosti, no programski kvalitetno i kvotno primjereno. **Posebno ćemo poticati međufakultetsku i međuodjelnu izbornost kao i uvođenje interdisciplinarnih studija.**

Akademске slobode i autonomiju visokog obrazovanja i znanosti treba pratiti visoka razina društvene odgovornosti i profesionalne etike u pogledu transparentnosti korištenja javnog novca i upravljanja istraživačkim i nastavnim radom. **Pokrenut ćemo proces definiranja dugoročne uloge visokog obrazovanja i znanosti za društvo, ekonomiju i institucionalne politike u RH.** Potrebno je definirati i osnovni vrijednosni okvir i modele suradnje te prioritete fokusiranog pružanja potpora suradnjama akademskog s privatnim, javnim i civilnim sektorom.

Jedan od ključnih faktora za povećanje ukupne kvalitete sustava visokog obrazovanja i znanosti je kontinuirano praćenje i odgovorno vrednovanje postignuća. U tu svrhu definirati ćemo sustav vrednovanja temeljen na procjeni istraživanja, istraživačica i istraživačkih te

raznovrsnih visokoobrazovnih aktivnosti (uključujući i projekte i publikacije kao i društveno angažiranu djelatnost) primarno kvalitativnom prosudbom, pri čemu je recenzija od strane kolegica ključna.

Provest ćemo opsežnu analizu utjecaja dosadašnjih visokoobrazovnih politika, modela financiranja, kao i sustava vrednovanja na razvoj i ishode disciplina i visokoobrazovnih i znanstvenih institucija u Hrvatskoj. Uspostavit ćemo sustav kontinuiranog praćenja i vrednovanja institucija i pojedinki u sinergijskom efektu više instanci vrednovanja: međunarodnom, izvaninstitucionalnom i institucionalnom. Uspostavit ćemo također mehanizme evaluacije i praćenja učinaka financiranja cjelokupnog sustava visokog obrazovanja i znanosti.

Pravično i uključivo visoko obrazovanje

Brojnim istraživanjima u Hrvatskoj identificirane su skupine koje se rjeđe odlučuju na studiranje ili pak češće imaju nepovoljnije iskustvo studiranja. Te skupine uključuju osobe iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa i u riziku od siromaštva, osobe s invaliditetom, Romkinje i Rome, izbjeglice i tražiteljice azila, mlade osobe koje dolaze iz alternativne skrbi te pripadnice LGBTIQ+ zajednice. Kako bi se unaprijedila pravičnost i uključivost visokog obrazovanja potrebne su intervencije kroz cijelu obrazovnu vertikalnu.

Potaknut ćemo osnivanje ureda za pravičnost i uključivost na razini sveučilišnih i veleučilišnih institucija. Rad ureda bio bi usmjeren na razvoj i primjenu politika i procedura za uključivost i pravičnost, što bi uključivalo povezivanje visokih učilišta sa srednjim školama u cilju nastavka obrazovanja. Djelokrug ureda bio bi i olakšavanje prilagodbi za studente u nepovoljnom položaju, razvoj kompetencija osoblja vezanog uz ostvarivanje pravičnosti i uključivosti te promicanje i provođenje procedura i praksi univerzalnog dizajna za učenje.

Povećat ćemo broj i iznos državnih stipendija za studentice u nepovoljnom položaju.

Vezano uz obrazovanje odraslih, **osigurat ćemo stipendije za nezaposlene osobe za pohađanje kvalitetnih programa obrazovanja odraslih za deficitarna zanimanja i zanimanja ključna za zelenu transformaciju** društva u visini minimalne plaće (i uz plaćanje doprinosa za mirovinsko osiguranje) tijekom cijelog trajanja obrazovnog programa.

Zelene visokoškolske i znanstvene institucije

Naše ćemo politike usmjeriti na primjenu zelene, sigurne i inkluzivne gradnje kod obnove infrastrukture postojećih visokoškolskih institucija i instituta te gradnje novih. Uvest ćemo prehranu u studentskim menzama temeljenu na zdravim i lokalno uzgojenim namirnicama. Profesionalni razvoj akademskog osoblja usmjeravat ćemo na podizanje svijesti o klimatskoj krizi i naporima da se ona umani te financiranje znanstvenih i stručnih projekata usmjerenih na različite dimenzije klimatskih promjena.

2.8 Kultura

Kako je istaknuto i u Agendi za kulturu Europske unije, kultura doprinosi društvenoj koheziji, otkrivanju zajedničkih vrijednosti i uspostavljanju dijaloga. Prioritet današnjeg društva je održivost, a pored triju uvriježenih dimenzija održivosti – društvene, ekonomske i ekološke – kultura se sve češće nameće kao četvrta. Kulturom se razvija zajedničko razumijevanje kriza polazeći od vrijednosti, identiteta i raznolikosti, prepoznavanja vlastitih i tuđih sposobnosti za prilagodbu i promjenu. Proračunska sredstva koja se izdvajaju za kulturu ne odražavaju adekvatno njenu ulogu ni društvenu poziciju, a građanima ona iz brojnih razloga (geografskih, ekonomskih, obrazovnih, socijalnih...) nije dostupna. Tom se marginalizacijom umanjuje njen razvoj, a istodobno osiromašuju i sva druga područja čijem napretku može doprinijeti. Izostankom politika koje će strateški promišljati transverzalnu ulogu kulture kao vezivnog tkiva između različitih područja uskraćuje se i ostvarivanje njihova punog potencijala.

Zadaća kulture je da osigura prostor dijaloga u društvu u kojem živimo te uključenost svih aktera u taj dijalog, da stvori prostor za nastanak i razvoj novih praksi te da očuva raznolikost tradicije i baštine. Našom kulturnom politikom brinut ćemo za sve segmente kulturnog polja. Iz perspektive baštine iznimno je važno osuvremeniti strategije i pristupe njenu očuvanju, kao i kvalitetniju integraciju s obrazovanjem, turizmom i obrtima. Sektor kulturnih i kreativnih industrija zaslužuje progresivnu razvojnu strategiju i kvalitetniju integraciju sa sektorom gospodarstva te socijalnih politika. Sektoru amaterizma potrebna je adekvatna kulturna infrastruktura, kao i snažnije povezivanje s ostalim društvenim i gospodarskim djelatnostima. Razni segmenti kulturnog sektora traže pomnu pozornost i posvećenost koju ovaj format ne može zadovoljiti stoga se u našem programu usredotočujemo na ključne prioritete, usmjerene na održivost i dostupnost kulture i umjetnosti.

Tri su temeljna izazova s kojima se kultura danas susreće. Prvo je pitanje društvene relevantnosti, koje se prelama na dostupnosti kulture građanima, bili oni recipijenti kulture ili njeni stvaratelji. Drugo je pitanje održivosti kulturnog rada zbog čega se sve više govori o potrebi unapređenja radnih uvjeta, a treće kako integrirati i ukorijeniti kulturne prakse u druga područja djelovanja.

Dostupnost kulture i kultura u zajednici

Pitanje dostupnosti kulture jedno je od ključnih pitanja kulturnog sektora, pitanje njegove održivosti i društvene uloge, ali i demokracije te ostvarivanja ljudskih prava svakog građanina. Pitanje dostupnosti kulture prvorazredni je prioritet naše kulturne politike.

Stoga ćemo raditi na **izgradnji adekvatne infrastrukture koja će građanima omogućiti uvjete za sudjelovanje u kulturi**. To ćemo osigurati:

- mjerama koje će **pomoći slabije razvijenim jedinicama lokalne samouprave da obavljaju ili grade kulturnu infrastrukturu usmjerenu prema zajednici** (domovi kulture, društveni domovi, učilišta, narodne knjižnice);
- **poticanjem osnivanja društveno-kulturnih, interkulturnih i kreativnih centara** te komplementarnih intersektorskih i multidisciplinarnih suradnji (civilni sektor, poduzetništvo, zadruge, društveno-poduzetničke inicijative i slično);
- **prilagodbom kulturnih objekata i sadržaja kako bi bili pristupačni** prema načelima univerzalnog dizajna.

Podržavat ćemo decentralizaciju kulturne produkcije i nacionalnu distribuciju kulturnih programa kako bi kultura postala dostupna što većem broju građana, a stvaratelji dopirali do što šire publike diljem zemlje (primjerice, daljnjim jačanjem programa *Ruksak pun kulture* i snažnijom integracijom s aktivnostima Ministarstva znanosti i obrazovanja).

Kulturni sustav usmjeravat ćemo prema **uključivanju i ravnopravnom sudjelovanju marginaliziranih skupina te društvenih i kulturnih manjina**. Istodobno, kultura treba biti dostupna svima, bez obzira na njihov socijalni status, što ćemo osigurati:

- **programima vaučera za građane za kulturne događaje** kako u urbanim tako i izvan većih urbanih sredina širom Hrvatske;
- **priuštimim ulaznicama i besplatnim programima razvoja stvaralačkih potencijala** usmjerenih prema građanima u riziku od socijalne isključenosti;
- **jačanjem javnoknjižnične posudbe**: mobilnim modelima posudbe knjiga u manjim sredinama, stvaranjem nacionalnog sustava digitalnog pristupa znanstvenoj, književnoj, glazbenoj i filmskoj građi te daljnjim razvojem narodnih knjižnica.

Interkulturni dijalog i integracijske politike

Sve veći broj radnika u Republici Hrvatskoj stiže iz različitih dijelova svijeta, no malo se toga čini na razvoju integracijskih politika, osmišljanju formata za upoznavanje i interkulturni dijalog te senzibilizaciji migrantskog i lokalnog stanovništva na različitosti među kulturama.

Stoga ćemo:

- poticati kulturni sektor na **razvoj programa usmjerenih prema interkulturnom dijalogu**, predstavljanju drugih kultura u lokalnim zajednicama i razgradnju straha pred strancima;
- **podržavati programe aktivnog uključivanja osoba pod međunarodnom zaštitom i stranih radnika** te razvijati sadržaje usmjerene na njihovo provođenje slobodnog vremena, aktivan angažman u kulturnim aktivnostima i djelovanje u kulturnom polju.

Povezivanje i otvaranje ustanova

Kulturne ustanove jedan su od temeljnih stupova kulturnog sustava stoga je nužna njihova prilagodba potrebama suvremenog društva. One osiguravaju stabilnost i kontinuitet kulturno-umjetničke produkcije, čuvaju baštinu i njeguju suvremene prakse, pružaju prostor za rad i djelovanje mnogim akterima te nude stabilnost rada u kulturi. Stoga je važno očuvati vrijednosti koje institucije nose, dokinuti višedesetljetnu praksu upravljanja po načelu političke podobnosti i menadžerizma te ih unaprijediti tako da adekvatno odgovaraju na potrebe vremena. Poljem kulture treba upravljati inkluzivno i participativno, imajući u vidu potrebe pojedinih sektora te potrebe lokalnih konteksta i njihovih zajednica.

Stoga ćemo kulturne ustanove poticati na:

- **decentralizaciju, kulturnu suradnju i razmjenu** na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini;
- **uključivanje i poticanje kreativnosti te participaciju građana**;
- **uključivanje različitih društvenih skupina i različitih kultura**.

Unapređenje produkcijskih i socijalnih uvjeta za umjetnički i kulturni rad

Rad u izvaninstitucionalnom kulturnom sektoru i rad samostalnih umjetnika obilježavaju prekarnost, samoizrabljivanje, atipični oblici rada i niski prihodi iako njihov rad predstavlja iznimno potentan, raznolik i progresivan dio kulturne proizvodnje. U tom su smislu nužne mjere i instrumenti koji će unaprijediti radne i produkcijske uvjete.

Stoga ćemo:

- **udvostručiti proračunska sredstva i diverzificirati potpore za programe u kulturi** kako bismo unaprijedili produkcijske uvjete, uvjete rada učinili socijalno i ekonomski pravednijima te osnažili važnost društvene uloge kulture;
- **povećati koeficijente za izračun mirovina** profesionalnim samostalnim umjetnicima;

- osigurati međunarodnu prepoznatljivost domaće suvremene kulturne i umjetničke produkcije **povećanjem sredstava za koprodukcije te regionalne i međunarodne suradnje i mobilnost umjetnika;**
- radi stjecanja činjeničnih uvida u stanje i razvoj sektora kulture, radnih uvjeta, potreba publike i korisnika te procese i dinamike u međunarodnom kulturnom polju **poticati disciplinarna i interdisciplinarna istraživanja, analize sektora i razvoj novih modela za kulturni sektor.**

Povezivanje kulture s drugim područjima

Kultura je u posljednjih tridesetak godina sustavno gurana na marginu društva, a kulturne politike i programi rijetko izlaze izvan samog sektora. Takav pristup doprinosi marginalizaciji kulturnog sektora, a osiromašuje one koji bi u sinergiji s kulturom mogli imati puno veći učinak, ostvariti bolje rezultate i zajednički doprinijeti izgradnji otvorenog, uključivog, solidarnog društva koje brine za sve građane. Kako bi se ostvarili puni potencijali kulture, ali i postigli rezultati za dobrobit cijelog društva, oblikovat ćemo iscrpne politike koje će omogućiti kvalitetno i promišljeno sinergijsko djelovanje u polju međusektorske suradnje. U tom je smislu nužno uspostaviti tijesnu suradnju sa sektorima obrazovanja, gospodarstva, turizma, socijalnih i zelenih politika te zdravstva.

Kultura i obrazovanje:

- **poticati ćemo suradnju obrazovnih i kulturnih ustanova** te osnaživati i širiti program Ruksak pun kulture kako bi sva djeca imala priliku sudjelovati u kulturno-umjetničkim aktivnostima;
- **poticati ćemo sadržaje koje doprinose povezivanju djece i mladih s kulturom i umjetnošću**, poput boravak u muzejima, galerijama, kazalištima, koncertnim i plesnim dvoranama u sklopu predškolskog i školskog odgoja i obrazovanja, kroz nastavne i izvannastavne aktivnosti;
- osigurat ćemo veću dostupnost i zastupljenost obrazovnih programa za rad i djelovanje u polju kulture, kako na formalnoj razini tako i onoj neformalnoj;
- **poticati kreativnost programima neformalnog, informalnog i cjeloživotnog učenja** za sve društvene skupine.

Kultura i gospodarstvo: potrebno je osigurati okvir i razvijati programe koji će omogućiti kvalitetnu suradnju između različitih područja kulture i gospodarskih grana:

- **poticanjem suradnje kreativnog i industrijskog sektora** na razvoju novih proizvoda i projekata;
- **poticanjem i podrškom kulturnim industrijama** (knjiga, film, glazba, videoigre) različitim gospodarskim mjerama i programima;
- **prenamjenom napuštenih industrijskih i gospodarskih kompleksa radi razvoja lokalnih zajednica**, lokalnog gospodarstva i „tematskog“ turizma;
- **podrškom razvoju umjetničkih obrta i zanata;**
- poticanjem sinergije kulturnog i poduzetničkog sektora te uvođenja kulturnih sadržaja na radna mjesta.

Kultura i održivi razvoj: Teme održivog razvoja, ekološke svijesti, nužnosti brzog mijenjanja načina života i potrošačkih navika posljednjih su godina u našoj svakodnevici sve aktualnije. Stoga ćemo uvesti mjere i programe za **poticanje tranzicije kulturnog sektora na održive načine poslovanja i produkcije**, suradnju kulturnih organizacija i ekoloških inicijativa te podizanje svijesti među građanima o različitim temama i praksama vezanim uz održivi razvoj i ekološke teme.

2.9 Mediji

Politike koja se odnose na medije u Republici Hrvatskoj uglavnom su podređene logici usklađivanja s europskim zakonodavstvom, *ad hoc* odgovorima na krizne situacije i pokušajima ograničavanja medijskih sloboda te otporima novinarki na takve pokušaje. Prepoznatljiva je nevoljkost da se medijski sektor strateški promatra te da se oblikuje sustav kako bi mediji mogli ispunjavati svoju temeljnu javnu funkciju informiranja i razvijati se unatoč i zahvaljujući velikim tehnološkim, tržišnim i društvenim promjenama.

Ponajprije s obzirom na brz razvoj informacijskih tehnologija i njihov veliki utjecaj na oblikovanje društvenih procesa, medijski sektor iznimno se brzo mijenja te je teško predvidjeti smjer i potrebe njegova razvoja. On se već dugi niz godina prilagođava transformaciji od linearnog principa korištenja sadržaja prema korištenju na zahtjev. Izvori informacija u digitaliziranom svijetu izrazito su fragmentirani i diversificirani. Tiskani mediji imaju sve manje utjecaja, a sve više medijskih izdanja okreće se dominantno ili isključivo digitalnoj objavi sadržaja. Pritom mlađe generacije sve manje prate tradicionalne medije poput novina, radija i televizije, a do informacija dolaze s pomoću društvenih mreža i platformi za komunikaciju (WhatsApp, Signal, Telegram, Snapchat...).

Zbog svega toga zadatak je medijske politike osiguravanje poticajnog okruženja za razvoj medijskog pluralizma i neovisnost medijskog sektora, podrška medijskom sektoru kako bi se održala javna funkcija informiranja i vratilo povjerenje javnosti u novinarski i medijski rad te sustavno praćenje dinamičnosti medijskog sektora.

Depolitizacija upravljanja i osiguravanje uvjeta za neovisno i održivo novinarstvo

Radi depolitizacije medijskog sektora i osiguravanja njegove javne funkcije, naši će prioriteti biti **depolitizacija imenovanja u regulatorna tijela, proširenje djelokruga Agencije za elektroničke medije na cjelokupan medijski sektor i osiguravanje političke neovisnosti Hrvatske radiotelevizije.**

Jednako tako, osigurat ćemo regulatorni okvir za neovisno i slobodno novinarstvo. Ukinut ćemo Lex AP, **odnosno izmijeniti članak 307a Kaznenog zakona kojim je curenje informacija iz sudskih istraga postalo kazneno djelo**, što predstavlja udar na profesionalno novinarstvo i javni interes. Oblikovat ćemo mjere za suzbijanje SLAPP tužbi kako bismo onemogućili političke pritiske na novinarke.

Uvest ćemo kvalitetnije mehanizme transparentnosti vlasništva i oglašavanja javnog sektora kako bismo osigurali neovisnost medija od političkih i tržišnih pritisaka. Uvest ćemo obavezu za medijske nakladnice da izvještavaju o godišnjim prihodima, osobito iz javnih izvora, te o poslovanju od oglašavanja, ali i obvezu za sva javna poduzeća i sva tijela državne, regionalne i lokalne uprave da podnose izvještaje o sredstvima za oglašavanje uplaćena medijima ili marketinškim agencijama.

Radi osnaživanja medijskog sektora i vraćanja povjerenja javnosti u medije, uvest ćemo potpore medijskom sektoru kao što su programi podrške za razvoj novih medijskih izdanja, za specijalizirane, univerzalno dostupne sadržaje i sadržaje koji su slabo zastupljeni u medijskom prostoru, za programe usmjerene na inkluziju, interkulturalnost i interkulturalni dijalog te za neprofitne i lokalne medije te medije zajednice.

Uvođenje poreza na digitalne platforme

Svrha je Akta EU-a o digitalnim uslugama bolja zaštita potrošačica i njihovih temeljnih prava na internetu, uspostava učinkovitog i jasnog okvira za transparentnost i odgovornost internetskih platformi i poticanje inovacija, rasta i konkurentnosti na jedinstvenom tržištu. U iščekivanju da se ujednači oporezivanje digitalnih platformi na razini EU-a mnoge su države ili samostalno počele oporezivati digitalne usluge (Austrija, Francuska, Mađarska, Italija, Poljska, Portugal, Španjolska, Turska i Ujedinjeno Kraljevstvo), ili objavile prijedloge za takav porez (Belgija, Češka, Danska i Slovačka), ili pokazale namjeru da ga uvedu (Latvija, Norveška i Slovenija).

Prateći iskorake drugih zemalja EU-a, **uvest ćemo porez na digitalne platforme, a sredstva prikupljena tim porezom usmjerit ćemo u razvoj medijskog sektora** i sustavnu podršku novinarstvu (kroz javni fond za novinarstvo), osiguravanje univerzalne dostupnosti kvalitetnog sadržaja, osobito onoga koji se odnosi na društvenu uključenost.

Nacionalnom transpozicijom Akta EU-a o digitalnim uslugama radit ćemo na tome da društvene platforme postanu sigurniji komunikacijski prostor u kojemu se poštuju ljudska prava s transparentnim algoritmima, provjerom i kontekstualizacijom dezinformacija te protokolima za suzbijanje nasilja na internetu.

Razvoj medijske pismenosti, medijskog obrazovanja i brige o mentalnom zdravlju

Medijski krajolik sve je složeniji i od korisnika zahtijeva puno širi spektar znanja i vještina kako bi se u njemu mogao snaći. Mediji obiluju neprovjerenim i nepotkrijepljenim informacijama, a građani ih teško raspoznaju. Istodobno, mediji imaju značajan utjecaj na djecu i mlade i na njihovo mentalno zdravlje. Stoga je iznimno važno pronaći odgovore na te izazove i osmisliti mehanizme koje različitim skupinama mogu pomoći u snalaženju u promjenjivom medijskom okruženju.

S pomoću sustava javnih knjižnica i programa u lokalnim zajednicama **podržavat ćemo programe medijske pismenosti** i prepoznavanja manipulacija informacijama, nadasve namijenjene građankama starije životne dobi. **Integrirat ćemo programe medijske pismenosti i medijskog obrazovanja u odgojno-obrazovne programe** kako bi mladi razvijali sposobnosti kritičkog razumijevanja medijskih sadržaja. **Poticat ćemo istraživanja o utjecaju medija na psihički razvoj djece i mentalno zdravlje.** Organizirat ćemo kampanje podizanja svijesti **o važnosti mentalnog zdravlja i njegove povezanosti s informacijskim tehnologijama.** **Uspostavljat ćemo programe podrške za zaštitu djece od zlostavljanja na internetu** te programe podrške mentalnom zdravlju djece koje je narušeno prekomjernom upotrebom informacijskih tehnologija.

2.10 Sport

Težimo stvoriti društvo u kojemu su aktivnost i zdravlje dostupni svima. Zato ćemo sustavno raditi na uvođenju javno dostupnih i inkluzivnih sportskih programa te na osiguravanju dostupnosti sportske infrastrukture za sve. Naglasak ćemo postaviti na školski i sveučilišni sport, sportsku rekreaciju te sport za sve društvene skupine i dobne kategorije. Nije nam cilj naprosto povećati broj aktivnih sportaša, nego sportu pristupiti kao sredstvu osobnog razvoja te načinu sudjelovanja u zajednici. Naša vizija je kontrapunkt komercijalizaciji sporta i kompetitivnosti te sportu pristupamo kao alatu za inkluziju, edukaciju i jačanje društva.

Sportska infrastruktura

Opći nedostatak sportskih dvorana (ponajprije onih školskih), sportsko-rekreacijskih centara, bazena, klizališta, vanjskih igrališta, atletskih staza i teniskih terena direktno utječe na slabljenje školskog i sveučilišnog sporta, što osjetno ograničava uključenost djece, mladih i ostalih građana u sportske aktivnosti. Manjak investicija u sportske objekte pritom otežava razvoj klubova i profilaciju vrhunskih sportaša koji, ako žele ostati konkurentni, trebaju suvremene prostore i tehnologije za trening.

Lokalna samouprava rijetko može prioritizirati takve projekte jer su potrebe u obrazovanju, zdravstvu i socijalnoj skrbi preče, stoga je u državnom proračunu nužno **planirati značajna sredstva za izgradnju i obnovu sportske infrastrukture**. Kvalitetna sportska infrastruktura omogućit će organizaciju velikih sportskih događaja, amaterskih i vrhunskih sportskih natjecanja te razvoj turizma, što će generirati prihode lokalnim sredinama te olakšati daljnja ulaganja u razvoj vrhunskog sporta i sporta za djecu i sve građane. Stoga ćemo našim politikama:

- **minimalno jednom kapitalnom investicijom po županiji** osigurati sredstva za izgradnju i obnovu sportske infrastrukture u funkciji programa javnih potreba u sportu;
- kontinuirano poticati gradnju i obnovu zatvorenih i vanjskih sportskih i školskih sportskih objekata te prostora za rekreaciju;
- u suradnji s planinarskim savezima i društvima **definirati model obnove planinarskih domova** te osmisliti dugoročnu strategiju upravljanja njima pod planinarskim društvima;
- uvesti porezne olakšice za donacije i sponzorstva trgovačkih društava namijenjenih financiranju izgradnje i obnove javne sportske infrastrukture.

Promicanje zdravlja i dobrobiti

Redovito bavljenje sportom i fizičkom aktivnošću od najranije je dobi važno za kvalitetniji, zdraviji i sretniji život. S obzirom na zabrinjavajuće podatke o pretilosti djece i mladih te rastuće probleme mentalnog zdravlja, jačanje predškolskog, školskog, sveučilišnog sporta i sportskih klubova, omogućavanje besplatnih treninga pod vodstvom kvalificiranih trenera i kineziologa te besplatan i inkluzivan pristup sportu i sportskoj rekreaciji neki su od najvažnijih koraka u nošenju s tim izazovima.

Stoga ćemo našim politikama:

- **sufinancirati programe edukacije i cjeloživotnog obrazovanja kineziologa** radi primjene modernih znanja i metoda u predškolskom i školskom sustavu;
- **uvesti besplatne sportske programe u predškolske ustanove** te dodatne sportske programe iz raznih individualnih i timskih sportova u osnovne i srednje škole;
- pojačanim financiranjem **potaknuti povezivanje sportskih klubova s odgojno-obrazovnim ustanovama u lokalnim sredinama;**

- **opremiti odgojno-obrazovne ustanove kvalitetnom sportskom opremom;**
- izgraditi i obnoviti pristupačne sportsko-rekreacijske centre (SRC), inovativna dječja igrališta s kreativnim spravama od prirodnih materijala koje imitiraju prirodne prepreke, javna sportska igrališta i drugu javnu sportsku infrastrukturu te biciklističke staze, uz poticanje korištenja bicikla kao prijevoznog sredstva;
- **uvesti subvencije za osnivanje školskih klubova izviđača** kako bi se djeci omogućilo da se na zabavan i edukativan način povežu s prirodom;
- **ulagati u znanstvena istraživanja o utjecaju sporta i fizičke aktivnosti** na zdravlje djece i mladih;
- po uzoru na mnoge europske zemlje, **uvesti zabranu reklamiranja sportskih kladionica na dresovima sportskih klubova** te zabraniti rad sportskim kladionicama u blizini odgojno-obrazovnih ustanova.

Kvalitetan sport za sve: od mladih talenata do vrhunskih rezultata

Kako bismo osigurali vrhunske rezultate na svim razinama, u Hrvatskoj treba uspostaviti održiv sustav sporta koji će se oslanjati na kvalitetno obrazovanje sportaša i trenera, pravedne plaće za rad trenera te strateški rad s mlađim kategorijama. Taj sustav obuhvaća i početnike i vrhunske sportaše, a usmjeren je na kontinuirani rad i dugoročne rezultate.

Radi razvoja kadra i vrhunskog sporta svojim ćemo se politikama zato fokusirati na:

- **sveučilišta za vrhunski sport:** prilagodit ćemo visokoobrazovne programe potrebama sportaša, potičući dvojne karijere te stvarajući kompetitivna sveučilišta;
- **stipendije i fleksibilnost:** omogućit ćemo sportskim talentima usklađivanje akademskih i sportskih obaveza stipendijama i sličnim fleksibilnim opcijama;
- **kvalitetan rad s mladima:** subvencionirat ćemo rad kvalitetnih trenera s talentiranim mladima, podižući razinu treninga i razvoja sportaša;
- **pravednu plaća za trenere:** poboljšat ćemo uvjete rada trenera i njihova materijalna prava u svim područjima sporta;
- **podršku vrhunskom sportu:** poticati ćemo razvoj individualnog i timskog sporta te klubova, s naglaskom na stručnoj, organizacijskoj i financijskoj podršci radu s mladima.

Sport za sve: razvijanje osjećaja pripadnosti i inkluzivnosti

Sportsko okruženje može biti inkluzivno, poticajno i otvoreno svim pojedincima, neovisno o njihovim sposobnostima, spolu, dobi, socioekonomskom ili drugom statusu.

Radi poticanja inkluzivnosti u sportu, naše će se politike fokusirati na sljedeće:

- **smanjivanje rodne nejednakosti:** poticati ćemo ravnopravno sudjelovanje djevojčica i dječaka u raznim sportovima, promovirat ćemo ženski sport, stimulirati sponzoriranje ženskog sporta i sportašica, motivirati veći broj žena na preuzimanje upravljačkih funkcija u sportskim savezima i klubovima te na vodećim pozicijama u sportu;
- **borba protiv homofobije:** provodit ćemo edukacijske programe usmjerene na borbu protiv homofobije u sportu, potičući otvorenost, prihvaćanje različitosti i uključivanje LGBTQIA+ osoba u sport;
- **pristupačnost i uključivost:** sustavno ćemo graditi i prilagođavati sportsku infrastrukturu prema načelima univerzalnog dizajna, provoditi javno financirane sportske programe za osobe s invaliditetom, uključivati u sport djecu s poteškoćama u razvoju, posebnu pozornost obratiti na djecu u centrima za odgoj i obrazovanje te poticati razvoj paraolimpijskog sporta;
- **subvencije:** uvest ćemo sportske vaučere koji bi roditeljima, posebno onima slabijeg socioekonomskog statusa, omogućili subvencioniranje mjesečnih članarina za sportske aktivnosti djece;
- **integracija:** u suradnji sa sportskim klubovima i savezima osigurat ćemo sportske programe za tražitelje i primatelje međunarodne zaštite te migrantske radnike.

Subvencije i kontrola financija u sportu

Kako bi se osigurala transparentnost financiranja sportskih klubova i sportskih saveza, važno je uspostaviti stroge mehanizme kontrole. To podrazumijeva jačanje regulatornih tijela, unapređenje financijskog izvještavanja i revizije te veću kontrolu praćenja javnih sredstava u sportu na terenu, odnosno u klubovima i savezima. Transparentno poslovanje smanjuje mogućnost za financijske malverzacije i privlači kvalitetne investitore, stoga ćemo našim politikama:

- **aktivno raditi na jačanju sportske inspekcije** kako bismo, u suradnji s Ministarstvom financija i Ministarstvom uprave, prikladno nadzirali poslovanje klubova i saveza, a tako i **sive zone rada u sportu** sveli na najmanju moguću mjeru. Zdravo poslovanje klubova potiče jača ulaganja u njih, čime se smanjuje ovisnost o javnim sredstvima, a posljedično i politički utjecaj na klubove i saveze.

3. Snažan i odgovoran javni sektor u službi građana

Proteklih desetljeća javno je bilo u fokusu privatnog prisvajanja. Bilo da se radi o zajedničkim i javnim dobrima kojima se nesavjesno upravljalo, podređivalo privatnom interesu ili ograđivalo od građana – bilo da se radi o pravosuđu, javnoj upravi i javnim poduzećima koji su često služili kao servis klijentelističkih mreža i privatnih interesa. Građani su pred institucijama prepušteni sami sebi i ne čudi da imaju najmanje povjerenja upravo u lokalnu samoupravu, vladu, političke stranke i Sabor.

Po uzoru na kampanje koje smo provodili za obranu općih i javnih dobara, štitit ćemo pravo građana na pristup tim dobrima. Istodobno, uključivat ćemo građane u prostorno planiranje, štiti njihov interes da mogu koristiti prostore i ograničavati diktat partikularnih investicija nad razvojem cjeline. Opća i javna dobra temelj su angažmana zajednica, jednakosti i jednakog ostvarivanja kvalitetnog života u društvu.

Novom progresivnom poreznom politikom napustit ćemo regresivnu orijentaciju poreznog sustava na potrošnju, oporezivat ćemo višak nekretninskog bogatstva i rasteretiti rad i učinkovitije kontrolirati cijene.

U javnoj upravi i javnim poduzećima, poput promjena koje smo proveli u Zagrebu i Pazinu, umjesto klijentelističkog i stranačkog kadrovanja po poduzećima i državnoj upravi, uvest ćemo transparentne javne natječaje i zapošljavati najkvalificiranije kandidate. Poboľšavat ćemo uvjete rada u državnoj upravi podizanjem plaća te jasnim i poštenim modelom napredovanja. Fokus javne uprave i poduzeća bit će na životnim i poslovnim situacijama građana, na jednakom i pravednom tretmanu građana i suradnji s građanima.

Zaokret prema javnom sektoru koji će savjesno upravljati javnim dobrom temelj je vraćanja povjerenja građana u institucije našeg društva.

3.1 Javno dobro

Opća i javna dobra nužna su ljudima i zajednicama za ostvarivanje temeljnih potreba i prava: voda, more, šume, rijeke, javni prostor, zdravstvo, skrb, obrazovanje, kultura... Što ih je više, to su sigurnost, jednakost i kvaliteta života veći, a društvena kohezija snažnija. Ona moraju biti svima dostupna, svima priuštiva ili besplatna. Obrana općih i javnih dobara temelj su naših politika.

Međutim proteklih desetljeća javno dobro bilo je fokus privatnog prisvajanja. Općim i javnim dobrom nesavjesno se upravljalo, podređivalo ga se privatnom interesu ili ograđivalo od građanki. Mešetarilo se prstonoplanskom namjenom prostora, javno zemljište se rasprodavalo, koncesijama se otuđivala državna i lokalna imovina. Klijentelizam, mito i korupcija postali su sveprisutni. Obala se krčila, nasipala i betonirala po potrebama lokalnih poduzetnica, zapošljavanje u javnom sektoru koristilo se kao stranačko leno, javnim nabavama pogodovalo se ortakinjama i sponzoricama, koncesije na vjetroelektrane dodijelivale su se uz mito, a na malverzacijama plinom država je gubila stotine milijuna kuna, a pojedinke su se na njima bogatile.

Građanke i društvo ostajali su bez potencijala resursa koji bi mogli doprinijeti pravednijem i uključivijem razvoju njihovih zajednica i kvaliteti života. Opći i javni interes, a s njime i pravo građanki na suoblikovanje budućnosti zajednice u kojoj žive, izbačeni su iz prioriteta i planova.

Zajedno s građanima za javno dobro

Nas vodi i motivira dužnost da za buduće generacije očuvamo resurse naše zemlje od prekomjerne eksploatacije vođene primarno privatnim interesom. Kad smo prije četiri godine ušli u Sabor, građankama smo obećali da ćemo uvijek biti jednom nogom u institucijama, a drugom na cesti – uz njih. Po uzoru na kampanje koje smo provodili za obranu općih i javnih dobara i prije nego što smo ušli u politiku, primjerice za obranu autocesta, obale od golferskih projekata i betonizacije, **iz sabornice i na terenu zajedno s građankama izborili smo se za to da pomorsko dobro ostane svima dostupno. Isto smo učinili i s planinarskim domovima.**

Podržali smo građanke Pule u borbi za očuvanje Lungomarea i Uljanika. Malostonske školjkašice podržavamo u borbi protiv planova izgradnje centra za gospodarenje otpadom povrh njihova zaljeva, Korčulanke u borbi protiv izgradnje ceste Korčula-Račišće, a stanovnice Ilovika u borbi za opstanak pristaništa Mrtvaška koje im život znači.

Nepotkupljivo i odgovorno upravljanje i borba za opće i javno dobro naša je temeljna vrijednost. Da upravljamo odgovorno i u javnom interesu, pokazali smo i na vlasti. **Pokazali smo to u Zagrebu kada smo zaustavili prodaju najvrjednijih gradskih zemljišta** koje je prethodna vlast namijenila za rasprodaju: Paromlina, Gredelja i Zagrepćanke. Njima dajemo primarno javnu namjenu i njima se borimo za buduću dostupnost kulture. Zaustavljanjem prodaje gradskih stanova i izgradnjom novih stanova borimo se za dostupnost priuštivog stanovanja. Istodobno, **suspendirali smo niz štetnih urbanističkih planova**, a u dugoročnim procesima planiranja izmjena i dopuna GUP-a organizirali smo participativni proces koji uključuje mjesnu samoupravu.

Zajedno za javno dobro i u budućnosti

Isto tako savjesno i nepotkupljivo upravljat ćemo u javnom interesu i na nacionalnoj razini: **spriječit ćemo da zakoni malo po malo fragmentiraju opća i javna dobra i otimaju ih lokalnim zajednicama**, kao što je to vlada pokušala izmjenama Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama te zakonskog tretmana upravljanja planinarskim domovima.

Savjesno ćemo upravljati javnim prostorom i aktivirati neiskorištene prostore u vlasništvu države te pomagati u revitalizaciji središta gradova koja često propadaju jer država ne ulaže napore u aktivno gospodarstvo i razvoj tih prostora.

Onemogućit ćemo da privatni interes ima prioritet nad javnim interesom u planiranju prostora i u studijama utjecaja na okoliš. Određivanje javnog interesa mora se provoditi uključivanjem javnosti i poštivanjem strogih načela zaštite javnog interesa i zaštite okoliša.

Uključivanje javnosti u procesu javnog planiranja mora se dogoditi u vrlo ranoj fazi. Stoga ćemo stvoriti **regulatorne preduvjete, procedure i alate za kvalitetnije i pravovremeno uključivanje građanki i najnižih razina mjesne samouprave.**

Izmjenama referendumskog zakonodavstva olakšat ćemo provedbu lokalnih referenduma kako bi građanke uistinu mogle odlučivati o temama bitnim za njihov život te imati polugu da zaštite javna dobra u svojim sredinama. Smanjit ćemo prag potrebnog broja potpisa biračica za lokalne referendumske inicijative, produljiti trajanje prikupljanja potpisa i sniziti cenzus za pravovaljanost odluke na lokalnom referendumu.

Štit ćemo zajednice koje žive na obali od negativnih posljedica prekomjernog turizma. **Zaštitit ćemo obalu od privatizacije, uzurpacije i betonizacije, ali i implementirati druge mjere zaštite od pretjeranog pritiska turizma.** Primjerice, zahtijevat ćemo punu primjenu standarda vezanih uz zaštitu Svjetske baštine UNESCO-a, naročito **poštivanje održivih kapaciteta gradova.**

Suzbijat ćemo puzeću privatizaciju javnih usluga poput one kakva se događa u zdravstvu prebacivanjem pretraga na privatne pružatelje usluga, čime se slabi javno zdravstvo i dugotrajna dostupnost skrbi. **Zdravstvo i obrazovanje moraju ostati dostupni svima.** Nema društvene jednakosti uz cijenama nedostupne javne usluge ili javna dobra.

Stvarat ćemo preduvjete kako ne bi došlo do privatizacije ili *outsourcinga* komunalnih usluga. Njihova privatizacija dovodi do povećanja cijena, lošeg održavanja i smanjenja kvalitete usluge. Stoga ćemo ulagati u **jačanje kapaciteta komunalnog i javnog sektora kako bi u što većoj mjeri i na kvalitetan način mogli obavljati temeljne usluge za koje su zaduženi.**

Pravo na stanovanje, energiju i zdravu hranu za sve iziskuje stvaranje novih javnih i zajedničkih dobara. Stoga ćemo uložiti značajna sredstva u izgradnju stanova za priuštivi javni najam, poticati ćemo nastajanje zadružnog stanovanja, nastajanje energetske zajednice građanki i javne čiste energije, a državno poljoprivredno zemljište staviti ćemo bržim procedurama u upotrebu za razvoj održive poljoprivrede i zdrave, priuštive i lokalno proizvedene hrane.

Ulagat ćemo u širenje javnog vlasništva nad koridorima predviđenim za izgradnju zelene infrastrukture i zelenih površina, parkova i igrališta te objekata javne namjene, ali i kreirati financijski okvir u kojem lokalne zajednice imaju više sredstava za razvoj javnih sadržaja za svoje građanke kako bi ti prostori ispunili svoju temeljnu ulogu – povezivanja u zajednicu i osiguravanja kvalitete života.

Ovakvim savjesnim djelovanjem prema općim i javnim dobrima gradit ćemo temelje pravednog društva, društva koje ima povjerenje u institucije i zajednicu koja je otporna na klimatske promjene.

3.2 Prostorno planiranje

Nedostatak sustavne prostorne politike, neodgovorno upravljanje prostorom, pogodovanje interesima investitora nauštrb javnog interesa i bespravna izgradnja rezultirali su devastacijom prostora diljem zemlje, osobito obalnog pojasa. Prostor se sagledava fragmentirano, kroz pojedinačne parcele, iz prizme partikularnih interesa te izostaje cjelovito planiranje što rezultira niskom kvalitetom urbanog i ruralnog okoliša. Produbljuje se prostorna nejednakost, ne postoji odgovor na nadolazeće klimatske promjene, zakoni i propisi koji reguliraju prostorno uređenje manjkavi su i često neprovedivi, a građani nemaju stvarni utjecaj na planiranje prostora.

Da bismo prevladali navedeno stanje, provest ćemo mjere u zaštiti i odgovornom upravljanju prostorom, jačanju participacije građana, unapređenju zakonskog i institucionalnog okvira te kvaliteti gradnje i kvaliteti javnih prostora.

Zaštita i odgovorno upravljanje prostorom

Zaustavit ćemo bespravnu gradnju i nekontrolirano širenje urbaniziranog prostora na štetu neizgrađenih zemljišta, osobito šumskog i poljoprivrednog. Radi održivosti i racionalnosti mreže javne infrastrukture, boljim upravljanjem ćemo **poticati planiranje kompaktnog urbanog prostora** optimalne gustoće i aktivaciju neiskorištenih područja, osobito onih u javnom vlasništvu.

Omogućit ćemo urbanu **obnovu i zakonom propisanu urbanu sanaciju zapuštenih i devastiranih područja**, osobito prostora legalizirane bespravne gradnje i središta gradova zahvaćenih gentrifikacijom i iseljavanjem stanovništva kako bi se povećala kvaliteta života.

Poticat ćemo socijalno pravednu i održivu preobrazbu prostora uvodeći mjere **priuštivog stanovanja, pravedne energetske obnove, zelene revitalizacije** javnih prostora te održive nadogradnje i transformacije prometne i komunalne infrastrukture.

Kontinuirano ćemo raditi na **očuvanju i širenju mreže prostora i koridora javne, društvene i komunalne namjene** pravnim alatima **pravodobnog i pravednog obeštećenja vlasnika** nekretnina planiranih za razvoj javne infrastrukture.

Paralelno ćemo dinamizirati i pojednostaviti postupke osnivanja i obnove zemljišnih knjiga kao polazište za preoblikovanje zemljišta i uređenje infrastrukture, što predstavlja neophodan instrument urbanističkog razvoja.

Stvarat ćemo preduvjete za **revitalizaciju i obnovu ruralnih područja**, osobito onih pogođenih depopulacijom i starenjem stanovništva, te efikasnije štititi prirodne resurse – šume, vode, poljoprivredna zemljišta, obalu i more.

Jačanje participacije građana

Poticat ćemo **edukaciju građana o prostornim temama** te osigurati točno i pravovremeno **informiranje o projektima, pokretanju izrade planova i izdanim dozvolama** na način razumljiv široj zajednici kako bismo ojačali njihovu moć u donošenju odluka o razvoju prostora.

Izradit ćemo **preporuke i propise za kvalitetno sudjelovanje građana u procesima prostornog planiranja** te razvijati alate direktne lokalne demokracije i modele odlučivanja, poput procesa deliberacije kroz „vijeća građana“ (*Citizens' Assemblies*) i lokalne referendume, osobito za velike prostorne zahvate.

Kako bi se ostvarila bolja suradnja između javne uprave, izrađivača planova, projekatana te šire zajednice, planiramo ojačati kapacitete institucija i javnih tijela za komunikaciju s građanima i civilnim društvom.

Reformirat ćemo instrument javne rasprave u svim fazama izrade prostornih planova kroz dodatna predstavljanja bitnih tema i prostornih cjelina te omogućiti kvalitetnije uključivanje zainteresirane javnosti.

Unapređenje zakonskog i institucionalnog okvira

Unapređenje sustava prostornog planiranja vodit ćemo transdisciplinarno, slijedeći preporuke struke i u kontinuiranoj suradnji s relevantnim strukovnim udruženjima i zainteresiranom javnosti.

Međusobno ćemo **uskладiti politike i dokumente prostornog, okolišnog i strateškog planiranja** te mehanizme financiranja sredstvima iz europskih fondova koji su često u koliziji s nacionalnim i lokalnim planovima ulaganja.

Osigurat ćemo **uvjete za donošenje Državnog plana prostornog razvoja RH** kao jezgrovitog i operativnog dokumenta ključnih državnih prostornih prioriteta.

Osvremenit ćemo razinu detaljnog urbanističkog planiranja te inovirati fleksibilnije i provedive instrumente, poput urbanističkog projekta i tematskih urbanističkih alata.

Poticat ćemo **afirmaciju i razvoj urbanističkih, krajobraznih i arhitektonskih natječaja** kao mehanizme dobivanja najkvalitetnijih prostornih rješenja.

Uspostavit ćemo mehanizme efikasne kontrole prostora adekvatnim sankcioniranjem kako bismo **zaustavili bespravnu izgradnju i korištenje prostora koje je suprotno planskim parametrima** i namjeni te koje ugrožavanje prirodne i kulturne baštine.

Osigurat ćemo **potpunu javnu dostupnost svih relevantnih prostornih podataka**, planova, studija i izdanih dozvola putem odgovarajućih digitalnih platformi i otvorenih procedura pristupa podacima.

Kvalitetniji izgrađeni i javni prostor

Poticat ćemo **interdisciplinarno oblikovanje i transformiranje javnih prostora** u prostore sigurne, dostupne i inkluzivne za sve skupine korisnika.

Izradit ćemo sustav urbanističkih standarda koji će dati **smjernice za izgradnju i rekonstrukciju građevina**. Standardi će definirati najznačajnije urbanističke parametre poput optimalne udaljenosti između građevina ili minimalnog osunčanja te pristupačnosti javnoj, zelenoj i plavoj infrastrukturi. **Stavit ćemo naglasak na klimatsku i energetska otpornost, uvažavajući prostorne i ambijentalne kvalitete pojedinih sredina.**

Pokrenut ćemo proces **izrade prostornih standarda i normativa za sve tipove javnih i zelenih prostora** te procedura koje uključuju participaciju građana. Donijet ćemo zasebne smjernice za ruralne sredine, prilagođene klimatskim i tradicijsko-kulturnim obilježjima svake regije.

Promijenit ćemo paradigmu projektiranja ulica **od prioritizacije automobilskeg prometa prema poticanju aktivne mobilnosti** te sagledavanju ulica kao ključnih i kapilarnih dijelova sustava zelene infrastrukture i javnih prostora.

Novim planerskim alatima i propisivanjem minimalnih tehničkih uvjeta **zalagat ćemo se za ograničavanje špekulativne, nekvalitetne i turizmu namijenjene stambene izgradnje**. Poticat ćemo javnu stambenu izgradnju te **uvođenje priuštivih i neprofitnih modela stanovanja**.

3.3 Porezna politika

Političko-socijalni ciljevi naše porezne politike uključuju smanjenje dohodovne nejednakosti, povećanje dohotka od nesamostalnog rada u cilju ubrzanog približavanja prosjeku EU-a, povećanje mirovina u skladu s ciljem da starosna mirovina za radni staž od 40 godina dostiže 67 % prosječne plaće te poreznu stimulaciju industrija koje doprinose zelenoj transformaciji i povećanju produktivnosti proizvodnog sektora, podršku inovacijama javnog i privatnog sektora i poreznu stimulaciju investiranja u radnice i tehnologiju.

Što se tiče samog sustava, želimo uspostaviti okvir za transformaciju potrošne orijentacije poreznog sustava, povećati horizontalnu i vertikalnu pravednost sustava, što će se postići smanjenom regresivnošću poreznog sustava, proširiti poreznu bazu te ojačati poreznu disciplinu. Na strani porezne uprave sustav ćemo učiniti manje kompleksnim, a time i efikasnijim te s lakšom mogućnošću kontrole porezne evazije.

Porezi na potrošnju

Najznačajnije obilježje hrvatskog poreznog sustava jest njegovo oslanjanje na potrošnju. PDV i trošarine koji čine gotovo polovinu ukupnih poreznih prihoda države. Porezi na potrošnju, na kojima je tako naglašeno zasnovan naš porezni sustav, najregresivniji su i natprosječno opterećuju najsiromašnije slojeve društva. Po projekcijama proračuna za 2024. udio PDV-a u ukupnim poreznim prihodima (ne računajući doprinose) je 62 %. Tolika ovisnost proračunskih prihoda o PDV-u govori o nevoljkosti dosadašnjih vlada da transformiraju postojeći sustav oporezivanja temeljen na potrošnoj metodi u progresivan sustav koji oporezuje bogatstvo i imovinu.

Još jedna specifičnost hrvatskog poreznog sustava u dijelu koji se odnosi na PDV jest da niti jedno dosadašnje smanjenje stope PDV-a na pojedine kategorije prehrambenih proizvoda i proizvoda široke potrošnje nije rezultiralo smanjenjem cijena za potrošače, već se razlika prelila u trgovačke marže.

Stoga u dijelu poreza na potrošnju **planiramo ukidanje smanjenih stopa PDV-a na najvećem broju roba koje su u širokoj potrošnji** i čije smanjivanje stope nije urodilo smanjenom cijenom, **uz ostavljanje stope od 5 % na specifičnu vrstu artikla unutar nekog proizvoda** (primjerice, samo određena vrsta kruha, određene gramaže, proizvedena na određeni način). Na taj način možemo povezati poreznu politiku s poticanjem domaće proizvodnje, odnosno poticanjem onih djelatnosti koje kao država želimo strateški podržavati (primjerice nakladništvo, kulturna produkcija, javni prijevoz, ekološki proizvedena hrana i sl). Instrument za upravljanje stopama poreza na dodanu vrijednost je i dodatni porez na dobit. **Srednjoročni cilj nam je smanjenje stope PDV-a na 22 %.**

Što se tiče trošarina, cilj upravljanja iznosima trošarina za određene vrste proizvoda povezan je s programskim ciljevima drugih sektora, posebice zdravstva i zdravstvene politike, kao i gospodarske politike. Tako, zbog visoke smrtnosti od raka i visoke pretilosti kod djece i odraslih, **srednjoročno planiramo povećavati trošarine na duhan i duhanske prerađevine te bezalkoholna pića s dodanim šećerom, odnosno visoko procesuirane prehrambene proizvode.**

Slično tomu, cilj oporezivanja igara na sreću vodit će se društvenim ciljem smanjenja ovisnosti o kocki, koji je posljednjih godina postao ozbiljan javnozdravstveni problem, ali i s ciljem smanjenja socijalnih i ekonomskih posljedica igara na sreću, posebice klađenja. U tom pogledu planiramo **uvesti jedinstvenu stopu poreza od 30 % na sve dobitke od igara na sreću**, a priređivačicama igara na sreću povećati iznos godišnje naknade sa sadašnjih 132 tisuće eura u ovisnosti od broja prodajnih mjesta te povećati stopu mjesečne naknade, koja sada iznosi svega 5 % ukupnih mjesečnih iznosa uplata.

Porez na dohodak

Što se tiče poreza na dohodak, njime se u Hrvatskoj oporezuje više vrsta dohodaka, pri čemu se razlikuje porezni tretman dohodaka od rada s jedne strane te dohodaka od kapitala i imovine s druge strane. Osim toga, porezni tretman rada razlikuje se ovisno o tome radi li se o nesamostalnom radu (radu za poslodavku), samostalnom radu (obrti, poljoprivrednice) ili dohotku od rada po drugim osnovama. Naime, porezni klin najviši je u kategoriji radnika koji rade za poslodavke, pri čemu su obavezni doprinosi za mirovinsko i zdravstveno osiguranje oni koji više opterećuju rad od samog poreza i to ponovno najviše u kategoriji radnica kod poslodavki.

Međutim, ili zbog izrazito niskih prihoda (naročito umirovljenica) ili kao posljedica raznih olakšica, u Hrvatskoj svega oko trećina poreznih obveznika uopće plaća porez na dohodak, a premda nominalno imamo različite stope poreza na dohodak, čak 99 % radnica plaća porez po nižoj stopi. To znači da je u Hrvatskoj u praksi prisutan tzv. *flat-rate*, koji je pritom izrazito visok kao početno porezno opterećenje rada.

S druge strane, dohoci od kapitala kakve prepoznaje hrvatski porezni sustav zapravo su prinosi od ulaganja u financijsku imovinu, dok su dohoci od imovine i imovinskih prava oni koji su proizašli od ulaganja u pojedine oblike materijalne i nematerijalne imovine. Radi se primjerice o dividendama i kamatama kod financijske imovine ili dohocima proizašlima iz najma nekretnina, ali i onima koji proizlaze iz porasta vrijednosti imovine, primjerice dionica ili nekretnina.

Vidljivo je da je sustav oporezivanja dohodaka u Hrvatskoj kompliciran, a time nužno i neefikasan, dok na razini učinaka proizvodi nepravdu, koja se ogleda u visini poreznog klina za svaki od oporezovanih oblika rada. **Stoga je cilj naše porezne politike sustav učiniti s jedne strane jednostavnijim i efikasnijim, a s druge pravednijim. Zato planiramo uvesti sintetičko oporezivanje dohotka bez obzira na njegov izvor.** Takvo se oporezivanje provodi na način da se svi dohoci zbrajaju na kraju godine te se ovisno o visini ukupnog dohotka razvrstavaju u kategorije oporezivanja koje su obilježene progresivnim stopama. **Pritom će najniža stopa biti niža od današnje početne stope, a umjesto današnja dva predviđamo četiri različita porezna razreda.**

Porez na imovinu i kapital

Relativno nisko porezno opterećenje kapitala i imovine najizrazitije se ogleda u poreznom tretmanu nekretnina. Kad govorimo o porezu na nekretnine i vezanim porezima, zapravo govorimo o četirima vrstama poreza: to su porez na vlasništvo nekretnina, porez na promet nekretnina, porez na dohodak od otuđenja nekretnina i porez na prihod od najma, odnosno zakupa.

U našem poreznom sustavu opći porez na vlasništvo nekretnina trenutno ne postoji. Komunalna naknada, porez na kuće za odmor i spomenička renta, iako imaju neka obilježja poreza na vlasništvo, nisu porezi u užem smislu. Obveznica poreza na promet nekretninama je stjecateljica nekretnine, a iznos poreza je 3 % od tržišne vrijednosti nekretnine. Pritom postoji niz izuzetaka, odnosno slučajeva u kojima stjecateljica može biti oslobođena plaćanja ovog poreza. **U krug onih koje su oslobođene plaćanja poreza na promet nekretninama uvrstit ćemo i sve fizičke osobe koje stječu svoju prvu nekretninu.**

Porez na dohodak od otuđenja nekretnine također već imamo i on se nakon najnovijih poreznih izmjena naplaćuje po stopi od 24 %. Dohodak je prema tom porezu definiran kao razlika između primitka utvrđenog prema tržišnoj vrijednosti nekretnine koja se otuđuje i nabavne vrijednosti uvećane za rast proizvođačkih cijena industrijskih proizvoda. Međutim, krug poreznih obveznika tog poreza vrlo je uzak jer se on ne naplaćuje ako se nekretnina otuđuje nakon više od dvije godine vlasništva, niti ako je nekretnina služila za stanovanje poreznoj obveznici ili članicama njezine uže obitelji. Konačno, kad je riječ o porezu na najam i zakup, zakon izrijekom prepoznaje dvije situacije: klasični (dugoročni) najam i kratkoročni

turistički najam. Problem za sebe je nejednak tretman tih dviju vrsti najma. Porez na dugoročni najam (u stvari je to porez na dohodak od imovine) iznosi 12 % od najamnine umanjene za 30 % na ime izdataka za troškove. S druge strane, porez na kratkoročni turistički najam (iznajmljivanja stanova, soba i postelja putnicama i turistkinjama te organiziranje kampova) paušalni je porez koji se kreće od 19,91 do 199,08 eura godišnje po krevetu, a određuje ga jedinica lokalne samouprave. Očita je disproporcija između potencijalnih prihoda i poreznog opterećenja tih dviju vrsta najma i ta činjenica ima osim fiskalnih i druge, dalekosežne društvene posljedice.

Nepostojanje poreza na vlasništvo nekretnina predstavlja svojevrsnu poreznu oazu i snažno potiče takav oblik štednje. Vrlo blagi porezni tretman kratkotrajnog turističkog najma dodatno motivira građane na ulaganje u nekretnine, a na drugom kraju istog procesa, ostvareni profiti se reinvestiraju – opet u nekretnine. To stvara dodatne pritiske na povećanje cijena ionako nepriuštvivih stanova i dugoročnog najma u čitavoj zemlji. Osim toga, nepostojanje poreza na vlasništvo nekretnina, kao i široko postavljeni uvjeti za oslobođenje plaćanja poreza na dohodak od otuđenja nekretnina, ne samo što rezultiraju strmim rastom cijena nekretnina nego potiču i sve prisutnija spekulativna ulaganja u tržište nekretnina.

U tim okolnostima, porezne promjene koje predlažemo su **uvođenje poreza na višak nekretninskog bogatstva, proširenje kruga poreznih obveznica poreza na dohodak od otuđenja nekretnina te izjednačavanje poreznog tretmana dugotrajnog i kratkotrajnog stambenog najma.**

Porez na višak nekretninskog bogatstva bit će socijalno osjetljiv i progresivan. To znači da će tog poreza biti oslobođene vlasnice do dviju stambenih nekretnina. **Porez će se plaćati tek na vlasništvo treće i svake daljnje nekretnine** i to godišnje, po stopi od 0,7 % od vrijednosti treće nekretnine, 1 % od vrijednosti četvrte, 1,25 % od vrijednosti pete nekretnine i analogno dalje, s povećanjem od 0,25 postotnih poena za svaku daljnju nekretninu. Međutim, obveznici tog poreza bit će i **osobe koje u vlasništvu imaju manje od tri nekretnine, ali vrijednost prvih dviju nekretnina u vlasništvu premašuje granicu luksuza.** U tom će slučaju te vlasnice plaćati godišnji porez u visini od 1 % iznosa za koji ukupna vrijednost nekretnina premašuje postavljenu granicu luksuza. **Također, porezu na višak nekretninskog bogatstva podlijegat će i nekorištene nekretnine u vlasništvu pravnih osoba.**

U primjeni poreza na otuđenje nekretnina proširit ćemo krug poreznih obveznica. Tog poreza bit će oslobođene vlasnice koji prodaju nekretninu ako je zadovoljen bar jedan od sljedećih dvaju uvjeta:

- a) nekretnina se otuđuje nakon više od 8 godina vlasništva,
- b) nekretnina koja se otuđuje vlasniku je osobno služila za stanovanje neprekidno tokom zadnje 3 godine prije dana otuđenja.

Dodatni porez na dobit

Uz sve navedeno potrebno je uvesti i **dodatni porez na dobit.** Posebno je to važno u sektoru trgovine i u financijskom sektoru. U sektoru trgovine to je potrebno kako bi se osigurali uvjeti da snižavanje stope PDV-a na određene skupine proizvoda zaista rezultiraju snižavanjem krajnjih cijena. U financijskom sektoru opravdanje za to su nedavne i još uvijek prisutne enormne zarade komercijalnih banaka od kamata koje im isplaćuje HNB. HNB je u 2023. godini isplatila 877 milijuna eura kamata, od čega samo bankama na prekonocne depozite čak 479 milijuna eura.

3.4 Reforma javne uprave i teritorijalni preustroj

Uprava – državna (ministarstva), lokalna (gradovi i općine), regionalna (županije) i javna (školstvo, zdravstvo, obrazovanje, socijalna skrb) – postoji radi građana i gospodarskih subjekata. Ona je njihov servis s pomoću kojega ostvaruju svoja prava i ispunjavaju svoje potrebe. Stoga je neprihvatljivo da unatoč više od 30 godina samostalnosti hrvatska uprava pati od „dječjih bolesti“ karakterističnih za razdoblje uspostave institucija.

Problemi sustava uprave mogu se svrstati u kategorije: 1. strateškog planiranja i koordinirane provedbe usklađenih javnih politika, 2. razvoja i upravljanja poslovnim procesima (uključujući digitalna rješenja), 3. upravljanja ljudskim resursima te 4. teritorijalnog ustroja koji uspijeva odgovoriti na potrebe stanovništva i omogućuje razvoj. Njihovo uspješno rješavanje očitovalo bi se pak u još jednoj, 5. kategoriji: promjeni organizacijske kulture cijelog upravnog aparata – usmjerenosti prema pravima i potrebama korisnika, otvorenosti i transparentnosti.

Rješenja za sve te probleme davno su definirana, no dosad je nedostajala stvarna politička volja da se takva reforma i provede. **Pokazatelj političke volje za provedbu takve reforme jest to što je planiramo voditi izravno iz Ureda premijerke koji će biti ovlašten i za koordinaciju izrade i praćenje provedbe javnih politika.** Na taj ćemo način s najviše izvršne razine vlasti preuzeti odgovornost za provedbu reforme uprave te odgovornost za koordinaciju izrade usklađenih resornih politika čija će se primjena redovito pratiti i vrednovati s aspekta unapređivanja iz perspektive korisnika – građana i poslovnih subjekata.

Upravljanje ljudskim resursima u javnom sektoru

Svaki sustav počiva na ljudima, njihovu znanju, vještinama i motiviranosti. Zato ljudi u javnom sektoru – učitelji, liječnici, medicinske sestre, državni i lokalni službenici, vatrogasci, socijalni radnici, inspektori i svi ostali koji u njemu rade – nisu trošak, već investicija i vrijedan resurs. Izvršna je vlast odgovorna za to da **stvari uvjete u kojima će se najbolji među nama odlučiti za karijeru u javnom sektoru**, da zapošljava najsposobnije, omogućuje im stručno usavršavanje, njihov rad vrednuje odgovarajućim razinama plaće, a rezultate rada objektivno ocjenjuje i prema potrebi nagrađuje ili kažnjava.

Postojeći kompetencijski okvir postat će obavezan za planiranje zapošljavanja, postupak testiranja i odabira, stručno usavršavanje, vrednovanje rada i razvoj karijere svakog zaposlenika. Da bi zadovoljio kriterij pravednosti, on će se primjenjivati i na sve postojeće zaposlenike u napredovanju. Taj je korak temelj sustava koji počiva na kvalifikacijama i postignućima. Osim toga, uvjet za zapošljavanje u državnoj službi bit će uspješno položeno testiranje kompetencija za ulazak u državnu službu.

Drugi je bitan preduvjet za pridobivanje i zadržavanje najboljih zaposlenika visina plaće. Da bismo u sustav privukli najbolje i motivirali ih na ostanak, **u mandatnom razdoblju prosjek plaća ubrzano ćemo približavati prosjeku EU-a.**

Sustav ocjenjivanja zaposlenika, osim za svrhu odlučivanja vezanog za napredovanje ili nazadovanje u službi te povezane financijske i druge oblike nagrađivanja, na individualnoj razini treba služiti upravljanju karijerom službenika, a na razini institucije razvoju plana profesionalnog usavršavanja zaposlenika. **Sustav ocjenjivanja stoga mora postati objektivan i ujednačen** na temelju unaprijed postavljenih kriterija ocjenjivanja povezanih s kompetencijskim okvirom, rezultatima zaposlenika i poboljšanjima u radu koja su rezultat uspješno primijenjenih novih znanja i vještina.

Profesionalno usavršavanje oslanjat će se na Državnu školu za javnu upravu (DŠJU). DŠJU mora samostalno razviti i kontinuirano provoditi module za razvoj i unapređivanje svih općih kompetencija i kompetencija rukovodećih službenika na svim razinama vlasti. Ispunjavanje tih zadaća DŠJU-a osigurat ćemo odgovarajućim povećanjem financijskih i

materijalnih resursa nužnih za razvoj novih modula te reviziju i unapređivanje postojećih. Propisat ćemo to da rukovoditelji tijela javne uprave moraju omogućiti pohađanje programa profesionalnog usavršavanja utvrđenog individualnim planovima profesionalnog usavršavanja, a zaposlenicima ćemo propisati obavezu pohađanja tih programa.

Uprava vođena potrebama građana i gospodarskih subjekata

Jedino će kompetentni i zadovoljni službenici na svim razinama vlasti biti motivirani za to da potrebe i prava građana i poslovnih korisnika uzimaju u obzir u kontekstu „životnih“ i „poslovnih“ situacija. S jedne strane to znači da traženu podršku, informaciju ili pomoć valja pružiti u najkraćem roku. S druge strane za kompleksnija pitanja to znači promišljanje koraka i primjenu pristupa vođenog potrebom korisnika da svoje probleme riješe na zadovoljavajući način i u najkraćem roku, bez obzira na to zahtijeva li se postupanje samo jednog ili više tijela u sustavu. Za takav pristup nužno je strateško promišljanje, planiranje i koordinacija.

Timovi službenika iz različitih tijela zajednički će rješavati situacije ili probleme koji traže multisektorski pristup, odnosno unapređivanje neke javne politike. Ta promjena komunikacijske kulture nužno će dovesti do snažnije koordinacije tijela i institucija, ali i do veće usklađenosti kako javnih politika tako i postupanja samih tijela. Takva multiresorno i multiinstitucionalno iznjedrena poboljšanja, nakon što ih testiraju predstavnici korisničkih skupina te uz provedeno javno savjetovanje, upućivat će se u službu mjerodavnu za koordinaciju izrade i praćenje provedbe javnih politika u Uredu premijerke radi usuglašavanja na razini Vlade te upućivanja nužnih izmjena zakonodavnog okvira u saborsku proceduru.

Na kraju sastavni je dio strateškog upravljanja periodično vrednovanje postignutog čija je svrha nužno unapređivanje pristupa i aktivnosti, institucionalnog učenja, ali i javnog izvještavanja o postignućima i uočenim problemima u provedbi. **Mi se obavezujemo na redovita neovisna vrednovanja provedbe javnih politika, javno objavljivanje izvještaja o vrednovanju te na raspravu o nalazima i preporukama na razini Sabora.** Također se obavezujemo na dosljednu provedbu Zakona o pravu na pristup informacijama.

Razvoj i upravljanje poslovnim procesima radi pružanja kvalitetne usluge

Kako bi kvaliteta pružene javne usluge bila zadovoljavajuća, poslovne je procese potrebno popisati, analizirati te optimirati. Optimizacija poslovnih procesa odnosi se na utvrđivanje aktivnosti, postupaka ili radnji (bilo na strani institucije bilo na strani korisnika usluga) koje stvaraju „uska grla“ ili nepotrebne troškove i, ako je moguće, na njihovo ukidanje, a ako to nije moguće, onda svakako na njihovo unapređivanje.

Prvi zahtjev koji postavljamo pred državne službenike jest jedinstvena primjena Zakona o upravnom postupku za koji ćemo osigurati ujednačavanje prakse i pomoć službenicima u rješavanju kompleksnih pitanja. To ćemo učiniti punom primjenom već izrađenih digitalnih alata za ujednačavanje upravnih postupaka i nadzor nad njima. Time ćemo za građane osigurati predvidljivost i brzinu postupanja u osiguranju njihovih prava i ispunjavanju potreba. Istodobno će sustav omogućiti službenicima prijavu problema u primjeni Zakona te davanje prijedloga za unapređivanje okvira.

Primjenu postojećeg sustava upravljanja kvalitetom na državnoj razini učinit ćemo obaveznom, a za razinu regionalne i lokalne samouprave to će biti uvjet za odobravanje sredstava s nacionalne razine.

Adekvatan teritorijalni ustroj

Aktualna podjela Hrvatske na 21 županiju te 555 gradova i općina priječi osiguravanje odgovarajuće razine resursa i kapaciteta za upravljanje razvojem i za pružanje jednako kvalitetnih javnih usluga.

Teritorijalni ustroj mora podržavati autonomiju jedinica lokalne samouprave u upravljanju vlastitim razvojem i u kvalitetnom pružanju javnih usluga građanima i poslovnim korisnicima na lokalnoj razini. To je njegova primarna svrha. U tom kontekstu nije upitno treba li smanjivati broj jedinica lokalne i regionalne samouprave, ali svrha teritorijalnog preustroja nije ni puko smanjenje broja nego je svrha osigurati dostatne kapacitete za pružanje javnih usluga jednake kvalitete na čitavom teritoriju Republike Hrvatske. Kako je teritorijalni preustroj usko vezan za politiku lokalnog i regionalnog razvoja, on će iz nje i proizaći. U mandatnom razdoblju stvorit ćemo razvojne i administrativne preduvjete za provedbu teritorijalnog preustroja, uz stručnu i javnu raspravu

Usmjerit ćemo se na razvoj gradova od 10.000 do 30.000 stanovnika i ruralna područja koja im gravitiraju, i to proširenjem obuhvata integriranih teritorijalnih ulaganja (ITU) kao i mehanizmom lokalnog razvoja pod vodstvom zajednice (CLLD). **Razvojne agencije djelovat će na razini većih regija umjesto dosadašnjeg ustroja na razini županija.** Razvojne agencije koordinirat će izradu i provedbu projekata od regionalne važnosti (primjerice na području energetike, zaštite okoliša, prometa, gospodarenja otpadom, prostornog planiranja i sl.) u suradnji s ključnim dionicima. Politička razina odlučivanja na razini regija temeljit će se na legitimitetu predstavnika lokalne vlasti zbog čega će postojeća razina županijskog političkog predstavništva biti nepotrebna.

3.5 Reforma pravosuđa

Cilj je našeg programa za pravosuđe vraćanje povjerenja u sustav što namjeravamo postići mjerama usmjerenim prema osiguravanju uvjeta za neovisno djelovanje državnog odvjetništva i sudova na svim razinama, povećanju učinkovitosti, uključujući unapređivanje sustava upravljanja državnim odvjetništvom i sudovima, te osiguravanju kvalitete pravosuđa.

Neovisnost pravosudnog sustava

Razina neovisnosti i odgovornosti pravosudnih dužnosnika daleko je od onoga što bi se očekivalo u konsolidiranim demokracijama koje počivaju na sustavu kočnica i ravnoteže, ali i na visokoj razini integriteta pravosudnih dužnosnika. Zatvorenost pravosudnog sustava i njegovo odbacivanje javne kritike ne samo što negativno utječe na kvalitetu nego i ozbiljno narušava i neovisnost sustava koja služi kao alibi za izostanak dijaloga s onima koje mogu pridonijeti unapređivanju, kako sadržajno tako i procesno.

U sustavu državnog odvjetništva ključna je prepreka neovisnosti način imenovanja glavne državne odvjetnice o kojoj na formalnoj razini odlučuje natpolovična većina u Saboru, a u praksi se njezino imenovanje zbiva iza zatvorenih vrata, pred povjerenstvom koje čini vrhuška izvršne vlasti. Od glavne državne odvjetnice, koju *de facto* na tu dužnost imenuje i te dužnosti razrješava Vlada RH i o čijem proračunu odlučuje ta ista vlada, ne može se očekivati visok stupanj neovisnosti. Istodobno tako izabrana glavna državna odvjetnica imenuje ravnateljicu USKOK-a. U sustav je, dakle, ugrađen niz rješenja koja priječe stvarnu neovisnost državnoodvjetničkog djelovanja.

Osim toga, ključno je izmijeniti način rješavanja sukoba nadležnosti između Državnog odvjetništva i Ureda Europske javne tužiteljice. O tome ne može odlučivati Glavna državna odvjetnica, jer se u takvim situacijama neminovno nalazi u sukobu interesa. Stoga će o tom pitanju odlučivati Vrhovni sud Republike Hrvatske.

Ključne mjere za povećanje neovisnosti pravosudnog sustava uključuju:

- izmjenu načina **imenovanja glavne državne odvjetnice i načina imenovanja ravnateljice USKOK-a;**
- izmjenu zakona kojim se definira način suradnje s Uredom europske javne tužiteljice – namjesto glavne državne odvjetnice, **posljednju riječ u mogućem sukobu nadležnosti između DORH-a i Ureda EPPO-a imat će Vrhovni sud;**
- **neovisnost i stabilnost procedura imenovanja i razrješavanja sutkinja od politike** sudskom kontrolom postupka i odluka o imenovanju temeljem kriterija integriteta i stručnosti;
- individualnu neovisnost sutkinja jačat ćemo poboljšanjem uvjeta rada i **jasnim propisima vezanim za način određivanja sudačkih plaća** koji neće ovisiti o proračunskim ograničenjima na poziciji ministarstva zaduženog za pravosuđe;
- za pokretanje tužbi protiv časti i ugleda sutkinje će trebati osigurati odobrenje predsjednice Vrhovnog suda.

Povećanje učinkovitosti

To što je Hrvatska prema broju sutkinja – 43 na 100.000 stanovnika – predvodnica na razini EU-a, a istodobno je na samom začelju kad je riječ o trajanju postupaka pokazuje manjkavosti u upravljanju pravosuđem na sistemskoj razini.

Predsjednice sudova istodobno obavljaju menadžerske dužnosti – upravljaju financijama i ljudima – i sudačke dužnosti. Bez znanja i iskustva u upravljanju, resursima ne upravljaju optimalno, a zbog te njihove uloge trpi sudački posao.

Hrvatski sudovi godišnje zaprimaju otprilike milijun i tristo tisuća predmeta, a Državno odvjetništvo obradi više od dvjesto tisuća prijava. Tako visok broj predmeta u uvjetima nerazvijenog sustava alternativnog rješavanja sporova neminovno negativno djeluje na duljinu trajanja postupaka. Neujednačena sudska praksa također pridonosi neefikasnosti. Nadalje, u parničnim postupcima učestala je praksa sazivanja ročišta za predmete koji nisu potpuno pripremljeni za raspravu što rezultira sazivanjem sljedećih ročišta u razmacima od više mjeseci, a u nekim slučajevima i više godina.

Teritorijalni, ali i općeniti ustroj sudbene vlasti nije proveden racionalno, prostori su neadekvatni, a tehnička oprema zastarjela. Osim toga, sutkinje su opterećene velikom količinom administrativnog posla, a na sudovima nedostaje i znatan broj službenica čija je zadaća pružati podršku sutkinjama u postupcima. Istodobno digitalizacija pravosuđa nije potpuno zaživjela.

Na učinkovitost državnoodvjetničke organizacije osim manjka dužnosničkih i službeničkih kadrova utječe i to što se uz progon kaznenih djela DORH bavi i zastupanjem interesa Republike Hrvatske u svim predmetima u kojima je ona stranka u postupku pred domaćim i međunarodnim tijelima. Na taj dio posla troši se izrazito puno ljudskih i financijskih kapaciteta i vremena što otežava progon kaznenih djela. Osim toga, USKOK se, kao specijalizirano tijelo državnog odvjetništva, originalno zamišljeno za progon najtežih oblika organiziranog kriminala i korupcije, bavi svim oblicima korupcije uključujući i tzv. sitnu korupciju, a ukinuta je tzv. financijska policija koja je djelovala u sklopu Porezne uprave.

Ključne mjere koje namjeravamo uvesti radi povećanja učinkovitosti pravosudnog sustava obuhvaćaju:

- **uvođenje profesionalnih menadžerskih pozicija na sudove i u državnoodvjetničke organizacije** kako bi se sutkinjama i pravosudnim dužnosnicama u sustavu državnog odvjetništva omogućilo da se potpuno posvete pravnim poslovima prepuštajući pitanja upravljanja ljudima koji za te poslove imaju kompetencije i iskustvo;
- unapređivanje uvjeta rada osiguranjem odgovarajućih prostora i tehničke opreme na sudovima te u državnoodvjetničkim organizacijama;
- **reorganizaciju mreže sudova:** prvostupanjskih na maksimalno dvanaest, a područnih na maksimalno četiri uz zadržavanje sudskih ureda i službi čiji se broj može mijenjati prema potrebama;
- **ograničavanje mogućnosti sudjelovanja sutkinja u arbitražama** kako radi povećavanja učinkovitosti tako i radi osiguravanja njihove neovisnosti;
- snažnije promicanje medijacije i **uvođenje modela stimuliranja stranaka za mirno rješavanje sporova** uključujući i prekršajne postupke;
- **regulaciju i poticanje izvansudskog rješavanja sporova između javnopravnih tijela** uz uvođenje obaveze plaćanja sudskih pristojbi za javnopravna tijela pri pokretanju postupaka koji se ne razrješava u izvansudskom postupku;
- propisivanje mogućnosti da već **u prvom postupku po žalbi drugostupanjski sudovi provedu raspravu i dokazni postupak** kako bi se utvrdile sve bitne činjenice za donošenje odluke;
- **propisivanje obaveze vođenja sudskih rasprava u kontinuitetu** te uvođenje instruktivnih rokova tamo gdje ih sada nema;
- za repetitivne i društveno važne predmete **osiguravanje alternativnih sudskih procedura kolektivnog sklapanja nagodbi** uz sudjelovanje i potporu predstavnicima državnih vlasti;
- smanjivanje opsega predmeta u kojima sud provodi samo specifično sudske administriranje uz prebacivanje takvih poslova na sudske službenice;
- rješavanje jednostavnih, repetitivnih predmeta uz visok stupanj automatizacije procesa, ali i ljudsku provjeru;
- spajanje i koordinaciju projekata digitalizacije pravosuđa uz njihov daljnji razvoj na osnovi otvorenih platformi;
- **ponovno osnivanje Državnog pravobraniteljstva kao tijela specijaliziranog za zaštitu imovinskih prava i interese Republike Hrvatske** kako bi DORH sve svoje resurse usmjerio na progon kaznenih djela;

- **ponovno uspostavljanje financijske policije pri Poreznoj upravi** radi pravodobnog prepoznavanja i kažnjavanja nerazmjera prihoda i imovine te podrške DORH-u u progonu i kažnjavanju porezne evazije i pranja novca.

Unapređivanje kvalitete

Jamac učinkovitog progona kaznenih djela na strani DORH-a, kao i jamac pravedne, brze i na zakonu zasnovane presude jest ponajprije kvaliteta kadrova i njihov profesionalni integritet. Zadatak je izvršne vlasti stvoriti uvjete u kojima će najbolje pravnice, s visokim stupnjem osobnog i profesionalnog integriteta, birati posao unutar pravosuđa.

Državno sudbeno vijeće (DSV) kao tijelo nadležno za imenovanje, napredovanje i razrješavanje sudaca nema adekvatnih objektivnih kriterija koji bi jamčili da će se u sustav novačiti i u njemu napredovati najkvalitetniji kadrovi što ruši vjerodostojnost cijele institucije. Percepcija prema kojoj napreduju podobni umjesto sposobnih dodatno ruši povjerenje javnosti u pravosudni sustav i demotivira kvalitetne profesionalke.

Nezadovoljstvo dužnosnica i službenica stanjem u pravosuđu rezultira manjkom kadrova i manjkom motivacije za kvalitetan rad i profesionalno usavršavanje. Često svjedočimo formalističkom tumačenju pravne norme bez uzimanja u obzir smisla i svrhe propisa uz izostanak primjene prava i normi nadređenih hrvatskom pravosudnom sustavu.

Izmjenama Okvirnih mjerila za rad sutkinja 2021. godine povećana je sudačka „norma“. Radi sustizanja norme, sudi se na štetu rješavanja kompleksnih predmeta koji zahtijevaju više vremena te umanjuju vjerojatnost postizanja „norme“.

Ključne mjere za unapređivanje kvalitete obuhvaćaju:

- **uvođenje objektivnih kriterija za izbor sutkinja iz sudačkih i nesudačkih redova** uz propisivanje obveze imenovanja petine sutkinja iz redova profesorica, uglednih pravnih stručnjakinja i odvjetnica;
- doradu Okvirnih mjerila za rad sutkinja na način koji će u obzir uzimati i na odgovarajući način **vrednovati kompleksnost predmeta**;
- **osiguravanje stalne i obvezne edukacije za sudske dužnosnice i službenice** u odnosu prema ustavnoj, međunarodnoj i europskoj praksi te radi proširivanja razumijevanja pravnih problema i praćenja napretka u pravnoj znanosti;
- **uvođenje stegovne odgovornosti sutkinja** u slučaju nezakonitog ili nepravilnog rada i procesnih sankcija stranaka u slučaju nezakonitog postupanja;
- reorganizaciju i rekonceptualizaciju DSV-a uključujući i **formiranje Stegovnog suda s profesionalnom predsjednicom** zaduženom za osiguravanje pravičnog donošenja odluka u najkraćem roku;
- pravo građanki i stručne javnosti da predlažu stegovne postupke.

4. Sigurne i solidarne: ravnopravnost, ljudska sigurnost i otpornost na klimatske promjene

Naše društvo desetljećima se gradi na strahu, netrpeljivosti prema manjinama i nasilju koje se očituje u obitelji, prema slabijima, u svakodnevim susretima, školi i drugim institucijama. Napraviti ćemo zokret prema društvu koje je ravnopravno, solidarno i aktivno u globalnim odnosima te s nadom gleda prema budućnosti u kojoj je dobrobit svake osobe neraskidivo vezana s izgradnjom dobrobiti zajednice.

Nepravda u našem društvu nije nigdje očitija nego u nejednakosti žena koje čine većinu u društvu. Uskrata reproduktivnog zdravlja, veći teret neplaćenog rada, nedostatak društvenih kapaciteta za skrb o djeci i starijima, niže plaće za jednak rad i u konačnici manje mirovine, slabija zastupljenost u procesima odlučivanja i rodno uvjetovano nasilje sve su aspekti te nepravde koja se proteže kroz sve aspekte društva. Predano ćemo raditi na njenom dokidanju. Podjednako predano raditi ćemo na zaštiti prava društvenih manjina poput LGBTIQ+ zajednice i migranata, a procesima dvosmjerne integracije kako građani u susretu s drugačijim i stranim ne bi osjećali strah nego priliku za međusobno upoznavanje, povjerenje i kvalitetniji život svih u društvu.

Ponudit ćemo koncept ljudske sigurnosti umjesto neuspješnog HDZ-ovog koncepta domovinske sigurnosti. Shvaćajući da ugroze za sigurnost građanki i građana u budućnosti u većoj mjeri dolaze od klimatskih promjena i prirodnih nepogoda, smatramo da je nužno okrenuti se drugačijem promišljanju koncepta sigurnosti koje sigurnost ne percipira kao djelovanje represivnog aparata već shvaćanju da se sigurnost, ali i zdravlje ljudi, osigurava kroz sinergijsko djelovanje institucija, izgradnju društvene i infrastrukturne otpornosti, sustava civilne zaštite i solidarnog doprinosa građana i građanki.

Na istim ovim temeljima graditi ćemo i našu aktivnu vanjsku politiku: partnerstvima za jačanje ljudskih prava i klimatske pravde, mirovnom diplomacijom, razvojnom suradnjom te podrškom zemljama susjedstva.

Solidarnost vidimo kao motor za izgradnju sigurnijeg društva, regije i međunarodnih odnosa.

4.1 Rodna ravnopravnost

Zdravstvena zaštita žena, transrodnih i interspolnih osoba

Briga za zdravlje žena, uključujući reproduktivno zdravlje, u Hrvatskoj osobito akumulira i pokazuje probleme zdravstvenog sustava, s naglaskom na izraziti manjak zdravstvenih radnika. Upravo u tom području zdravstvene skrbi naglašeni su problem neprofesionalnog i neadekvatnog postupanja što, u konačnici, rezultira uskraćivanjem zdravstvene skrbi ženama te kršenjem njihovog prava na zdravlje.

Osigurat ćemo **uvjete za dostupnu i besplatnu zdravstvenu skrb**, uključujući skrb za **reproduktivno zdravlje** žena na **primarnoj razini zdravstvene zaštite**, u svim dijelovima Hrvatske te svim društvenim skupinama kojima je takva skrb potrebna, uključujući i marginalizirane i diskriminirane skupine (Romkinje, žene s invaliditetom, transrodne i interpolne osobe te žene u prostituciji).

Osigurat ćemo **edukaciju zdravstvenih radnika** o reproduktivnom zdravlju žena koja prati najnovije znanstvene spoznaje te na temelju njih **izraditi jasne stručne smjernice i protokole** u području reproduktivne skrbi.

Osigurat ćemo **dostupnost menstrualnih potreština** u obrazovnim i javnim ustanovama radi smanjenja menstrualnog siromaštva.

Zakonskim okvirom omogućit ćemo pristup medicinski pomognutoj oplodnji ženama samicama i životnim partnericama.

Osigurat ćemo **dostupan, siguran i besplatan pobačaj**. Pravo žena na besplatan i dostupan pobačaj stavit ćemo u Ustav. Žene imaju pravo na medicinski prekid trudnoće na zahtjev u roku predviđenom zakonom, na izbor metode prekida trudnoće, kao i na prekid trudnoće nakon isteka zakonom predviđenog roka u slučajevima medicinske indikacije ili kada je do začeća došlo uslijed kaznenog djela silovanja.

Borba protiv nasilja nad ženama / femicid

Bilježimo poražavajući trend rasta broja slučajeva nasilja nad ženama u obitelji u sferi kaznenog prava, kao i rast broja ubojstava žena od strane bliskih osoba i intimnih partnera. Navedeno upućuje na neučinkovito preveniranje rodno uvjetovanog nasilja, neučinkovito prepoznavanje i uklanjanje uzroka, neučinkovitu edukaciju i obrazovanje o rodno uvjetovanom nasilju, neučinkovitu i nedovoljnu zaštitu žrtava nasilja.

Nužno je, u svrhu prevencije rodno uvjetovanog nasilja, zaštite žrtava te odgovarajućeg kažnjavanja počinitelja u potpunosti implementirati Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Stoga ćemo u javnosti **podizati razinu svijesti i razumijevanja o različitim oblicima rodno uvjetovanog nasilja**, kao i njegovim posljedicama. **Promicat ćemo na svim razinama obrazovanja načela rodne ravnopravnosti**, prava na život bez nasilja i nenasilnog rješavanja sukoba. Educirat ćemo stručne osobe uključene u kontakt sa žrtvama ili počiniteljima nasilja u obitelji za **pravovremeno prepoznavanje svake pojave rodno uvjetovanog nasilja i adekvatnu reakciju na njega**.

Žrtvama nasilja ćemo **osigurati zaštitu te različite oblike podrške** kao što su psihosocijalna, zdravstvena, pravna, financijska, stambena i drugi oblici pomoći, nužni kako bi se žrtve osnažile i oporavile od rodno uvjetovanog nasilja. Implementirat ćemo **terapijske i rehabilitacijske programe za počinitelje nasilja** u obitelji uz standardizirani rodni pristup, vanjsku evaluaciju postojećih tretmanskih programa, multisektorski pristup te uključivanje ženskih organizacija. Uspostavit ćemo **adekvatan broj skloništa te kriznih centara i telefonskih linija** za pomoć žrtvama rodno uvjetovanog nasilja u skladu s Konvencijom

Vijeća Europe te preporukama GREVIO odbora i osigurati **dugoročno financiranje nezavisne podrške ženama žrtvama nasilja** kroz aktivnosti specijaliziranih ustanova te udruga i organizacija civilnog društva.

Aktivno ćemo stvarati sustav koji potiče i omogućava da žrtve nasilja u obitelji, svjedoci nasilja u obitelji, stručne osobe koje znaju ili sumnjaju na to da je počinjeno nasilje u obitelji, kao i sve druge osobe koje imaju takva saznanja, to prijave nadležnim tijelima. Osigurat ćemo da se **istrage i sudski postupci** u vezi s nasiljem u obitelji **odvijaju žurno i bez odgađanja**. Osigurat ćemo pažljivu procjenu opasnosti za žrtve nasilja od daljnjeg nasilja, zastrašivanja, osvećivanja te od daljnje viktimizacije uz poduzimanja žurnih mjera zaštite žrtava.

Nejednakost žena i muškaraca na tržištu rada

Žene u Europskoj uniji imaju 12.7 % niže plaće od muškarca, a u Hrvatskoj 11.1 %. Prema Europskoj komisiji žene u prosjeku provedu 90 minuta više dnevno obavljajući kućanske poslove te poslove brige o djeci i drugim članovima obitelji koji trebaju skrb. U Hrvatskoj, istraživanja pokazuju, žene obavljaju tri puta više kućanskih poslova od svojih muških partnera. Žene obavljaju značajno više neplaćenog rada te su za jednak rad slabije plaćene od muškaraca.

Dio uzroka leži u činjenici da žene češće imaju prekide u karijeri u odnosu na muške kolege jer nesrazmjerno više koriste roditeljski dopust i češće rade skraćeno upravo radi nužne skrbi o djeci te starijim i potrebitim članovima obitelji. Sektori u kojima žene čine većinu zaposlenih slabo su plaćeni sektori, a prekarna, nesigurna radna mjesta većinski popunjavaju žene (61 %). Rodni je jaz u plaćama 11 %, a najveći je u financijskom sektoru, zdravstvu i trgovini. Udio žena u upravnim odborima dioničkih društava u Hrvatskoj je ispod 26 %, a u nadzornim odborima ispod 17 %. Do 2026. prema EU Direktivi o poboljšanju rodne ravnoteže u trgovačkim društvima taj se udio mora povećati - najmanje 40 % neizršnih direktorskih položaja ili 33 % svih rukovodećih položaja mora pripadati ženama.

Rodna razlika u plaćama dodatno se povećava s godinama i razvojem karijere, što doprinosi manjem potencijalu koji žene imaju za štednju i ulaganja, što pak povećava rizik od siromaštva i socijalne isključenosti. To dovodi do toga da nakon radnog vijeka razlika u mirovinama između muškaraca i žena na razini EU-a iznosi gotovo 30 %, a umirovljenice su u Hrvatskoj skupina u najvećem riziku od siromaštva (36.5 %).

Aktivno ćemo raditi na **stvaranju poticajnih ekonomskih uvjeta za sigurna i adekvatno plaćena radna mjesta**, a zakonski ćemo zaštititi trudnice koje rade na određeno i koje često gube posao kada poslodavac shvati da su trudne.

Kroz socijalno partnerstvo definirat ćemo mehanizme praćenja rodnog jaza u plaćama, uključiti u proces praćenja sindikate i radnička vijeća te predlagati mjere za smanjivanje rodnog jaza u plaćama u procese kolektivnog pregovaranja. **Poticat ćemo veće plaće za zanimanja u kojima većinom rade žene**, i intenzivnije korištenje mjera aktivne politike zapošljavanja žena, primjerice kroz programe stručne izobrazbe.

Proširit ćemo dostupnu skrb za djecu, ali i za druge osobe unutar obitelji kojima je skrb potrebna – od univerzalne dostupnosti predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu do osiguravanja podrške u zajednici za djecu s teškoćama u razvoju, osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi. Kroz javne kampanje i senzibilizaciju poslodavaca o važnosti uključivanja očeva u aktivan odgoj djeteta poticat ćemo očeve na korištenje roditeljskog dopusta.

4.2 Prava LGBTQIA+ osoba

Unatoč određenim naprecima u smanjenju marginalizacije i poboljšanom pravnom položaju, LGBTQIA+ osobe se u svakodnevnom privatnom i javnom životu još uvijek susreću s nizom izazova i problema prouzrokovanih nejednakim pravima te otvorenim i prikrivenom diskriminacijom kao i čestim nasiljem na temelju seksualne orijentacije, spolnih karakteristika, rodnog identiteta i/ili rodnog izražavanja. U zadnjih nekoliko godina došlo je do određenih pozitivnih institucionalnih pomaka, ali ponajviše zahvaljujući sudskoj borbi LGBTQIA+ zajednice i naporima civilnog društva.

LGBTQIA+ osobe izložene su otvorenoj diskriminaciji, govoru mržnje i nasilju u privatnom i javnom prostoru, a napadi na njih tretiraju se u pravilu kao prekršajna djela. Ugrožavanje zdravlja i kršenje dostojanstva transrodnih i interseksualnih osoba, diskriminacija pri zapošljavanju i na radnom mjestu, povećana izloženost riziku od višestruke diskriminacije u raznim domenama života, neravnopravnost u pogledu udomljavanja i posvajanja, poteškoće u reguliranju osobnih pitanja poput oznake spola, zaštite od diskriminacije temeljem spolnih karakteristika, povrede prava na privatnost, nedostatak financijskih i prostornih resursa za samoorganiziranje te izloženost manjinskom stresu samo su dio problema s kojima se LGBTQIA+ osobe susreću.

Izjednačit ćemo prava LGBTQIA+ osoba u svim domenama života te ih osnaživati kroz kulturno-društvene programe s ciljem jačanja resursa LGBTQIA+ zajednice aktivnim sudjelovanjem predstavnika_ica LGBTQIA+ zajednice u radnim skupinama za izradu javnih politika.

Obiteljski život LGBTQIA+ osoba

Izmijenit ćemo Obiteljski zakon kako bi **zajednica istog spola izričito bila definirana kao obitelj** i kako bi se **omogućilo posvajanje životnim i neformalnim životnim partnerima_icama**. Po uzoru na članak 11. Obiteljskog zakona, uvest ćemo odredbu u Zakon o životnom partnerstvu kojom se brani svako nepovoljno postupanje prema neformalnim životnim partnerima_icama. Omogućit ćemo **upis istospolnih roditelja u matične knjige djeteta** te ujednačiti Zakon o socijalnoj skrbi sa Zakonom o životnom partnerstvu kako bi se prava i usluge iz socijalne skrbi koje se odnose na bračne i izvanbračne drugove odnosile beziznimno i na neformalne životne partnere_ice. Radit ćemo na **senzibilizaciji državnih i javnih službenika_ica u području ostvarivanja prava LGBTQIA+ osoba** u domeni obiteljskog života.

Unapređenje zdravstvene i socijalne skrbi

Osigurat ćemo **dostupnost cjelovite psihosocijalne podrške LGBTQIA+ osobama i njihovim obiteljima** u okviru javnozdravstvenog sustava, sustava socijalne skrbi i organizacija civilnog društva na temelju afirmativnog pristupa koji podrazumijeva poštivanje rodnog identiteta i/ili seksualne orijentacije, a usmjeren je na osnaživanje i jačanje kapaciteta osobe u prevladavanju teškoća. Razvijat ćemo i širit mrežu **programa zaštite mentalnog zdravlja za osobe koje se nose s manjinskim stresom**.

Poticat ćemo suradnju i umrežavanje stručnjaka_kinja u području zdravstva, socijalne skrbi i civilnog sektora te omogućiti sigurno i inkluzivno okruženje unutar sustava zdravstvene i socijalne skrbi kroz edukaciju i senzibilizaciju djelatnika_ica o specifičnim potrebama LGBTQIA+ osoba.

Nadasve ćemo poticati usavršavanje stručnjaka_inja i **stjecanje dodatnih kompetencija za rad s transrodnim i rodno varijantnim osobama** kako bi se stekli uvjeti za kvalitetnije

pružanje zdravstvene skrbi. **Transrodnim osobama učinit ćemo dostupnom cjelovitu zdravstvenu skrb** te ćemo omogućiti medicinski pomognutu oplodnju formalnim i neformalnim životnim partnericama.

U Kazneni zakon dodat ćemo odredbu o **zabrani tzv. konverzivne „terapije“**.

Suzbijanje diskriminacije, nasilja i mržnje

Proširit ćemo antidiskriminacijski pravni okvir za zaštitu od diskriminacije na temelju spolnih karakteristika, odnosno interspolnosti.

Radit ćemo na sustavnom osiguranju **ostvarivanja prava žrtava i svjedoka u kaznenim postupcima zločina iz mržnje**. Sustavnom edukacijom policijskih službenika_ca i pravosudnih tijela u istražnom postupku osigurat ćemo dosljednu primjenu Protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje. Dodatno ćemo **zaštititi žrtve slučaja zločina iz mržnje** oslobođenjem žrtava od plaćanja sudskih pristojbi za pokretanje postupaka za naknadu štete i utvrđivanje diskriminacije protiv počinitelja_ice zločina iz mržnje, osiguravanjem besplatne psihološke podrške i žurnim postupanjem na temelju prijave.

Osigurat ćemo da Zakon o suzbijanju diskriminacije postane obavezan predmet ispitivanja prilikom testiranja za zapošljavanje u državnu službu. Uvest ćemo mjere kontinuiranog obrazovanja na temu diskriminacije i nasilja nad LGBTQIA+ osobama za javne službenike_ce (policijske službenike_ce, državne odvjetnike_ce i savjetnike_ce, suce_sutkinje i sudske savjetnike_ce te djelatnike_ce zavoda za socijalni rad).

Provodit ćemo sustavne **kampanje protiv homofobije, bifobije, interfobije i transfobije usmjerene na podizanje svijesti** i znanja javnosti i drugih relevantnih dionika, u suradnji s obrazovnim institucijama i organizacijama civilnog društva.

Uvest ćemo sveobuhvatni građanski odgoj i u međupredmetnom kurikulumu osobnog i socijalnog razvoja **snažnije naglasiti sadržaje vezane uz seksualna i reproduktivna prava i zdravlje** koji će učenike_ce educirati o važnosti poštivanja i zaštite LGBTQIA+ prava.

Statističku obradu zločina iz mržnje učinit ćemo javno dostupnom i obraditi je na način da je iz anonimiziranih podataka vidljiva svaka osnova počinjenja kaznenog djela iz mržnje, kao i spol te dob počinitelja_ice. U anonimiziranu statistiku ćemo uključiti i predmete u kojima se obustavlja kazneni progon i izriče odgojna mjera zbog maloljetnosti počinitelja_ice.

Jačat ćemo institut kriznog smještaja koji uključuje siguran i osnažujući prostor za LGBTQIA+ maloljetne i punoljetne osobe za vrijeme trajanja redovnog obrazovanja, a najdulje do navršene 26. godine života.

Uklonit ćemo diskriminirajuće odredbe za gej muškarce iz formulara koji prethodi darivanju krvi.

Oснаživanje LGBTQIA+ osoba kroz kulturu, zajednicu i radne prostore

Omogućit ćemo **prostorne i financijske resurse za osnivanje lokalnih, odnosno regionalnih LGBTQIA+ centara** s ciljem provođenja društvenih i kulturnih događaja za zajednicu i širu javnost kako bismo poticali samoorganizaciju u kolektive i inicijative s ciljem unapređenja položaja LGBTQIA+ sugrađana_ki.

Omogućit ćemo financijske **potpore organizacijama civilnog društva koje djeluju na području promicanja i zaštite prava LGBTQIA+ osoba**. Poticati ćemo kulturne ustanove da u svoje programe i planove rada uvrste perspektivu LGBTQIA+ identiteta.

Provodit ćemo javne kampanje za osnaživanje LGBTQIA+ osoba i edukaciju šire populacije o položaju LGBTQIA+ osoba i kvir-identiteta u društvu. Kao predstavnice_i nacionalne političke vlasti sudjelovat ćemo u Povorkama ponosa LGBTQIA+ osoba u svim gradovima u Hrvatskoj u kojima se povorke organiziraju.

Promovirat ćemo uključivost prema LGBTQIA+ radnicima_ama u radnom okruženju kroz poticanje sindikalnog organiziranja, edukaciju sindikata te osoba na upravljačkim pozicijama u javnoj upravi i privatnim subjektima.

Poticat ćemo izmjene i donošenje novih kolektivnih ugovora kojima se eksplicitno navode i izjednačavaju životna partnerstva i brak, kao i neformalna životna partnerstva i izvanbračne zajednice u smislu prava koja radnice i radnici mogu koristiti.

Poticat ćemo **edukaciju radnika_ca i poslodavaca_ki o temama vezanim uz antidiskriminacijski zakonodavni okvir** i LGBTQIA+ ravnopravnost, s naglaskom na edukaciju povjerenika_ca za zaštitu dostojanstva.

Ojačat ćemo mjere zaštite od diskriminacije u radnom prostoru obvezivanjem poslodavaca_ki na donošenje i provođenje aktivnih mjera za suzbijanje diskriminacije.

4.3 Migracije i međunarodna solidarnost

Migracije su u 21. stoljeću dobile novu dinamiku zbog razmjene informacija, lakoće putovanja i regionalnih integracija, ali i ratnih sukoba, političkih progona, diskriminacije, nejednakosti te posljedica klimatskih promjena. Naše društvo tradicionalno je ono iz kojeg ljudi odlaze u potrazi za boljim radnim i životnim perspektivama. Od pridruživanja Europskoj uniji 2013, iz Hrvatske se iselilo 350.000 stanovnika, uglavnom radno sposobnih, a od svih zemalja EU-a, Hrvatska ima najveći udio doznaka u BDP-u.

Taj nedostatak radnika Hrvatska posljednjih godina stihijski nadomješta radnicima iz trećih zemalja koji mogu kratkoročno ublažiti manjak radne snage, ali bez **strategije zadržavanja stanovništva** takve će se fluktuacije nastaviti i generirati trajnu ovisnost o novim migracijama.

HDZ-ove vlade nisu ništa poduzele kako bi se to promijenilo, a iseljavanje i deaktiviranje stanovništva u radnoj dobi posljedica je HDZ-ovog neuspjelog društveno-ekonomskog modela i promašene demografske politike. Zbog akutnog nedostatka radnika vlada je 2021. fleksibilizirala zapošljavanje radnika iz trećih zemalja, a definiranje potreba i uvjeta rada prepustila poslodavcima, što je rezultiralo značajnim kršenjima prava stranih radnika.

Trend iseljavanja radnika iz Hrvatske zaustavit ćemo poboljšanjem kvalitete života za sve – kroz priuštivo stanovanje, dostupne vrtiće, kvalitetne zdravstvo i socijalne usluge, veće plaće i bolje uvjete rada. U vanjskopoličkom djelovanju povezivat ćemo se s onima koji su iselili, vraćati njihovo povjerenje u hrvatsko društvo i koristiti profesionalni i znanstveni kapacitet koji postoji van granica RH.

Hrvatskoj treba nova imigracijska i integracijska politika jer su bez nje useljenici osuđeni na isključenost iz društva kojemu doprinose i u kojemu žive. Naša imigracijska politika temelji se na **zaštiti prava radnika, snažnom integracijskom okviru, reguliranim načinima migracije, ravnomjernoj raspodjeli odgovornosti među zemljama EU-a i međunarodnoj solidarnosti**.

Budući da zbog starenja i iseljavanja stanovništva Hrvatska može očekivati i daljnji rast potreba za radnicima iz trećih zemalja, želimo osigurati da njihov dolazak nikako ne ruši prava i plaće domaćih radnika. Migracije u svrhu rada, studija ili ujedinjenja s obitelji prilike su za ekonomski, znanstveni i kulturni napredak te povećanje blagostanja našeg društva.

Izvan sfere tržišta rada, umjesto nemoguće misije zaustavljanja migracija na granicama, koja redovito rezultira nečovječnim postupanjima, želimo osigurati sustav sigurnih i legalnih načina migracije. Dokidanjem legalnih načina ekonomske imigracije i zapostavljanjem instrumenata privremene međunarodne zaštite, zemlje EU-a prisilile su ljude koji bježe od rata, represije i teških materijalnih prilika na neregulirane prelaske te stvorile pritisak na sustav azila. **Sustav azila mora biti pravedan i učinkovit**, ustrojen prema međunarodnom i humanitarnom pravu te **pružiti sigurnost svima koji bježe pred ugrozom**. Tražitelji azila ne mogu biti smješteni u nehumanim uvjetima, a u ograničenom periodu čekanja trebaju imati mogućnost rada. Oni koji ne ispunjavaju propisane uvjete moraju imati pravo na siguran i dostojanstven povrat u zemlju polazišta, ako to tamošnji sigurnosni uvjeti dozvoljavaju. Vanjskopoličkim naporima, međunarodnom razvojnom suradnjom i pomoći u sklopu EU-a Hrvatska treba sudjelovati u uklanjanju uzroka prisilnih migracija (kao što su ratni sukobi, posljedice prirodnih katastrofa i neimaština). EU treba koristiti mehanizme privremene međunarodne zaštite u sve češćim situacijama kada je to potrebno, kao što ih je koristila u slučaju ukrajinskih izbjeglica.

Za hrvatske građane dolazak stranaca predstavlja novo iskustvo i kao takvo može buditi strah, ali kvalitetna integracija i međusobno upoznavanje doprinosi povjerenju, sigurnosti i uzajamno kvalitetnijem životu.

Imigracijska i integracijska politika

Država treba **tripartitnim dijalogom određivati društvene potrebe** za radnicima u pojedinim zanimanjima, a državljanima trećih zemalja omogućiti useljavanje na temelju radnih dozvola koje nisu vezane uz poslodavca, nego kvalifikacije potrebne na tržištu rada.

Produžit ćemo **trajanje radnih dozvola na 3 godine** i tako pružiti veću sigurnost radnicima iz trećih zemalja, a u slučaju njihova kontinuiranog rada uvesti mogućnost produženja radne dozvole te ulazak u poticajni okvir za ostvarivanje dugotrajnog boravišta. **Radnicima iz trećih zemalja s dužim boravkom omogućit ćemo spajanje s obitelji**, što uključuje djecu i istospolne partnere.

Poticat ćemo **integraciju kao dvosmjernan proces** intenzivnijim **uključivanjem poslodavaca** u aktivnosti integracije. Organizirat ćemo **tečajeve jezika, nostrifikaciju diploma i dokvalifikacije** za deficitarna zanimanja, kao i **orijentacijske tečajeve** upoznavanja sa socijalnim, ekonomskim i političkim kontekstom RH, s posebnim naglaskom na pitanja radničkih prava i rodne ravnopravnosti. Kreirat ćemo kontaktne točke u kojima stranci mogu dobiti informacije o svojim pravima i integracijskim aktivnostima.

Podržat ćemo interkulturnu razmjenu uz uključivanje civilnih udruga, udruga migranata, kulturnih institucija i kvartovskih inicijativa te osnivati **integracijske i interkulture centre**. Izradit ćemo i provoditi **plan suzbijanja institucionalne diskriminacije, govora mržnje i nasilja prema strancima**.

Jačanje zaštite prava svih radnika i suzbijanje dampinga cijene rada

Kako bismo ih informirali o njihovim pravima osigurat ćemo stranim radnicima **pristup informacijama na njihovu jeziku** i pružiti kvalitetniju zaštitu prilikom prijave kršenja prava.

Adekvatnije ćemo urediti zapošljavanje stranih radnika te **sprječiti zloupotrebu njihova rada** (primjerice otvaranjem i zatvaranjem fiktivnih poduzeća, čime radnicima ostaju dužni zarađenu plaću). Strane radnike smjet će zapošljavati jedino stvarni i pouzdani poslodavci.

Snažnije ćemo **regulirati agencije za posredovanje pri zapošljavanju** stranih radnika – njih je u Hrvatskoj trenutno registrirano preko 400 za posredovanje pri zapošljavanju te preko 600 za privremeno zapošljavanje, često bez temeljnog kapitala i kvalifikacija za posredovanje i nadzor, što cijeli sustav čini popularnim za lovce u mutnom te brze načine zarade koja se temelji na eksploataciji radnika.

Radit ćemo na širenju granskih kolektivnih ugovora u što većem broju djelatnosti, pogotovo u sektorima u kojima radi veliki broj stranih radnika, i **pojačati nadzor nad njihovom primjenom**. Osnadživat ćemo inspekciju rada, jačati ulogu sindikata u pregovaranju za strane radnike te im **osigurati dostojanstvene uvjete življenja**.

Osiguravanje legalnih, dostupnih i sigurnih načina migracije

Na razini EU-a ćemo zagovarati **mehanizme legalnih, dostupnih i sigurnih migracija** za ujednačeno postupanje koje štiti prava migranata te ravnomjernu podjelu tereta i odgovornosti. Jačat ćemo ulogu hrvatskih diplomatskih predstavništva u procesu praćenja migracija te **osigurati pravedan i dostupan sustav podnošenja zahtjeva i izdavanja dozvola za rad u RH** (putem veleposlanstva, konzularnih predstavništva i certificiranih agencija u susjednim i daljim zemljama).

Zaustavit ćemo nasilno potiskivanje na granici koje rezultira nehumanim postupanjima i regularizirati proces podnošenja zahtjeva za međunarodnom zaštitom. U suradnji sa zemljama u susjedstvu radit ćemo na **regulaciji migracija**, revidirati popise zemalja koje se smatraju sigurnim zemljama porijekla, a u Europskom parlamentu poticati rasprave o statusu osoba koje bježe od političke represije ili prirodnih katastrofa. Omogućit ćemo rad tražiteljima međunarodne zaštite i strancima bez reguliranog statusa dok čekaju rješavanje svog statusa (npr. preko agencija, na ograničen period do devet mjeseci).

Osigurati ćemo **stipendije za školovanje i studiranje** u Hrvatskoj za strance te pojednostaviti vizni režim pri prelasku iz sustava obrazovanja na tržište rada kako bismo privukli i zadržali strane studente te ćemo poticati **internacionalizaciju znanosti i istraživanja**.

Solidarnost s društvima ranjivim na sukobe i prirodne katastrofe

Međunarodni angažman oko izgradnje mira te ulaganje u društvene institucije i infrastrukturu manje razvijenih zemalja temeljni su preduvjeti koje valja zadovoljiti kako bi ta društva bila stabilnija, otpornija na posljedice klimatskih promjena te kako bi njihovi građani stekli veću egzistencijalnu i ekonomsku sigurnost. Stoga ćemo samostalno, i u sklopu EU-a, intenzivnije raditi **na diplomaciji za mir, politici međunarodne razvojne suradnje i izgradnje otpornosti te na međunarodnoj pomoći u slučaju prirodnih katastrofa**.

4.4 Pravedna prilagodba i otpornost na klimatske promjene

Intenzivne klimatske promjene

U 2023. godini globalne temperature značajno su probile rekorde najtoplijih mjeseci i godina od početka sustavnog meteorološkog mjerenja u 19. stoljeću, a temperature u Hrvatskoj bile su na godišnjoj razini za 2.4°C više u odnosu na razdoblje 1950-1980. Ovi temperaturni rekordi budućnost su u kojoj, prema podacima Europske okolišne agencije, Hrvatska spada među tri europske zemlje najugroženije klimatskim promjenama. Izložena je natprosječnom porastu temperature i razine mora, smanjenju ukupne količine padalina, ali i učestalijim izmjenama ekstremnih suša i padalina.

Znanstvenice očekuju da će klimatske promjene intenzivirati nestašice vode, šumske požare, opadanje hidroenergetskog potencijala, poplave, prodiranja mora u obalna naselja i rijeke, olujna nevremena s posljedicama po poljoprivredu, lošu kvalitetu zraka i širenje prijenosnica tropskih bolesti. Uzrokovat će i češće i duže toplinske valove koji, uslijed velikog udjela kroničnih bolesnika i najvećeg postotka pretilosti među stanovništvom u EU-u, u Hrvatskoj rezultiraju rekordnom smrtnošću na kontinentu. Zbog svih tih posljedica klimatske promjene imaju sve veći - negativan - utjecaj na gospodarstvo, zdravlje, sigurnost građanki i ekosustave.

Takav ishod klimatskih promjena su međusobnog djelovanja klimatskih uvjeta i društvenih faktora. Promjene klime možemo ublažiti odlučnim klimatskim djelovanjem kojim zaustavljamo daljnje brzo zagrijavanje. Štete pak možemo ublažiti razvojem mehanizama prilagodbe i otpornosti društva na neizbježne posljedice klimatskih promjena. Prilagodba je pritom odgovor na neposredne posljedice, a otpornost izgradnja društvene sposobnosti da anticipira i nosi se s krizama te da se od njih brzo oporavi. Međutim, faktor socioekonomske nejednakosti igra ključnu ulogu u poteškoćama prilagodbe i izgradnje otpornosti, jer skupine u materijalnoj deprivaciji i manje razvijene regije teže se prilagođavaju promjenama i posebno su ranjive na štete koje nastaju uslijed prirodnih nepogoda. Socijalna nejednakost važna je i često prešućena dimenzija prilagodbe i otpornosti.

Naše mjere za niskougličnu tranziciju i umanjenje klimatskih promjena opisane su u poglavlju *Zelena reindustrijalizacija Hrvatske*; mjere za očuvanje ekosustava i bioraznolikosti u poglavlju *Zaštita okoliša i prirode*; a mjere za razvoj neposrednog kriznog djelovanja i sustava civilne zaštite opisani su u poglavlju *Ljudska sigurnost*. U ovom poglavlju donosimo naše prijedloge za izgradnju pravedne društvene i infrastrukturne prilagodbe i otpornosti.

Društvena prilagodba i otpornost

Politike prilagodbe na sadašnje i buduće posljedice klimatskih promjena temeljit ćemo na **intenzivnim ulaganjima u znanstvene, tehnološke i institucionalne kapacitete predviđanja, prevencije i smanjivanja posljedica klimatskih promjena** i negativnih učinaka za sve građanke. **Razmotrit ćemo uspostavu Klimatskog savjeta**, stručnog tijela koje će pratiti i savjetovati vladu po pitanjima obaveza u postizanju klimatske neutralnosti i izgradnje otpornosti temeljem revidirane Strategije prilagodbe klimatskim promjenama.

Budući da posljedice klimatskih promjena nejednako pogađaju različite društvene skupine. Stoga ćemo u svrhu **sustavnog sprečavanja rizika i posljedica klimatskih promjena po građanke koje imaju najmanje zdravstvene, ekonomske, socijalne i društvene otpornosti**, ulagati u programe zdravstvene prevencije, veću dostupnost mobilnih zdravstvenih timova i izvaninstitucionalne skrbi, kvalitetniju primarnu zdravstvenu skrb, energetska obnovu njihovih domova, povećanje jednokratne novčane pomoći i mnoge druge mjere koje predlažemo u ovom programu.

U svijetu rada one koje rade teške fizičke poslove na otvorenom ili u teškim ambijentalnim uvjetima najviše su izložene visokim temperaturama i nepogadama uslijed klimatskih promjena. **Stoga ćemo prioritetno prilagoditi protokole zaštite na radu uzimajući u obzir posljedice klimatskih promjena** i obavezati poslodavke na osiguravanje adekvatnih uvjeta za rad prilikom visokih temperatura.

Naše socio-ekološke politike prilagodbe uzet će u obzir dobrobit budućih generacija. Izgradnja tih politika podrazumijeva dugoročnost – razmišljanje o posljedicama za one koji trenutno nemaju pravo glasa jer su premladi, stoga ćemo **mlade educirati i aktivirati rano kroz politike obrazovanja za ekološku održivost, poticanje društvenog angažmana mladih i rano uključivanje mladih u političko djelovanje**. Nacionalnim kampanjama o klimatskim promjenama, poticanjem edukacijskih aktivnosti i aktivnostima o ekološkoj održivosti u zajednici, građanke ćemo aktivno educirati o posljedicama klimatskih promjena i izgradnji otpornosti te poticati da se volonterski uključuju u sustav civilne zaštite.

Infrastrukturna prilagodba i otpornost

Posljedice klimatskih promjena geografski su vrlo nejednake. **Prioritetno ćemo na sve razine prostornih planova i razvojnih strategija uvrstiti mjere prilagodbe i otpornosti na klimatske promjene.**

Jedinice lokalne i regionalne samouprave imaju važnu ulogu u izradi planova kriznog djelovanja, prilagodbe i otpornosti. **U izradi akcijskih planova sigurnosti ili prilagodbe obavezat ćemo donositelje planova na pravovremenu i obuhvatnu participaciju građanki i lokalnih zajednica** kako bismo osigurali da rješenja budu pravedna i da doista odgovaraju na lokalno specifične potrebe, pogotovo onih najranjivijih.

U našim politikama gradove vidimo kao žarišne točke zelene tranzicije pa onda i prilagodbe i otpornosti jer su zbog guste naseljenosti, ekonomske aktivnosti i infrastrukture najizloženiji posljedicama poput dugotrajnog onečišćenja zraka, toplinskih udara, urbanih poplava, vremenskih nepogoda i nevremena, a uz obalu i podizanja razine mora i požara.

Poticat ćemo gradove na donošenje akcijskih planova za klimatsku sigurnost kojima će uspostaviti koordinirane kapacitete kriznog djelovanja, integrirati državne sustave ranog upozoravanja, razviti protokole upozoravanja na rizike kroz medije koje rizične grupe uistinu i prate, odrediti adekvatne prostore za rashlađivanje tijekom ekstremnih vrućina, izraditi planove krizne evakuacije slabije pokretnih osoba te ustrojiti postupke brzog obeštećenja i obnove nakon nepogoda i katastrofa.

Kroz prostorno-plansku regulativu ćemo poticati gradove da koriste rješenja temeljena na prirodi i ekosustavima kako bi mjerama prilagodbe i otpornosti istodobno doprinosili ublažavanju klimatskih promjena i oporavku prirode. Prioritetno ćemo ih poticati na **kreiranje zelenih otoka, parkova i urbanih šuma** kako bi smanjili učinke toplinskih otoka i povećali retencijski kapacitet tla za intenzivne padaline i **prilagodbu na toplinske valove energetske obnovom i ugradnju sustava za rashlađivanje objekata u kojima borave najranjivije građanke** poput bolnica, domova za starije, vrtića i škola.

U priobalju ćemo podržavati gradove i mjesta u razvoju i izgradnji infrastrukture za sprječavanje posljedica podizanja razine mora i šteta koje ono uzrokuje na komunalnoj infrastrukturi i objektima, uz dugoročan cilj urbanog razvoja prilagođenog očekivanim posljedicama klimatskih promjena. Otpornost turizma kao ključne ekonomske grane razvijat ćemo teritorijalnom diverzifikacijom, produženjem turističke sezone te povezivanjem s lokalnim poljoprivrednicama i ribaricama, Ribarstvo i akvakulturu poticat ćemo na prilagodbu novim pritiscima koje zagrijavanje mora stavlja pred populacije morskih organizama zaštitom morskih područja, mjerama oporavka ribljevog fonda i kvalitetnijim tehnikama ribolova.

U ruralnim ćemo krajevima poticati otpornost transformacijom sustava proizvodnje hrane i jačanjem obiteljskih gospodarstava kroz ulaganja u istraživanje i razvoj, poticanje primjene novih tehnika i uzgoja otpornih usjeva, izgradnju infrastrukture kratkih nabavnih lanaca i ekološku poljoprivredu koja oporavlja organska tla. **Prioritet su značajna ulaganja u**

protupoplavne sustave retencije vode, sustave navodnjavanja poljoprivrednih površina te mjere zaštite od mraza i tuče.

Povećat ćemo ulaganja na razini države i iz fondova EU-a u održavanje kritične infrastrukture, nadasve vodne infrastrukture poput prirodnih i renaturaliziranih poplavnih područja, oteretnih kanala na rijekama, ustava na potocima i bolje mreže odvodnje koja je često zapuštena u gradovima.

4.5 Ljudska sigurnost

Problemu sigurnosti od ugroza pristupamo kroz prizmu ljudske sigurnosti. To znači da se fokusiramo na svakog pojedinca imajući na umu njegove sigurnosne potrebe. Izgradnja ljudske sigurnosti podrazumijeva smanjenje društvenih nejednakosti, zaštitu zdravlja, očuvanje okoliša, suzbijanje diskriminacije, mržnje i nasilja, kao i osiguranje pravne sigurnosti.

Posebno potičemo solidarnost među građanima kao pokretačku snagu za izgradnju sigurnijeg i pravednijeg društva. Polazeći od načela ljudske sigurnosti, radit ćemo na reformi tradicionalnih sigurnosnih institucija. Prioritet nam je obnova devastiranog sustava civilne zaštite u koji bi građani trebali biti uključeni na dobrovoljnoj osnovi i koji vidimo kao primarni sustav koji može odgovoriti na brojne sigurnosne izazove uslijed klimatskih promjena.

Istovremeno, svjesni novih sigurnosnih izazova na europskoj, ali i široj globalnoj razini, bit ćemo osigurač da novi trendovi jačanja vojnih i obrambenih politika ostanu u okvirima realnih i racionalnih potreba za obranom koje su nažalost sve veće, ali i da se ne preliju u dominantnu militarizaciju čitavog društva.

Civilna zaštita

Ojačat ćemo sustav civilne zaštite kao primarno tijelo nadležno za odgovor na prirodne nepogode i katastrofe intenzivirane klimatskim promjenama. Njegova će uloga biti preventivna kroz mehanizme ranog upozorenja građana na dolazak opasnosti po ljudske živote i reaktivna kako bi se neposredno nakon nesreće što brže i kvalitetnije provela sanacija nesreće i njenih posljedica.

Do danas se sustav civilne zaštite oslanja na zasebne sastavnice (vatrogastvo, gorska služba spašavanja ili Crveni križ), ali nije uspio zaživjeti kao cjeloviti koordinirani sustav koji uvelike počiva i na volonterstvu i na solidarnosti građana. Zato ćemo **graditi sustav civilne zaštite „odozdo” – kroz jačanje solidarnosti i povjerenja u lokalnim zajednicama**, a kojima se pruža podrška i edukacija kako se angažirati u slučajevima nesreća ili katastrofa.

Učenje o elementima primarne zaštite ljudi i pružanja pomoći (prva pomoć, sklanjanje od potresa, velikog nevremena, pomoći pri utapanju i sl.) intenzivirat ćemo kroz programe u sustavu obrazovanja namijenjene mlađim generacijama. Odrasli će to znanje obnavljati prilikom pripreme za vozački ispit, obuke iz civilne zaštite, obuke iz sigurnosti na random mjestu i u okviru pojedinih programa cjeloživotnog učenja.

Nastavit ćemo **graditi profesionalne koordinacijske i specijalističke timove civilne zaštite u svrhu dodatne profesionalizacije** dijela sustava kako bismo imali čvrstu osnovu na koju se može osloniti širi sustav temeljen na volonterstvu, solidarnosti i entuzijazmu građana. **Podržavat ćemo rad udruga iz sustava civilne zaštite**, te ćemo u suradnji s lokalnim zajednicama osnovati poligone za edukacije iz područja civilne zaštite.

Ojačat ćemo flotu protupožarnih aviona i postati regionalni EU centar za upravljanje gašenjem požara. Novoosnovanu **helikoptersku hitnu medicinsku službu integrirat ćemo u zajedničku avionsku flotu sustava civilne zaštite**.

Osigurat ćemo **značajnija proračunska sredstva za nadogradnju sustava civilne zaštite, kao i sredstva za pomoć građankama** čija imovina strada od posljedica prirodnih nepogoda intenziviranih klimatskim promjenama. Osnovat ćemo **izvanproračunski fond civilne zaštite** za zaštitu i spašavanje, što se godinama predviđa Zakonom o sustavu civilne zaštite, ali se nitko dosad nije usudio provesti. Koristit ćemo se i svim dostupnim sredstvima proračuna EU-a kroz fondove i mehanizam civilne zaštite. Uz već postojeće timove za spašavanje iz ruševina i u planinama, korištenjem sredstava iz fondova EU-a formirat ćemo nove timove, podići **njihovu osposobljenost i opremljenost te ih certificirati važećim EU certifikatima** kako bi bili na raspolaganju za pomoć u nesrećama u Europi ili svijetu. Razvijat ćemo prekograničnu suradnju sa sustavima civilne zaštite susjednih zemalja.

Vatrogastvo

U vatrogasnom sustavu osigurat ćemo **konstantan priljev mladih i školovanih kadrova**, kako u dobrovoljnim vatrogasnim društvima tako i u javnim vatrogasnim postrojbama te ćemo **povećati kvalitetu uvjeta rada i plaća vatrogasaca i izjednačiti ih na razini RH.**

Trajnim usavršavanjem i osposobljavanjem kadrova **modernizirat ćemo sustav vatrogastva** te ga na razini države ujednačiti u pogledu opremljenosti.

Kroz pojačani rad DVD-ova s djecom i mladima poticat ćemo interes za sustave vatrogastva i civilne zaštite te mlade kadrove školovati i osposobljavati za rad u profesionalnim postrojbama. **Podizat ćemo svijest poslodavaca o značenju dobrovoljnih vatrogasaca za zajednicu i mogućnosti naknade troškova**, kako bi zakonska regulativa za opravdani izostanka s posla i naknadu troškova stvarno zaživjela.

Policija

Povećat ćemo kvalitetu uvjeta rada, kao i plaće policijskih službenica, te pravedno nagrađivati efikasnije obavljanje posla operativnih/smjenskih službenica. **Dio policijskih snaga integrirat ćemo snažnije u sustav civilne zaštite** što će tražiti preraspodjelu radnih mjesta i opisa poslova jednog broja policijskih djelatnica.

Poseban fokus bit će na ulozi policije u manjim lokalnim zajednicama gdje će imati pojačanu preventivnu ulogu. Povećat ćemo proračune **preventivnih programa s posebnim fokusom na društvene skupine posebno izložene nasilju ili kriminalu** kao što su manjinske skupine, žene i starije osobe.

Oružane snage

Jasnije ćemo definirati ulogu oružanih snaga u prirodnim nepogodama i katastrofama intenziviranim klimatskim promjenama. **Nećemo dozvoliti da se oružane snage koriste za militarizaciju društva.**

U oružanim ćemo snagama **poboljšati uvjete rada vojnog i drugog osoblja** (smanjiti razdvojenost od obitelji, osigurati pravednu skrb u slučaju ozljeđivanja ili stradanja, osigurati adekvatnu prehranu i higijenske uvjete i sl.).

Razvoj oružanih snaga temeljit ćemo na realnim mogućnostima proračuna i realnim procjenama sigurnosnog okruženja. Modernizacija oružanih snaga odvijat će se kroz transparentne i planske javne nabave – **a posebno namjeravamo ulagati u nabavu, ali i razvoj bespilotnih letjelica, te u područje kibernetičke sigurnosti.**

Sigurnosno-obavještajni sustav

Predložiti ćemo **izmjene Zakona o sigurnosno-obavještajnom sustavu** koji je zastario i kojem su nužne promjene posebno u pogledu tajnih mjera prikupljanja podataka. Izmjene će se temeljiti na širokoj stručnoj raspravi. **Jasnije ćemo definirati sustav sigurnosnih provjera** kroz Zakon o sigurnosnim provjerama te **depolitizirati Vijeće za građanski nadzor sigurnosno obavještajnih agencija** podizanjem kriterija za sastav Vijeća i davanjem većih ovlasti.

Veterani

Podaci nekih istraživanja pokazuju da u veteranskoj populaciji starijoj od 65 godina ima sedam puta manje ljudi nego u općoj populaciji. Životni vijek im je u prosjeku kraći, podložniji su malignim bolestima i bolestima kardiovaskularnog sustava, a stopa samoubojstava dva puta je veća nego u općoj populaciji. Možemo zaključiti da je potrebno značajno ulagati u bolju zdravstvenu zaštitu veteranske populacije.

Zato ćemo omogućiti i poticati **da veterani na sistematske preglede u državnim ustanovama idu svake godine, osigurati psihološku pomoć veteranima** koji su zapali u ovisnost bilo koje vrste kao i njihovim obiteljima. Uredit ćemo vojne arhive, digitalizirati ih i učiniti dostupnima Ministarstvu hrvatskih branitelja radi **sređivanja statusa veterana koji još uvijek rade ili nemaju sređen status, a žive u teškim uvjetima i nezaposleni su** te im na taj način omogućiti zdravstvenu zaštitu i primanja. Poticat ćemo **uključivanje veterana u sportske aktivnosti** radi unaprijeđivanja psihofizičkog stanja i ispunjavanja slobodnog vremena zdravim aktivnostima.

4.6 Vanjska politika

Današnjoj Hrvatskoj potrebna je nova vanjska politika koja osnažuje vanjskopolitički položaj zemlje i ostvaruje njezine strateške interese u korist građana RH. **Programski prioriteti naše vanjske politike usmjereni su prema jačanju položaja u regiji, Europi i svijetu** i međunarodnom djelovanju koje doprinosi ekonomskoj suradnji i blagostanju u skladu s ekološkom održivošću, klimatskom pravdom i planetarnim granicama. Ti prioriteti vode i prema većoj kvaliteti života, demokratskoj stabilnosti, vladavini prava, međunarodnoj solidarnosti, jednakosti i rodnoj ravnopravnosti. Naša vanjska politika usklađena je s prioritetima unutarnje politike i odgovornošću prema našim građankama u zemlji i našim saveznicama u svijetu.

Glavna zadaća bit će da s našim saveznicama na vanjskopolitičkom planu pronađemo, stvorimo i provedemo rješenja koja će odgovoriti na višestruku krizu koja nas okružuje: klimatsku krizu, rastuće ekonomske nejednakosti, migracije, nove ratove i povratak odnosno jačanje autoritarnih režima.

Nova, aktivna vanjska politika u Europi i svijetu

Strateški ćemo jačati ili graditi zagovaračka partnerstva s onim zemljama, a posebno članicama EU-a, čiji su ciljevi i vrijednosti koje njeguju u skladu s našim političkim programom. Osnažit ćemo savezništva sa zemljama u kojima se poštuje rodna ravnopravnost i ne krše ljudska prava, u kojima se provode najbolje prakse u zaštiti okoliša i ne dopušta bezobzirna eksploatacija prirodnih resursa. S većom dozom opreza pristupat ćemo državama u kojima se urušavaju demokratski standardi ili pojavljuju autokratski oblici vladavine.

Napraviti ćemo reviziju rada naših veleposlanstava diljem svijeta te uskladiti njihove kapacitete potrebama nove, aktivne vanjske politike. **Strateški ćemo razmotriti otvaranja novih diplomatskih predstavništava** u regijama od sve većeg međunarodnog značaja koje je dosadašnja vanjska politika zanemarivala i ojačati njihovu **ulogu u gospodarskoj, kulturnoj, znanstvenoj i razvojnoj suradnji kao i u procesima upravljanja migracijama.**

S posebnom ćemo pozornošću i proaktivno **uključivati naše ciljeve i vrijednosti u proces donošenja politika EU-a** u čijem ćemo oblikovanju ravnopravno sudjelovati zajedno s ostalim članicama. Uz pomoć naših predstavništava u tijelima EU-a uključivat ćemo naše državljanke u rad njezinih institucija kako bi svojom stručnošću pridonosili izgradnji politika važnih za proširenje, snažniju ekonomsku i socijalnu konvergenciju te zelenu tranziciju u području razvoja infrastrukture, prometa, energetike i sl.

Nadolazeća reforma EU-a bit će također jedan od izazova u idućem razdoblju. Na tom planu **jačat ćemo savezništva s manjim i srednjim članicama EU-a te s onima na periferiji Unije u prepoznavanju sličnih problema u kontekstu EU-a**, a na liniji glavnih vrijednosti naše vanjske politike. Poseban fokus stavit ćemo na pridruživanje zemalja susjedstva EU-u. Prepoznajući nove izazove u EU-u vezane za njezinu buduću strukturu, geopolitičku nesigurnost i slabljenje demokracije u državama članicama, surađivat ćemo s onim državama koje djeluju u interesu demokratskog oporavka i otpornosti u EU-u.

Na globalnoj razini sudjelovat ćemo – s pomoću postojećih sporazuma (poput Pariškog sporazuma) i podrškom ambicioznijim sporazumima – proaktivno i urgentno u rješavanju pitanja klimatske krize, krize resursa i nužnih sistemskih promjena koje se trebaju oblikovati i provoditi u solidarnosti s najranjivijim državama i skupinama društva. **Zajedno s drugim partnericama u susjedstvu, EU-u i svijetu pokretat ćemo nove inicijative čiji su cilj hrabriji potezi u području pravedne zelene tranzicije.** Radi ostvarenja zelene tranzicije, djelovat ćemo znatno više i intenzivnije u području politika vezanih za klimatske promjene, protiv nepravednih trgovinskih režima i s ciljem osnaživanja multilateralizma. Ostvarenje

ciljeva zelene tranzicije bit će veoma važno za siguran i neovisan položaj Europske unije i njezinih članica u skoroj budućnosti.

Rodna ravnopravnost bit će važan dio naše vanjske politike, pa ćemo u svojim vanjskopolitičkim aktivnostima promicati ekonomsko osnaživanje žena i djevojčica te njihovo građansko i političko sudjelovanje širom svijeta.

Međunarodna razvojna suradnja

Važna poluga naše vanjske politike međunarodna je solidarnost u razvojnoj suradnji.

Taj alat pružanja pomoći suradničkim odnosom sa slabije razvijenim zemljama dosad je bio potpuno zanemaren. Nakon revizije postojećih razvojnih projekata ustanovit ćemo u kojoj su mjeri korisni za provedbu vanjskopolitičkih ciljeva te učiniti potrebne prilagodbe koje uključuju redistribuciju sredstava i uspostavu novih strateških suradnji.

Razvojne projekte provodit ćemo velikim dijelom u suradnji s organizacijama civilnog društva, ali i s privatnim sektorom. Civilno društvo u zemljama s kojima ćemo surađivati smatramo važnom i nezaobilaznom aktericom. U tom smislu, kad god to bude moguće, prigodom službenih posjeta drugim zemljama sastat ćemo se i s predstavnicama civilnog društva te pritom ravnopravno uzimati u obzir njihova mišljenja, prijedloge i inicijative. Jednako tako, u okviru projekata međunarodne razvojne suradnje, **jačat ćemo suradnju civilnog društva iz RH s civilnim društvom iz drugih zemalja.**

U suradnji s partnericama i lokalnim dionicima pronalazit ćemo rješenja vezana za migracije **poboljšavanjem institucionalnih i infrastrukturnih uvjeta u tim zemljama kako bi one bile otporne na politička previranja i klimatske promjene** te nudile veću ekonomsku i egzistencijalnu sigurnost svojim građankama. Uvest ćemo program stipendiranja studenata iz zemalja u razvoju.

Politika izgradnje mira

Konačno, u vanjskoj politici promicat ćemo politiku izgradnje mira. Cilj nam je da na temelju vlastitog iskustva rata, **za razliku od dosadašnjeg naglaska na vojnoj dimenziji, promičemo politike solidarnosti, zalažemo se za ljudska prava te za sprečavanje i rješavanje sukoba.** Takvu ćemo politiku promicati u međunarodnim organizacijama kao što su UN i Vijeće Europe. Smjernice našega vanjskopolitičkog djelovanja bit će usklađene s međunarodno usvojenim okvirom Ciljeva održivog razvoja. Ta komponenta izgradnje mira u vanjskoj politici posebno je važna u vremenu ponovnog porasta ratnih sukoba, militarizacije i trgovine oružjem. Ovisnost o fosilnim gorivima nerijetko za sobom povlači geopolitičku nestabilnost i stoga pravedna zelena tranzicija može doprinijeti demilitarizaciji međunarodnih odnosa.

Nastavit ćemo promicati racionalan pristup osjetljivim vanjskopolitičkim odlukama o uključivanju ili podržavanju međunarodnih aktivnosti vezanih za okončanje oružanih sukoba. **Pomoć civilnom stanovništvu i pomoć u važnim neborbenim aktivnostima smatramo integralnim dijelom vanjske politike na liniji međunarodne solidarnosti u kontekstu novih ratova i konflikata.** Inzistirat ćemo na tome da sudjelovanje oružanih snaga RH u međunarodnim mirovnim misijama ima i jaku civilnu i razvojnu komponentu. Izražavamo punu solidarnost s Ukrajinom i zahtijevat ćemo nastavak pružanja podrške toj zemlji. Osobito se zalažemo za pomoć u važnim neborbenim aktivnostima i pomoć civilnom stanovništvu. Zalažemo se za ulazak Ukrajine u EU. Jednako tako zalažemo se za prekid vatre u Gazi, smirivanje sukoba te uspostavu trajnog mira za Izrael i Palestinu. Sukladno rješenju s dvije države, **tražit ćemo da se Palestina prizna kao neovisna i suverena država.**

Politika prema zemljama susjedstva

Hrvatska je propustila biti glavni motor poticanja ulaska zemalja bivše Jugoslavije u EU. Odnosi s tim zemljama i dalje su opterećeni ratnom prošlošću i premda su od rata prošla već gotovo tri desetljeća, izgradnja mira ostaje nedovršen posao. **Smatramo da je potreban istinski iskorak u bilateralnim odnosima sa susjednim zemljama koje su kandidati ili potencijalni kandidati za članstvo u EU-u.** U skladu sa željom da se ostvari taj cilj surađivat ćemo s demokratskim snagama u tim zemljama koje dijele vrijednosti izgradnje otvorenih, progresivnih i inkluzivnih društava ravnopravnih građanki u svojim zemljama. To znači da ćemo davati snažniju podršku ulasku zemalja iz regije u EU, rješavanju otvorenih bilateralnih pitanja, prenositi im naša iskustva iz tog procesa i podržavati sve snage koje doprinose demokratizaciji i oporavku zemalja u regiji.

Pokrenut ćemo reviziju Ugovora o izručenju između RH i BiH kako se bjegunci od hrvatskog pravosuđa s dvojnim državljanstvom više ne bi mogli skrivati u BiH i obratno. Smatramo da je potrebna i regionalna inicijativa u području migracija na "balkanskoj ruti" radi bolje koordinacije, zajedničkog djelovanja i zaštite ljudskih prava.

Budući da ćemo i na domaćem i na europskom planu promicati pravednu zelenu tranziciju, to će biti sastavna dimenzija i našeg vanjskopolitičkog djelovanja u susjedstvu. **Zbog toga smatramo da je okosnica ekonomske suradnje u regiji ekološka održivost i zelena tranzicija,** a one se mogu ostvariti uskom suradnjom i ulaganjem EU-a u području poljoprivrede, prometne povezanosti (posebno željeznicama) i energetike. Inicirat ćemo pojačanu **suradnju sa zemljama susjedstva na zaštiti okoliša** posebno u području zaštite voda, Jadrana i gospodarenja otpadom.

Zbog sada već ekstremnih vremenskih uvjeta i zabrinjavajućih posljedica klimatskih promjena, smatramo da je poželjna suradnja i u razvoju regionalnih oblika zaštite i pomoći u prirodnim katastrofama te u razvoju sustava civilne zaštite.

**ZAMISLI
DRUGAČIJU
HRVATSKU.**

MOŽEMO!